

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KERTEMINDE

1413 – 7. DECEMBER – 1913

AF

KR. KRAGH

OMSLAGSTEGNINGER AF JOHANNES LARSEN

ODENSE

FYENS STIFTSBOGTRYKKERI (DREYER)

MCMXIII

KERTEMINDE VAABEN

FORORD

Det er baade med Lyst og med Ulyst, jeg er gaaet til Udarbejdelsen af denne Bog.

Med Lyst, fordi jeg gennem en over trediveaarig Virksomhed i Kerteminde har faaet den lille By kær og gerne vilde være med til at yde et Bidrag til dens 500-Aarsfest.

Med Ulyst, fordi jeg var bange for, at det kunde komme til at skorte mig paa Tid og Lejlighed til at gennemgaa det Stof, som maatte være forhaanden, og fordi jeg følte, at skulde et saadant Arbejde gøres, maatte det helst gøres af en Historiker af Faget.

Imidlertid blev Lysten den sejrende, og nu fremtræder dette lille Skrift — ikke som noget historisk Værk, men som en kortfattet, i flere Maader maaske mangelfuld og brudstykkeagtig Fremstilling af Byens Forhold gennem Tiderne — i Haab om, at det dog maa vinde nogen Interesse hos dem, for hvem det nærmest er beregnet — Kerteminde Købstads Indbyggere.

Foruden adskillige utrykte Kilder i Raadhusarkivet i Kerteminde og i Landsarkivet i Odense har jeg under Udarbejdelsen benyttet en Del trykte Værker paa det kongelige Bibliothek i København og paa Stiftsbibliotheket i Odense, saasom: Aktstykker til Oplysning af Danmarks indre Forhold i ældre Tid,

udg. af Fyns Stifts litterære Selskab; Samlinger til Fyns Historie og Topografi; G. Strøm: Efterretning om Kerteminde Præster, Rektorer og Hørere; Vedel Simonsen: Fyns Vilkaar under Grevens Fejde; Nye kirkehistoriske Samlinger; Suhms Samlinger til den danske Historie; Hofmanns Fundatssamling; S. A. Sørensen: Fyns Generobring 1659; Rasmussen Søkilde: Fra Carl Gustavs Indfald i Fyn; Claus von Ahlefeld: Relation aus Fünen; Karl Schmidt: De fremmede Troppers Ophold i Danmark 1808; Troels Lund: Købstadboliger; Traps Danmark; Pontoppidans Atlas; Resens Atlas; Arnt Berntsen: Danmarckis oc Norgis Fructbar Herlighed o. fl. a.

Kerteminde i August 1913.

Kr.

I.

DEN 7de December 1413 underskrev *Erik af Pommern* et Dokument, der skænkede *Kerteminde Købstadprivilegier*, og Byen vil saaledes førstkommende 7de December kunne fejre sin 500-Aarsdag blandt Købstædernes Tal.

Hvor langt tilbage i Tiden den første Oprindelse til Kerteminde skal søges, kan ikke paavises, men rimeligt er det vel, at Byen gennem en Aarrække maa have bevist sin Levedygtighed for at kunne opnaa den Værdighed at blive Købstad, hvad der i hine Tider gav Fordele og Forrettigheder, som Nutidens Købstæder ikke kender til.

Og naar det i et Bekræftelsesbrev paa nogle Byjorder, udstedt af *Christian I* i 1460 til Borgere og Menighed i Kerteminde, hedder, at det tillades dem »at nyde, bruge og beholde de Marker ved Kerteminde: *Vejlevang, Stejlebjerg Buske, Lille Gedskov* og *Drejet* til Græsgang, som de af *Alderdom* haft haver«, saa peger ogsaa dette Udtryk paa, at Byen allerede da maa have haft en lang Fortid at se tilbage paa.

Ifølge gammel Tradition skal Landsbyen Kertinge oprindelig have været Ladeplads for Odense i de Tider, da man søgte at skjule Byer og Købinger for Ransmænd dybt inde i Fjordene.

Men saa snart Tiderne blev fredeligere, og man uhindret af Røvere turde søge de for Handelen fordelagtigste Steder

til Oplagspladser, blev der bygget Magasiner ved Kertinge Fjords Munding, og der opstod her en Handelsplads, som fik Navnet *Kerte-Minde* eller *Kerteminde*.

Denne simple Forklaring af Byens Navn har de lærde dog ikke altid villet godkende, og som et Curiosum skal her anføres forskellige Udtalelser om denne Sag.

Pontoppidan siger saaledes i sit »Danske Atlas« — udg. 1763—81 —: »Om den første Stavelse vil sige saa meget som et Kiært eller ønskeligt Minde (Munding), Gratum nautis ostium, skal jeg ikke sige; thi længere ind i Fjorden ligger den Landsbye Kierting, som maaske er ældre end Købstæden.

Nogle hentyde Navnet til en Kierte eller Kerte, saaledes kaldes i Jylland en Lystestage, maaske af det tyske Ord Kärtze, og da maatte Meeningen være, at man fordem havde her holdet et Lyse-Taarn med Nat-Ild eller Blus som Advarsel for de Søfarende.

Dersom saadant haver haft Sted, da erindrer det tillige en Sag, som af vissere Grunde er vel bekendt, nemlig Byens langt større Næring af Seylads eller Skibsfart i forrige Tider.«

En anden Fortolkning af Navnet fremsættes af Provst N. S. Bøgh, der fra 1746 til 1778 var Sognepræst i Kerteminde, og af hvem der i Landsarkivet i Odense opbevares en haandskreven Beskrivelse af Bjerge Herred og Kerteminde, som der senere vil blive Lejlighed til at citere.

Provst Bøgh skriver: »Søfolkene fandt her unægtelig en Havn efter deres Ønske, ligesom ogsaa Købmændene af Odense havde Grund til at se paa Stedet med milde Øjne og altsaa at maatte kalde det *Kier-Minde*, hvilket i Tidens Længde lettelig lod sig udtale som *Kierteminde*.«

Uholdbarheden af denne Forklaring gaar dog senere op for ham, da han under et gammelt Dokument, udstedt af Borgmester, Raad og menige Almue i Kerteminde, finder et Vokssegl med Byens Vaaben, et Skib for fulde Sejl, og i Randen Ordene: *Kertingemindense Sigillum*.

Det Dokument, der hævdede Kerteminde op i Købstædernes Række, angives i Aaret 1841 at findes opbevaret i Kerteminde Raadhusarkiv, og man maatte derfor antage, at det sammen med andre gamle, skriftlige Sager Byen vedrørende i sin Tid var blevet oversendt til Landsarkivet for Fyn i Odense.

Dér har man imidlertid aldrig modtaget det, og da man heller ikke her kender noget til dets Skæbne, maa det vel desværre paa en eller anden Maade være gaaet til Grunde.

En fotografisk Gengivelse af det, som her vilde have været paa sin Plads, og som det kunde have haft sin Interesse at se, kan derfor ikke skaffes, men det findes aftrykt i Nye Danske Magasin 5. D. S. 135 og er med Bibeholdelsen af den originale Retskrivning saalydende:

„Wij Eric meth gudz nahde Danmarks Sverighes
Norghes Wendes oc Godes Konning oc Hertugh i Pomern
Zelfæ alle mæn som thette Breff see eller høra læset ker-
lighe med gudh oc wor nahde oc fungøre at wij haue
taghet wor ælfelighe burghere i Kyrtemyinne oc thet
gotz hion¹ oc thianere i wor synnerlighe wærn fridh oc
hævn oc unne wij oc giwe them alle swadane friheet
privilegiæ oc nahde som the aff Swineburgh oc the aff
ffoburgh haue oc thet till unne wij oc gifve them
biærkes² Nææt. Item unne wij aff wor særdelis nahde
oc gunst at alle the som thet burghet wele wære oc thet
byggia oc boo welæ til Nighesens nytte oc gahn at the
scule haue thetis jordh uføpendes aff then øde Jordh in
till Konningr Fælde æfter the gode mæng raadh oc sam-
thycke som thet ude boo. Item scall thet byfredh³ ræctia

¹ hion = Slægt, Husstand.

² Biærk eller Birk, Betegnelse for det Omraade, der udgør en Retskreds.

³ byfredh = Byens Grund.

fra boesbæch¹ oc swa wæsten in till Lywingeliid oc swa uppa then annen wægh over Sundet oc swa in till theth graffne Diighe synnen for sundet.

Item forbyudhe wij alle ulaghe haffnæ i mellem Enug houeth oc fyuns howeth thij at wij welæ at huilken som goz scipe eller upscipe scall, thet scall man giøre i wor Køpstædher som gammel sidhwane hauer waret oc ikke annet staz, oc till mer wise alle thiose forscriffne stycker tha hawe wij ladet hængie wort incigle for dette Breff.

datum in Cast^o nro nyburgh anno dñi M. C. D. XIII°
in crastino bti nicolai epi glor.²

At *Erik af Pommern* gav Kerteminde og adskillige andre Byer Købstadrettigheder, skyldes ikke en Tilfældighed, men er Udslag af en maalbevidst Bestræbelse for at støtte Handel og Haandværk i Danmark.

Med vaagen Interesse fulgte Kongen det Liv, der begyndte at røre sig rundt om i de danske Købstæder. Om end den udenrigske Omsætning endnu overvejende var i Hansestædernes Hænder, begynder der dog i denne Tid at komme større Liv i den danske Mellehandel, og som det

¹ boesbæch = Bodsbæk eller Baadsbæk er ved „Kikkenborg“ c. 2 km Nord for Kerteminde. Færdelsesforholdene over det smalle Drej eller Drag var usikre og krævede ofte Benyttelse af Baade, hvoraf Bækken skal have sit Navn. Endnu længere tilbage i Tiden skal der have været et Sejløb mellem Kertemindebugten og Odensefjorden over Taarbystranden.

² Givet paa vort Slot Nyborg i det Herrens Aar 1413 Dagen efter St. Nikolaidag.

St. Nikolaidag, den 6te December, har Navn efter Nikolaus, Biskop i Myra, der døde i Midten af det 4de Aarhundrede.

St. Nikolaus var navnlig Sømændenes Helgen, og flere Kirker i Norden var indviede til ham, saaledes den ældste Kirke i København, der nedbrændte 1795, og hvoraf Taarnet, Nikolai Taarn, endnu er tilbage.

synes, træder nu først den Vare frem, der siden for Danmark skulde afløse Silden, nemlig Hornkvæget.

Hvad her var i Færd med at vokse frem, beskyttede Kong Erik efter bedste Evne, og for at finde de rette Veje raadslog han med Borgerne selv.

Saaledes havde han f. Eks. i 1422 et Møde om Handelsforholdene paa Sjælland med Øens Prælater og Ridderskab, dertil Købstadmændene »de bedste og viseste, vi vidste der i Landet at være«. Resultatet var en Forordning, som paa en vis Maade er epokegørende i dansk Købstadlovgivning, idet det heri fastslaas, at Købstæderne har Eneret til Købmandsskab.

Al Omsætning skulde foregaa paa Købstædernes Torve eller paa de fra Arilds Tid kendte Markeder. Man forbød da, at der maatte drives Handel ude paa Landet, og at Bønderne selv udførte deres Produkter. Købstæderne beskyttedes mod alle ulovlige Havne, smaa Fiskelejer eller Bondehavne, hvor Kronen let kunde narres for Told.

Bønderne skulde bringe deres Varer til Købstæderne og sælge dem der paa Torvet, og Købstadens egne Handlende havde her Forret til at købe.

Naar Torvedagen begyndte, skulde der udstikkes et Tegn, og saa længe det stod, maatte ingen andre købe end bofaste Bymænd.

Udenbys Mænd, Gæsterne, som de kaldtes, maatte først tage fat højere op ad Dagen, og saa endda af Bønderne kun købe Madvarer, alt andet derimod udelukkende af Byens Borgere.

De Varer, Gæsterne havde at forhandle, maatte de kun sælge til Byens Borgere og hverken til Bønderne eller til andre fremmede, og de maatte kun sælge i større Dele, Lærred og Klæde i hele eller halve Stykker, men ikke i Alenvis, Salt i Tøndevis.

I samme Forordning findes ogsaa de første Spor af Lavstvang, idet der befales, at ingen Haandværker maa be-

skæftige sig med mer end een Haandtering og ikke gribe ind i andres Næringsvej.

Af ovenstaaende, der væsentligst er gengivet efter »Rigets Historie«, vil det ses, hvorledes de Forhold var, under hvilke Kerteminde traadte ind i Købstædernes Række.

At Byen i nogen Maade har forstaaet at udnytte de Fordele, som Love og Beliggenhed bød, synes hævet over al Tvivl; thi naar den nævnes af ældre Forfattere, er det stedse som den driftige og nærsomme lille By.

Saaledes kalder *J. J. Pontanus*, der i 1618 blev dansk Historiograf og skrev en Danmarks Historie paa Latin, den »Civitas egregia et portu opportuna«, en ypperlig By med en bekvem Havn.

Og *Arent Berntsen*, der 1656 udgav „*Danmarkis oc Norgis Frugtbar Herlighed*“, siger, at Byen har „en beleylig Indsejling oc Haffn, hvorfra en utrolig Summa aff Korn oc Landsens atskillige Ware til fremmede Steder udføris, saavel aff des egne Borgere, som deris Næring med atskillig Handel til Søes oc saa vel vide at fordrifve, som oc aff Ottense Borgere, som deris Ware der ud- oc indfibe“.

Af overordentlig Betydning for den unge Købstads Fremgang var det, at den blev Lade- og Losseplads for Odense, og den store Kornudførsel dreves væsentlig af Odense Købmænd, af hvilke flere, blandt andre den bekendte Oluf Bager (1521—1602), havde Kornspicker — Kornhuse — henede.

Dog har, som det fremgaar af Arent Berntsens Beretning, Byens egne Borgere næppe manglet Dygtighed og Foretag-somhed.

Foruden paa Flensborg og flere indenlandske Havne dreves navnlig en ikke ringe Handel paa Lübeck.

At Hornkvæg har været en Udførselsvare, ses af Christian II's Skrivelse til Byen af 1516, hvori det blandt andet befales hver udenbys Mand, som udskiber fra Kerteminde,

at give „een ſillingh af huer læſth godts och een pending af huert ſtycke quigh till at upholde och ferdugh met giøre then ſibbroo ſom ther for byen liggende er“.

Ved Siden af Handel og Haandværk havde Byen ogsaa, ſom *Jens Lauritsøn Wolf* ſiger i »Danmarckis Riges Lof« (udg. 1654) »Sæd og Aufl«, og hvad dermed gerne gaar Haand i Haand, Kvæghold.

Fiskeriet, ſom i den nyere Tid er en væſentlig Indtægtskilde for Byen, havde derimod næppe Betydning udover at kunne tilfredsſtille det ſtedlige Forbrug af Fisk.

Pontoppidan ſkriver: »De Saltvandsfiſke, ſom fanges under Fyns Land, ere vel paa mange Steder til god Hjælp for Indbyggerne, men ikke i den Mængde, at deraf kan ske nogen Udførſel.

Det, ſom væſentlig fanges, er Torsk, Sild, Aal, Makrel, Horngiver og Flynder. Af diſſe ſidſte falde paa Øſterkanten nogle særdeles fede, ſom har faaet det Navn Kerteminde Raadmænd, af hvilken Anledning vides ikke.«

Her kan det maaske indskydes, at da *Frederik IV* engang beſøgte Kerteminde, fortalte Geheimeraad *Gabel* ham med alvorsfuld Mine, at Byens Borgmeſter havde ſpiſt 2 Raadmænd, »en Enigma Majestæten ej kunde løſe«.

Silden, der ellers spillede en ſaa ſtor Rolle ſom Udførſelsvare, og ſom navnlig fandtes i overordentlig Mængde i Øresund, fangedes ikke i ſærlig Grad ved Fyns Kyster, og hvis Pontoppidan har gengivet den almindelige Mening hos Fyns Befolkning, ſynes den heller ikke at have været i høj Kurs ſom Næringsmiddel. Han ſiger nemlig, hvor han i »Danske Atlas« taler om Fynboernes daglige Koſt: »De nyder ikke ſaa megen ſalt Sild ſom andre Øboere, hvorfor deres Blod og er mindre uſundt.«

Hvorledes skal vi nu forestille os vor lille By i hine Tider?

Desværre havde man ikke dengang Fotografien til sin Tjeneste saaledes som nu om Stunder, hvor der næppe findes saa lille eller skjult en By, at den ikke er foreviget fra alle mulige Sider.

Havde man et Billede af det første Kerteminde, vilde man sikkert finde, at der var noget i høj Grad »malerisk« over det hele, men dog næppe fristes til at fæste Bo under slige Forhold. Og om vi som Justitsraaden i H. C. Andersens Eventyr ved Hjælp af Lykkens Galoscher henflyttedes til hin Tid, vilde det ogsaa gaa os, som det gik ham, vi vilde ikke kunne finde os til Rette i vor egen By.

Kerteminde havde som alle navnlig mindre Byer paa den Tid lave og uanselige Huse, vel endnu enkelte Træhuse, men de fleste lerklinede med Tømmerstokke imellem eller, naar det kom højt, opførte af Bindingsværk og Mursten, Straatage havde de alle.

Af grundmurede Bygninger har der endnu langt ind i det næste Aarhundrede næppe været andre end Kirken, der hævdede sit røde Tag højt op over Byen.

Et noget dødt Udseende fik Husene, selv de bedste, derved, at Ruderne i Vinduerne var af Skind, Horn eller Papir, eller sommetider manglede ganske, idet Vinduet kun bestod af en Trælem.

Først i det 16de Aarhundrede blev det almindeligt med smaa, blyindfattede Glasruder, og var Glasset end tidt grønligt og ofte med en Bukkel som Bunden af en Flaske, kunde der dog nu gennem Ruden ses eller i alt Fald skimtes noget af det, som foregik paa Gaden, hvad der var et væsentligt og derfor paaskønnet Fremskridt fra før.

Over Husets Gadedør, der ofte bestod af 2 Halvdøre til at aabne uafhængigt af hinanden, var der gerne anbragt et Skærmtag eller Bislag, og herunder stod en Bænk, hvorpaa Borgeren, naar Dagens Travlhed var omme, og Vejret ellers

tillod det, kunde slaa sig ned og nyde Udsigten til Gaden eller faa sig en Passiar med Nabo og Genbo.

Traadte man ind ad Gadedøren, befandt man sig i en rummelig Forstue, og fra denne førte en Dør ind til en Stue, der for de mindre velstillede Vedkommende var Husets eneste og tjente baade til Dagligstue, Spisestue og Sovekammer. Kun i de større Huse fandtes tillige en Stads- eller Storstue.

Stuen med sit Bjælkeloft, sit lerstampede Gulv og sine smaa Vinduer, der, naar ikke Aarstiden var til, at de kunde staa aabne, kun indlod et højst sparsomt Lys, bød ikke sine Beboere store Bekvemmeligheder.

Siddepladserne var faste Træbænke langs Væggen, ofte Slagbænke, der kunde benyttes til Leje om Natten eller til Gemmesteder. Bordene var ligeledes faste, og det samme gjaldt om Sengestederne, der var indrettede som Alkover eller Køjer i Væggen.

Tilhørte Huset en Købmand eller Haandværker, førte oftest fra Forstuen en Dør modsat Stuedøren ind til Boden eller Værkstedet.

I Købmandsboden saas hverken Disk eller udstillede Varer. Disse opbevaredes i Kister, og Handelen foregik, naar det gjaldt almindelige Sager, mest gennem Vinduet ud til Gaden, hvor et særligt Bislag skærmede Køberen.

Vilde Husene og deres hele Indretning ikke have virket særlig tiltalende paa et Nutidsmenneske, vilde Gaderne det endnu mindre.

Langs hver Husrække var der i en Afstand af nogle faa Alen en Rendesten, og Stykket mellem denne og Husene var opfyldt af Bislag, Trappetrin og Bænke, saa det ikke kunde benyttes som Gangsti.

De gaaende maatte ud paa Gaden, men i denne, der ikke var brolagt, kunde der til Tider herske et frygteligt Ælte.

Befolkningen nærede nemlig en afgjort Tilbøjelighed til at betragte Gaden som den Plads, hvor man med fuld Ret

kunde henkaste alt, hvad man ikke ønskede at beholde i Huset, Affald af snart sagt hvilken som helst Art, og Tilstanden bedredes ikke ved, at Byens Kvæg i Sommertiden et Par Gange om Dagen dreves gennem Gaderne ud paa Bymarken.

For at gøre det nogenlunde muligt for Fodgængere at komme frem, var der midt paa Gaden anbragt en Række flade Sten, men trods dette kunde det dog særlig ved Aftens-tide være forbundet med ikke liden Ulempe at komme frem. Gadebelysning kendtes ikke, og fra Husenes Vinduer trængte intet Lys ud til Hjælp for Vandreren, hvorfor ogsaa Borgeren, naar han kom fra et Aftenbesøg hos Slægt eller Venner, maatte, hvis da ikke Maanen var saa venlig at lyse ham hjem, lade Lærlingen eller Tjenestepigen gaa foran med Hornlygten.

For at værne om Gadefreden om Aftenen, hindre Slags-maal og Tyveri, passe paa, hvis der skulde udbrude Ildebrand o. s. v., havde man Vægtere, og Vægtertjenesten udførtes efter Tur af Borgerne.

Hele Byen var omgivet af et Stakit, og for at komme ind maatte man søge til en af Portene.

Det er kun sparsomme Oplysninger, der findes om det gamle Kertemindes Historie. Byen har altid holdt sig blandt de smaa, og Livet her er mest gaaet sin jævne, rolige Gang uden store Tildragelser, som Datiden har fundet det værd at optegne.

I et enkelt Tilfælde er den dog traadt i Forgrunden paa Historiens Skueplads, men dette blev Indledningen til en Forfaldsperiode for den.

Hvad her skal meddeles, er kun spredte Træk — særlig for den ældste Tids Vedkommende, hvor der ikke findes andet at holde sig til end enkelte Skrivelser Byen angaaende, udstedte af forskellige Konger — og giver de end ikke det fyldigste Billede af Forholdene, vil de dog forhaabentlig, naar

de sammenholdes med de anførte almindelige Bemærkninger om Købstæderne, give en nogenlunde Forstaaelse af, hvorledes Livet formede sig i Fortidens Kerteminde, og af, hvad der til Tider optog Borgernes Sind og Tanke.

1441 fastsætter *Christoffer af Bajern* Torsdag som Torvedag for Kerteminde og byder og befaler alle, som bygger og bor paa *Hindsholm* samt i *Drigstrup*, *Revninge* og *Flødstrup* Sogne, at de denne Dag søger dertil for at købe og sælge.

At *Munkebo*, skønt nærmere end *Flødstrup*, ikke nævnes blandt de Sogne, der lægges ind under Kerteminde, har, mener Biskop Engelstoft i »*Munkebo Sogns Historie*«, sin Grund i, at *Munkebo*, inden Kerteminde blev Købstad, rimeligvis er bleven benyttet af Odense Købmænd som Udskibningssted, og at der derfor var en gammel Forbindelse mellem Odense og *Munkebo*, som der ikke fandtes Anledning til at bryde.

Og er dette Tilfældet, maa et lignende Forhold formentlig have gjort sig gældende med Hensyn til *Kølstrup* og *Kertinge*, som heller ikke omtales. Saavel disse to Byer som *Munkebo* maa dog, skønt de ikke udtrykkelig nævnes, senere være komne til, da der i en Forordning, udstedt af Kong *Hans*, gives Kerteminde Borgere Ret til at drive Handel alle Vegne i en Mils Afstand fra deres By.

At komme i saa let og sikker Forbindelse som muligt ogsaa med det sydlige Opland maatte være en absolut Nødvendighed for den opvoksende Købstad, og det ses da ogsaa, at der tidligt er blevet slaaget Bro over Fjorden.

Denne første Bro, der laa noget østligere end den nuværende Langebro, omtrent i Fortsættelse af Strandgade, var dog ret primitiv og trængte til hyppige Reparationer.

Vedligeholdelsen var imidlertid ikke Byens Sag alene, den omboende Landbefolkning var pligtig til at yde sin Hjælp, hvilket dog undertiden synes at være gaaet den ad Glemme.

I et Brev af 1460 hilser Kongen, *Christian I*, alle Bønder, vordnede og den menige Almue, som bor og bygger i Bjerger Herred og paa Hindsholm, og paalægger dem under Trudsel af sin kongelige Hævn og Vrede ikke at undlade at give det Bidrag til Broens Vedligeholdelse, som det har været gammel Sædvane at yde, »at Broen ingen Vanskelighed skal have for eders Genvordigheds Skyld«.

Anledningen til denne Paamindelse er, som det fremgaar af Kongens Brev, en Klage fra Borgerne i Kerteminde.

Godt et halvt Hundrede Aar senere bliver det atter nødvendigt at indskærpe Landboerne deres Pligt med Hensyn til Broen, og *Christian II* befaler Bønderne „aarligen at giffue een Æppe hard Korn byg eller rug tiill brookorn at upholde then broo med syndhen for firthemyndhe“.

Den første Bro var en fast Bro. Senere maatte Kerteminde, sikkert ikke med sin gode Villie, indrette den til Vindebro.

Dette kom sig saaledes, at de Odense Købmænd klagede til Kong *Frederik II* over den store Ulempe, de havde under Syvaarskrigen med at skulle føre deres Gods og Fetalie til Kongens Krigsfolk til Lands ad »en ond Vej« til Kerteminde for at udskibe det der, da de dog kunde faa et nærmere Udskibningssted ved Munkebo.

Kongen laaner Øre til deres Klage og giver dem i et Brev af 6te Marts 1570 Bevilling paa en fri Havn udfor Munkebo, dog ikke til Købmandsskab, men alene til Ind- og Udskibning af deres Varer.

Samtidig fik Kerteminde Befaling til at indrette en Vindebro paa Byens Bro, saa Skibe uhindret kunde komme derigennem.

Paa en lille Holm, Galgeholmen, Syd for Munkebo, blev der nu af Odense Borgere bygget en Skibsbro, men til Held for Kerteminde blev det dog aldrig til noget med det nye Udskibningssted.

En stærk Isskruning ødelagde snart Skibsbroen, og, hvad nu Grunden dertil kan have været, der blev aldrig gjort Forsøg paa at istandsætte den igen.

Dette mislykkede Foretagende blev af en samtidig besunget i en Vise, af hvilken dog desværre kun findes opbevaret de 3 første Strofer, der lyder saaledes:

»Odense Mænd de Vise
Bygde Broe paa Ise,
Gantebroer som Galgen stod.«

Forfatterens Navn er ukendt, men efter den spottende Tone at dømme, som straks anslaaes, tager man næppe fejl, naar man gaar ud fra, at det har været en Kerteminder, der saaledes i Vers har udtrykt sin Skadefryd over, at en Plan, der ført ud i Virkeligheden kunde være kommen hans lille By slemt paa tværs, havde lidt Skibbrud.

Medens Retten til den Jord, som Erik af Pommern tilstod Byen, og senere Konger gav Stadfæstelse paa, ikke ses nogensinde at være draget i Tvivl for de nordre Bymarkers Vedkommende, forholder det sig anderledes med den mindre Del, som ligger paa den søndre Side af Fjorden.

I Aaret 1496 skikker Borgmester, Raad og Borgere i Kerteminder en Mand, *Jep Aussen*, med Brev til Kong *Hans* om, at de har „gjort lagheffd¹ paa den iord oc vibelle², som fallee fættemynne fiid³ med fedet⁴, og Kongen godkender Byens Ret til Jorden, saa længe ingen kommer med „bettrre beuiøningh paa uort rettæringh“.

Denne Afgørelse kom imidlertid den daværende Ejer af Lundsgaard og Hverringe, *Palle Andersen*, ret ubelejlig.

¹ Lagheffd, en edelig Forsikring om Ejendomsret til en Ejendom.

² Vibelle, Byjord, Fællid.

³ Fiid eller Fiith = et Fed, en lav Landstrækning langs Havet. Ovennævnte Mark benævnes nu Fedden eller Feden.

⁴ Skedet, en lille Skov, som dengang fandtes her.

For ham laa nævnte Jord særdeles bekvemt lige op til Lundsgaard Mark og Skov, og han hævdede, at den hørte Lundsgaard til.

Borgerne, der har kongeligt Brev paa Jorden, vil selvfølgelig ikke saadan uden videre lade sig sige, og der følger adskillig Trætte, indtil Sagen indankes for Kongen.

Paa St. Hans Kloster i Odense fremtræder St. Knuds Dag 1505 for Kongen og flere af Rigets Raader og andre gode Mænd Borgmester og Raadmænd fra Kerteminde og Palle Andersen til Lundsgaard og Hverringe.

Hvilke Grunde Parterne end har kunnet fremføre for deres Ret til Jorden, maa Hr. Palle dog ikke være kommen med nogen »bette beuisningh«; thi „haffue uii nu dog suo thaet them imellem i mindelighed till en fuldkommelige ænde at for^{ne} wore fiære vnderfotte borgmester Raad og menighed mue oc ffulle hereffter till euig tiid til thereø by nyde bruge oc beholde for^{ne} fiith.“

Den Eneret til Handel med det tillagte Opland, som var tilstaaet Kerteminde, gøres der i Tidens Løb Indgreb i, og i 1503 maa Borgmester og Raad for at komme til deres Ret atter anmode om Kong *Hans's* naadige Bistand.

De indgiver en Klage over den ulovlige Handel, der drives i Omegnen, »Borgerne til stor Skade og Forfang«.

Kongen yder sin Hjælp og byder i en Forordning af 1503, at ingen fremmede Købmænd maa købslaa med andre paa en Mil nær omkring Byen.

Skulde nogen driste sig til at overtræde dette Forbud, da forfalder de Varer, hvorom Handelen har drejet sig, med „halffdelen till oøø oc kronen oc halffdelen til for^{ne} wor fæpsted firthemynde“.

I samme Forordning paatales et andet Brud paa bestaaende Love.

De Forsøg paa at komme uden om Toldvæsenet, der vel er lige saa gamle som Tolden selv, har man heller ikke

været ukendt med her; thi „det er forekommet at fremmedhe vdenſke Køpmen oc andre Køpflaa meth være borgere i Otthenſee oc met andre være vnderſotte oc ladde ſuaa ſaadanth gog vdfibe fore Kertheimynde oc ey fortolde ther ſaadanth gog — — — — oc wille wii ath the ſkullæ giffue oss ſaadan told ſom bør at giøres oc giffues aff ſaadanth gog.“

De her omtalte Stridigheder med Omegnens Befolkning og med fremmede Købmænd blev bilagte i Mindelighed ved Kongens Mellekomst, men ſaaledes er det ikke altid gaaet, naar der har været Uenighed til Stede.

Tiden var haardhændet, og man veg ikke tilbage for ved Lejlighed at tage ſig ſelv til Rette.

Saaledes omtales i et gammelt Dokument, at Kerteminde Borgere i Aaret 1512 ihjelslog en Odense Borger, *Hans Knutzsen* paa Brolykke.

Om Aarsagen til Striden har været et rent privat Mellemværende, eller om Borgerne paa Byens Vegne har følt ſig krænkede over Indgreb i Rettigheder eller lignende, nævnes ikke, men Sagen kommer for paa Fyns Landsthing, og Kerteminderne maa betale de Bøder, ſom Skik fordrede for ſaadanne Voldshandlinger, og da dette er ordnet, tilſiger Byfogden i Odense, *Oluf Laurentzen*, paa den dræbte Odense Borgers Slægts Vegne Borgmester i Kerteminde, *Laurentz Poelsen*, ſom Repræſentant for Kerteminde Borgerne »en fuld og fast Orfejde«, ſaaledes kaldtes den edelige Forsikring, ſom den dræbtes Arvinger, efterat Bod var gjort og Forlig indgaaet, maatte give om, at de ikke nogensinde vilde hævne hans Død paa Gerningsmændene eller deres Frænder.

Under Grevens Fejde var Fyn ſom bekendt en Tid lang Krigens Skueplads.

Kerteminde var vel ikke som flere andre fynske Byer direkte indviklet i Krigen, men dog heller ikke helt uden Berøring med Krigsfolket.

Efter at Bondehæren var slaet i forskellige Skærmydsler paa Fyn, drog Johan Rantzau tilbage til Krigen i Holsten, hvor han troede sin Nærværelse mere nødvendig. Dog havde han først forstærket Besætningen i Nyborg, der var i de kongeliges Besiddelse, med en Del Ryttere og Landsknægte.

Grev Christoffer, som mente at burde vove alt for en saa vigtig Besiddelse som Fyn, sendte imidlertid Kærnen af sine Tropper fra Sjælland dertil og landsatte dem i August 1534 ved *Kerteminde*.

Til alt Held for Byen havde de Hastværk. Allerede Natten efter Landgangen naaede de Nyborg, som ved Forræderi fra Borgmesteren *Rasmus Rostokkers* Side maatte overgive sig.

Nu var Greven Herre over Fyn og begyndte straks at udskrive Skatter, og af dem fik Kerteminde sin rigelige Part.

Ifølge et Brev fra 1537 af Kong *Christian III* havde de fynske Købstæder i Grevens Fejde maattet betale Sølvskat i følgende Forhold: Odense 2000 Lod, Svendborg 600, Kerteminde 500, Bogense 300, Assens, Middelfart, Nyborg og Faaborg hver 200 Lod.

Og hvad det angik at stille Mandskab til Tjeneste paa Kongens Skibe var Kerteminde fremme i første Række med 12 Baadsmænd, 2 Styrmand og 1 Kok, derefter kom Svendborg med 12 Baadsmænd, Middelfart med 10 Baadsmænd og 1 Tømmermand, Assens, Nyborg og Bogense med 10 Baadsmænd og endelig Faaborg med 6 Baadsmænd. Odense har, som det synes, ikke stillet Folk til Søtjenesten.

Grunden til, at Kerteminde maatte betale en forholdsvis saa stor Krigsskat, maa sikkert søges i, at den, forskaanet som den var bleven for saadanne Plyndringer, som de fleste andre fynske Købstæder havde været Genstand for, har haft en bedre Skatteevne, og den har vel derfor ogsaa, selv om

den nødvendig maatte føle den almindelige Lammelse, som en Krig fører med sig, staaet bedre rustet til, da Freden atter vendte tilbage, at kunne tage fat paa sit Erhvervsliv.

Efter Slaget ved Øksnebjerg den 11te Juni 1535 maatte hele Fyn underkaste sig *Christian III*, som hyldedes trindt om, og paa Kerteminde Borgeres Vegne aflægger »*Claus Laire*, borgmester, *Niels kremmere*, *Anders beske*, *Laures skinckel* og *Jørgen Laurentszen*«, alle af Kerteminde, paa Fynbo Landsting Eden til Kongen.

Som andre Byer har Kerteminde lidt af voldsomme Ildebrande.

Fik Ilden i hine Tider først fat, maatte den jo rase. De daarligt byggede Huse med Straatagene bød den al ønskelig Tumleplads; og om det Brandvæsen, man havde, er det sikkert ikke værd at tale.

Det farlige ved Datidens Byggemaade var ogsaa gaaet op for de styrende, og lige fra Kong *Hans's* Tid havde Regeringen ført Kamp imod Straatagene, en Kamp, som dog maatte fortsættes Aarhundreder igennem, inden den førte til Sejr.

1560 blev Kerteminde hjemsøgt af en saadan Ildebrand.

Borgerne ansøgte Kongen om Lettelse i Afgifter paa Grund af de overordentlige Tab, Branden havde forvoldt, men de fik Afslag, fordi de ikke havde fulgt den kongelige Befaling og »afbrudt deres Straatage«.

Blandt de Bygninger, som Ilden hærgede, var ogsaa Præstegaarden. Udbygningerne brændte fuldstændigt ned, »saa der ikke var saa meget tilbage, at Præsten deri kunde lægge en Kærv Korn«. Stuehuset brændte vel ikke, men blev dog saa ødelagt, at det var ubeboeligt.

Præsten, Hr. Hans Pedersen, maatte al sin Tid bo i sin Ejendomsgaard, og der gik mange Aar, inden Skaden blev

helet; thi der var ingen beboelig Præstegaard i de 4 følgende Præsters Tid.

Ovennævnte Hr. Hans døde i August 1603 af Pest.

Denne Sot hjemsøgte flere Gange i den første Fjerdedel af det 17de Aarhundrede Sjælland, Fyn og omliggende Øer, og fik den Indpas, var det en haard Hals at faa Bugt med, Hygiejne var et dengang ukendt Begreb.

At Kerteminde ikke er gaaet Ram forbi, ses blandt andet af, at der ved Visitatsen i Skolen 1601 var 63 Disciple, medens der den 24de April 1604 kun var 36 Børn, »saaledes havde Pesten Aaret forud raset«.

Og har den faret saa voldsomt frem mod de skolesøgende Børn, at henimod Halvdelen af dem maatte bukke under, har den sikkert ogsaa gjort en rig Høst blandt de øvrige Børn og blandt de voksne, saa de Hjem har snart kunnet tælles, hvor den ikke havde været.

I Aarene 1609, 1619 og 1625 drog den frygtede Gæst atter hen over Fyn og har vel ogsaa igen lagt sin tunge Haand paa Kerteminde, men Aarhundredet skulde bringe endnu tungere Modgangstider over Byen og Borgerne.

II.

KRIGEN med Sverige 1657—59 bragte en Strøm af Kummer og Trængsel over vort hele Land.

Der gaves ikke saa fjern en Krog, at ikke Nøden fandt Vej dertil, men der, hvor Kampen havde raset, og de vilde Krigerskarer sat deres Fod, dér trodsede Elendigheden al Beskrivelse.

Blandt disse Steder var Kerteminde.

Efter at Stormen paa København saa heltmodigt var afslaaet, indskrænkede Svenskerne Belejringen til en Blokade og anvendte en Del af deres Tropper til Erobring af Smaaøerne.

Danmark maatte bittert føle Savnet af en Flaade til at kunne overføre de fremmede Hjælpetropper fra Jylland til Øerne.

Holland vægrede sig i Begyndelsen ved at yde Hjælp dertil, men omsider lod den hollandske Admiral *Ruyter* sig dog bevæge til at overføre nogle Tusinde Mand til Fyn.

I Kiel samlede Feltmarskal *Hans Schack* 1800 danske Ryttere under *Hans Ahlefeld* samt noget over 3000 danske, hollandske, franske og engelske Fodfolk, og med disse skulde en Landgang forsøges.

Den 26de Oktober afsendtes Generaladjutant *Mikkel Skov* paa en hurtigsejlende Kaper til Storebælt for at skaffe Oplysning om Fjendens Stilling, og næste Dag gik Flaaden under Sejl.

Paa Grund af Storm maatte den ty ind til Slipshavn, og her kom Mikkel Skov til og berettede, at Svenskerne Hoved-

styrke stod ved Odense, medens der foruden Kystvagterne kun var en Besætning af højst 2 Regimenter i Nyborg.

Der blev nu gjort Forsøg paa at overrumple denne By, men i den mørke Nat og den tiltagende Storm viste en Ledelse sig umulig, og Forsøget mislykkedes.

I et Krigsraad, som derefter afholdtes, blev det besluttet at sætte al Kraft ind paa at tiltvinge sig Adgang til Halvøen Hindsholm, og Søkaptejn *Peter Petersen* afsendtes straks til *Kerteminde* for at udforske, hvor en Landgang bedst kunde lade sig iværksætte.

For at skuffe Fjenden blev man dog hele Dagen over liggende ud for Slipshavn og foretog forskellige Forberedelser som til et nyt Angreb paa Nyborg.

Maaske som Følge af den om Aftenen forud gjorte Erfaring, var det i Krigsraadet tillige blevet slaaet fast, at Landgangen ved Kerteminde skulde ske ved højlys Dag, saa vidt muligt om Morgenen tidlig.

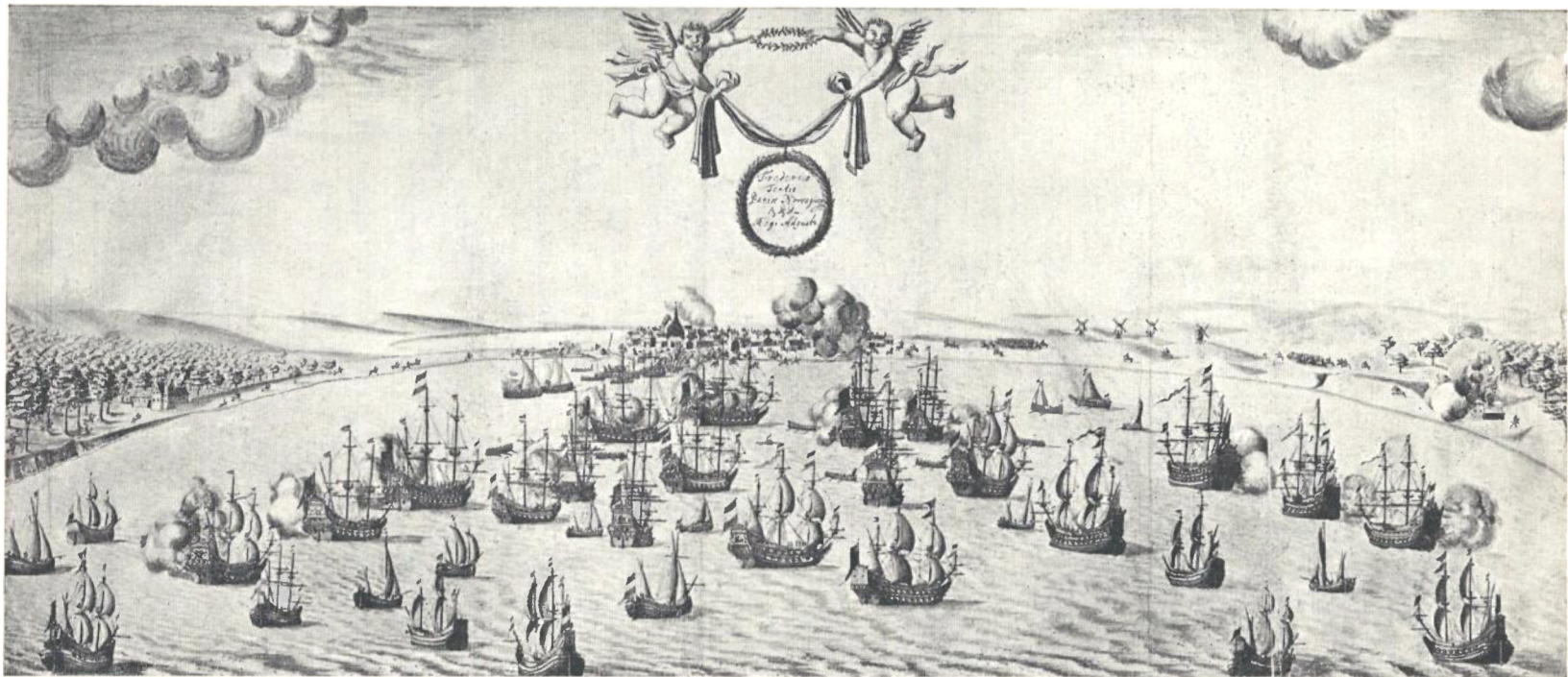
Opsejlingen ad Bæltet skulde foregaa i 3 Eskadrer, Avantgarden under de danske Viceadmiraler *Bjelke* og *Helt*, Hovedstyrken, hvor Admiral Ruyter havde sin Kommandostander, under Viceadmiral *Evertsen* og Reserven under Schoutbynacht *Brackel*.

Til Brug ved Landsætningen medførtes paa Slæb 30 store Transportbaade, der hver kunde rumme henved 100 Mand Infanteri og havde en stor Kanon anbragt i Forstavnen.

De 3 Eskadrer skulde saa vidt muligt følge i hinandens Køl vand i den angivne Orden, og Bjelkes Admiralskib, om Bord i hvilket Feltmarskallen og de 2 Generalløjtnanter Ahlefeld befandt sig, ledede Kursen.

Saasnart Bjelke lod sin gule Admiralstander og Ruyter og Evertsen deres røde Stander vaje agter, var dermed Signalet givet til at ankre op til Landgang.

Naar dernæst de 3 Admiraler lod deres Vimpler vaje fra de store Ræer, skulde det hele Infanteri stige i Baadene, hver Mand medførende 3 Dages Proviant, og Muskettererne dobbelt

LANDGANGEN VED KERTEMINDE 1659

Ammunitionsforsyning, og paa det tredie Signal, et Kanon-skud fra hvert Admiralskib, skulde alle Baadene sætte af og af alle Kræfter ro ind mod Land, ledsagede saa tæt herind under som muligt af Eskadrens smaa Galioter og Kapere.

Efter Infanteriets Landsætning havde de store Transport-baade ufortøvet at vende tilbage for at bringe Artilleriet over.

Kavalleriets Landsætning skulde først finde Sted efter nærmere Ordre.

Naar Landsætningen var fuldført, skulde Admiral Ruyter afsende en Del Orlogsskibe til at krydse mellem Sjælland og Fyn for at hindre fjendtlig Adgang.

Schacks Ordre endte med et kort Opraab til enhver om at vise sig tapper og uforsagt ved den forestaaende betydningsfulde Begivenhed.

Klokken 2 om Natten til den 31te Oktober stod Flaaden i al Stilhed nordud i Haab om at kunne naa Landgangsstedet ubemærket, men Vinden var imod, og først Kl. 2 om Efterdagen naaede man, stadig under Sejladsen iagttaget og ledsaget af Fjendens Rytter, Bugten ved Kerteminde.

De svenske Rytterregimenter med en Del Feltartilleri stod under Pfalzgreven af *Sulzbachs* Kommando i Stilling mellem Kauslundbroen og Kerteminde og havde Forskansninger anbragt paa Byens Fed.

Det var imidlertid ikke Syd, men Nord for Kerteminde, Schack havde besluttet at gøre Landgang, og medens Ruyters opankrede Orlogsskibe aabnede en levende Ild paa Byen og paa Pfalzgrevens Stilling Syd for denne, lod Schack derfor sine Baade »i Guds Navn med flyvende Faner og i god Orden« styre løs paa Kikkenborg, der blev Midtpunktet for den hele Landgang, idet Reservekavalleriet skulde landsættes Nord for, men Hovedmassen af 1ste og 2den Eskadres Tropper Syd for dette Punkt, for derpaa i første Anløb at faa fat i Kerteminde og Vejen til Munkebo.

Kyststrækningen fra Kikkenborg til Kerteminde var besat af 2 Dragonregimenter, der til Dels stod i Løbegrave,

selve Kerteminde af et Rytterregiment under Oberst *Engels* Kommando.

Da Baadene var naaet saa nær under Land, at de forreste var udsatte for Dragonernes Ild, viste det sig pludselig, at Vandet den Dag var for grundt til, at de store Transportbaade kunde ros til Land.

Gode Raad var dyre i dette ubehagelige og uforudsete Tilfælde, der truede med at kuldkaste den hele omsigtsfuldt ordnede Landgangsplan.

Men det var djærve og raadsnilde Mænd, der ledede Toget. Uden lang Betænkning blev der givet Ordre til det hele Infanteri om at springe ud fra Baadene.

Feltmarskallen og begge Ahlefelderne samt Ruyter¹, der ilede til i en Jolle, gav selv Eksemplet, og i Vand til højt op paa Brystet og med Musketten løftet op over Hovedet vadede man i Land med »god Resolution«, som det hedder i Claus Ahlefelds Indberetning.

Engels Rytterregiment gjorde et Forsøg paa at angribe i Vandet, men blev med Lethed vist tilbage, de 3000 vaade Mand stormede modigt frem, kastede hurtigt Dragonerne ud af Løbegravene og havde inden længe med Kongens Livregiments røde Gardister i Spidsen fast Fod paa Vejen langs Stranden. Svenskerne trak sig, forfulgte af vore, kæmpende tilbage gennem Kerteminde, som de samtidig stak i Brand, hvor de kunde.

Ved Kirken, der laa omgivet af Kirkegaarden, samlede de sig til en sidste Modstand, men maatte efter en haard om end kort Kamp trække sig tilbage, uforklarligt nok uden at Sulzbachs Rytterstyrke, der stod Syd for Byen, kom dem til Hjælp.

I Kampen ved Kirken skal en dansk Officer særlig have udmærket sig.

¹ Efter en anden Beretning roede Ruyter lige ind til Strandbredden; i hvert Fald var han en af de første, der satte Foden paa Land. Den første Officer, der sprang ud, var en fransk Adelsmand *de Bual*.

Han siges at have fældet eller »bleseret« 9 Svenskere, inden han selv blev dræbt, og hans Kaarde og store Rytterstøvler blev ophængte i Kirken til Minde om hans Bedrift.

Denne Overlevering har G. Brammer, der har skrevet »Livgardens Historie fra 1658—1908«, ganske naturligt sat i Forbindelse med Major *Alardus Sircks*, som var den eneste danske Officer, der vides at være falden i Kampen om Kerteminde.

KAARDEN OG STØVLERNE I KIRKEN

Provst Bøgh omtaler ogsaa denne Begivenhed, som han har hørt skildre af en gammel Kollega, der igen havde den fra sin Fader, som levede paa Svenskekrigens Tid, men kender imidlertid ikke Navnet paa den faldne Officer, hvad der maa synes underligt, om det havde været Major Sircks, der dog nævnes i flere samtidige Beretninger, og Tidspunktet, Bøgh henlægger Kampen til, synes heller ikke at lede Tanken hen paa Majoren.

Bøghs Beretning lyder:

»En dansk Officer, hvis Navn er ilde glemt, kom her til Byen, da den var i de Svenskes Hænder. I hvad Hensigt eller ved hvad Lejlighed, han kom her, vides ikke, men de Svenske skal ikke villet give ham Kvarter.

Paa Kirkegaarden blev han uformodentlig overvældet, men staaende endnu paa sine Knæ fik han Lejlighed til at

forsvare sig og skal i denne Positur have fældet eller saaret 9 svenske Officerer, førend den 10nde gav ham Banesaar.

Derpaa blev han af sine Overmænd parteret Led for Led indtil Benene.

Siden samlede man hans Levninger og begrov dem i Koret, hængende til hans Tapperheds Amindelse hans Støvler og Kaarde samt en blot Tavle, hvorpaa man vel engang havde tænkt at beskrive hans Endeligt.«

Hvorledes det nu end forholder sig med Navnet, hænger Støvlerne og Kaarden endnu i Kirken paa den samme Plads, hvor de har hængt over halvtredie Hundrede Aar.

Ifølge Traditionen har det nuværende Kamperboug oprindelig heddet Kampenhoug eller Kampenhaard efter den heftige Kamp, som der fandt Sted.

Paa Grund af den Hurtighed og Kraft, hvormed Schacks Tropper gik frem, kostede den smukke og kække Bedrift forholdsvis kun faa Ofre af Menneskeliv.

Efter Kampens Ophør befalede Schack anlagt en forskanset Lejr for en stærk Avantgarde ved Byen og lod Hovedstyrken af sine Tropper gaa i Kantonnement paa Hindsholm.

De slagne Svenske drog ad Nyborg til og tog Stilling ved Skalkendrup.

Da de mærkede, at Schack ikke forfulgte dem, gik de i Ilmarch over Flødstrup, Skovsbo og Hundslev til Ulriksholm, hvor de ankom Onsdag den 2den November i den Hensigt næste Dag at ville overfalde den danske Lejr ved Kerteminde.

Om denne Plan havde imidlertid Sognepræsten i Kølstrup, *Poul Bager* — en Sønesøn af den bekendte Oluf Bager — faaet Nys, og han begav sig, som han selv udtrykker det, »af en ret patriotisk Affection og uden nogen præstelig Habit« Natten mellem den 2den og 3die November til Kerteminde og meddelte Feltmarskallen, hvad Fjenden havde i Sinde.

Næste Morgen ved Daggry ankom Svenskerne Nord for Kertinge Fjord og vilde bryde frem fra Bakkepartiet Lodne

Høj — Munkebo Bakke —, men da de fandt det danske Korps staaende i Kampstilling ved Drigstrup og Kærby Bakker, trak de sig uden Sværdslag tilbage og forsøgte ikke yderligere Fremstød mod Kerteminde.

De Svenske var slaede, vi og vore allierede havde sejret, men Kerteminde var en rygende Brandtomt, og i Glæden over Sejren maatte der for Borgernes Vedkommende blande sig dyb Vemod ved Tanken om de mange Hjem, der nu laa jævned med Jorden.

Et slaaende Billede af Tilstanden faar man ved at læse en Synsforretning af 13de September 1660 over »hvad Gaarde, Huse og Ejendom i Kerteminde nu i den sidste Tid haver lidt«.

Ifølge denne anslaaes Skaden paa Gaarde og Huse til 19,300 Slettedaler.

»Følgende Gaardes Brøstfældighed vurderes til over 200 Slettedaler.«

»Frands Frandsens Gaard slet borte = en Skade paa 400 Sldr., Hans Troelsens Gaard slet borte = 300 Sldr., Rasmus Jonsøns Gaard slet borte = 350 Sldr., Laurits Pedersens Gaard ganske ruineret, mestendels slet borte = 470 Sldr., Rasmus Nielsens Gaard ganske ruineret = 500 Sldr., Per Tolders Gaard ganske borte = 300 Sldr., Rasmus Bødkers Gaard ganske borte = 600 Sldr., et stort Ladehus ganske borte = 350 Sldr., den Gaards Ruin, som Cort iboede = 400 Sldr., Borgmester Otto Povelsens Gaardsrum saavel som hans ny Ladehus, som mestendels af Fjenden er afbrændt = 680 Sldr., Hans Nielsen Hestemøllers af Fjenden afbrændt = 500 Sldr., Jesper Jakobsens Gaards Ruin = 400 Sldr., en grundmuret Gaard og en anden hosliggende Gaard ved Stranden = 800 Sldr., Laur. Mogensens Gaard slet borte = 600 Sldr., Peder Holms Gaards Ruin = 350 Sldr., Hr. Holgers og Hans Stervbos Ejendommes Ruin = 300 Sldr., Raadhuset, som er mestendels ruineret og ikke kan repareres under 250 Sldr.

Der var 67 Gaarde, hvis Ødelæggelse løb op til 100 Sldlr. og derover, ialt 131 Gaarde mer eller mindre brøstfældige, afbrændte eller slet borte.

Skibsbroen mestendels ruineret og kan ej repareres under 300 Sldlr., Langebro, som endnu fattes ved begge Ender og begge Sider at forfærdige, som ganske er brøstfældig = 200 Sldlr.

Skippernes Skuder og Baadsrum, som Fjenden slet haver borttaget, saavel som de, der ganske er fordærvede og ødelagte = 4,567 Sldlr.

Derover 28 Baade og Skuder, af hvilke de 12 ansættes til en Skade paa 100 Sldlr. og derover. Altsaa ialt en Skade paa Huse og Skibe o. s. v. paa 24,397 Sldlr.

Her foruden vore Frugthaver her ved Byen, som vores Armee stod i otte Dage, og ej alene Plankeværker, Gærder, Frugttræer afbrudte, men ogsaa hvad Frugt der var totalt ruineret.

Byens Mandtal fandtes d. 10de Oktober 1656 efter Taxering 416 Skilling Redsel, og nu, siden den Tid Borgerne ere undvigte og hendøde, findes kun til Dato 104 Skilling Redsel, hvoraf kan skattes.

Nok her foruden ere vi fattige Folk her udi Byen mere end en Del andre formedelst Søkanten med Indkvartering i forgangne Fejde meget haardt vorden graveret og umaadelig plaget, hvor udover Byen er kommen i saa stor Gæld, som de neppelig eller aldrig kan betale af Aarsag, at Byen nu er saa ringe paa Folk og Huse, som den ikke i Mands Minde været haver, formedelst den største Del af Borger-skabet ere hendøde og fra Byen undvigte, saa at den store Skade med Brandskat, Plyndring, Røveri og Kontributioner, som Fjenden os haver tilføjet, er os ikke muligt at udsige eller beskrive, saa vi derover er geraadet i stor Gæld, Fattigdom og Armod.

Efter den Tid, Gud ske Lov, vores eget Folk sig Landet bemægtiget, stod den ganske Armee for os udi otte Dage,

og siden haver vi fast Indkvartering, som sig mange Tusinde Daler kan bedrage.

Og nu vi ere saa udmattede, haver vi alligevel et Kompagni af Hs. Excellence General Claus v. Ahlefelds Regiment dagligen at forpleje, hvis Traktement maanedlig beløber ungefær 600 Sldr., hvilket længe at udstaa er os ganske umuligt.

Med underdanigst Bøn og Begæring, at den høje Øvrighed vores forrustede Bys Elendighed vil lade sig til Hjerte og for saadan tung Byrde og Indkvartering forbinde og befri, at vi faa overblevne ikke skulle nødes til imod denne kolde Vinter vores arme Hytter at undvige, hvilket Gud Almægtigste visselig vil belønne.«

Slet borte, hendøde og undvigte! Hvilken malende Skildring af Elendigheden i disse faa Ord, der stadig gaar igen i Synsmændenes Beretning.

En sørgelig Vandring har det været at komme gennem den før saa blomstrende lille By.

Til højre og venstre ved hvert et Skridt gabende Ruiner eller sammensunkne Murhobe.

Hist og her en ensom Borger, der vemodigt betragtede de sodede Rester, som var det eneste, der stod tilbage af hans før saa lykkelige Hjem.

Og nede ved Havnen, hvor de vuggende Skuder og de raske Søgutter før bragte Liv og Røre, nu den samme knu-gende Tomhed og Stilhed som i Gaderne.

Men bag Havnen laa Fjordens blinkende Flade og udenfor rullede Bæltet som før sine Vover.

Den gamle Vej, ad hvilken Liv og Velstand var tilført Byen, havde Krigens gridske Ørne dog ikke mægtet at bortrive, og trods Modløsheden og Slappelsen har der dog sikkert hos en og anden Borger, naar hans Blik faldt ud over Vandet, dæmret et Haab om, at Tiderne kunde bedre sig, og hans lille By igen rejse sig af sin Aske.

Men ogsaa dette Haab skulde briste.

Kerteminde maatte sande det gamle Ord, at en Ulykke kommer sjældent alene.

En Snes Aar efter Krigens Hjemløgelser lukkedes den Velstandskilde, som Fjordløbet havde været.

Aar 1680 fandt Odense Vej til Havet gennem sin egen Fjord udenom Kerteminde, og med dette Stød svandt den sidste Rest af Energi fra Byen.

Efter et halvtrediehundredaarigt Liv, der vel aldrig bragte den op i de betydelige Byers Række, men dog førte til, at den af Datidens Historieskrivere fik det bedste Lov, sank den nu hen i Haabløshed og Forsagthed, og der skulde hængaa lange Tider, før den atter begyndte at vinde Kræfter.

GRUNDPLAN AF KERTEMINDE 1680

III.

VAR det dybe Saar, der var blevet slaaet Kerteminde, lod som nævnt ogsaa Lægedommen vente længe paa sig.

Aar svandt efter Aar, uden at de gabende Mellemlum i Husrækkerne eller de sodede Brandtomter svandt med dem.

Ingen Foretagsomhed paa noget Omraade, man hutlede sig igennem, som man bedst kunde.

Endnu hundrede Aar efter Svenskekrigen maa Provst Bøgh udbryde:

»Det forrige Aarhundrede har man i Kerteminde Aarsag til at kalde Seculum fatale. Ypperligheden er længe siden forsvunden, Herligheden vegen ganske fra os. Hvo der havde kendt Kerteminde i dens forrige blomstrende Velstand, han skulde ikke tro sine egne Øjne, om han nu saa den vansmægtede By, uden saa vidt han maatte tilstaa, at den gamle velsignede Egn saavel som det bekvemme Leje ved Stranden vare endnu kendelig det samme.«

Ogsaa i dette Tidsrum var, foraarsaget af Krigen, en haard Hjem søgelse gaaet hen over Byen.

Da i Juni 1710 Hvitfeldt under Slaget i Køgebugt paa Orlogsskibet »Dannebrog« ofrede sit eget og Besætningens Liv for at frelse Fædrelandet, var alle de værnepligtige fra Kerteminde, 31 i Tallet, dér om Bord og fandt Heltedøden.¹

¹ Denne Tildragelse gav Anledning til, at de søindrullerede fra samme By fremtidig skulde fordeles paa de kongelige Orlogsskibe.

De fleste af dem var Familiefædre, og nu som i 1659 drog sammen med Glæden over Sejren Sorgen ind i mange Hjem i den lille By ved Bæltet.

En Snes Aar senere blev Byen Skueplads for et Ægteskabsdrama af en højst uhyggelig Art.

Her bragte det virkelige Liv alt, hvad der kunde give en Forfatter Stof til den mest spændende og nervepirrende Roman: de tvende elskende, den strenge Fader, der tvinger Datteren til at bryde med den, hun har valgt, og give sig hen til en Mand, hun gyser tilbage for, ulykkeligt Ægteskab, Mord og Skafot.

Og naar dertil kommer, at Hovedoptrinene i denne Tragødie udspillede i Byens ærværdige Præstegaard, er det ikke underligt, at den optog Sindene paa det stærkeste og er bleven fortalt gennem Slægterne lige til vore Dage.

Den 19de Marts 1723 blev den 33-aarige Johan Frederik Hornemann kaldet til Sognepræst for Kerteminde.

Efter at han i nogle Aar havde siddet i ugift Stand, bejlede han til Anna Helene Hvid, Datter af Hr. Anders Larsen Hvid til Brenderup og Ore.

Han fandt imidlertid ikke Naade for Pigens Øjne, da hun alt havde skænket sit Hjerte til sit Søkendebarn Studiosus Lars Pedersen Mørch, men desto bedre syntes Faderen om Bejleren med Kald og Kjole, og alt, hvad den unge Pige tryglede og græd, frugtede intet, hun maatte bryde med sin Fæstemand og Barndomsven og give sit Ja til Sognepræsten i Kerteminde, der, uagtet Mørch »advarede ham ofte forud ikke at inklade sig i tvungent Ægteskab eller betage en anden hans Brud, som ved Liv og Død lod det aldrig blive uhævnet«, i Aaret 1730 førte hende til Brudeskamlen.

At Forældrene valgte Ægtemænd til deres Døtre, betragtedes dengang som noget saare naturligt, men hvor Bruden gik saa modstræbende til Alteret, som Tilfældet var her, maatte det dog forekomme selv hin Tid en meget betænkelig Sag.

Ægteskabet mellem Præsten og Jomfru Hvid blev da ogsaa højst ulykkeligt.

Hun saa i ham kun den Mand, der havde røvet hendes Livslykke, og der var ikke gaaet mange Uger, før hun og Mørch, der havde fundet Lejlighed til at komme til Kerteminde, omgikkes med Planer om at skaffe den forhadte Mand af Vejen.

De nærmere Omstændigheder i Dramaet skildres efter Kerteminde Tingbøger saaledes:

Efter Aftale sendte Mørch fra København med en Skipper fra Kerteminde Madam Hornemann en Æske Gift, hvoraf hun et Par Gange kom noget i Grøden til Manden, uden at det dog fremkaldte Døden, men derimod den Svagelighed, han siden led af.

Da disse Forsøg ikke havde den ventede Virkning, henvendte Madam H. sig til Byens Kirurg, Anders Risom, og lovede ham 100 Rdlr., hvis han ved Gift vilde ombringe hendes Mand.

Efter at hun flere Gange baade mundtlig og i forseglede Sedler uden Underskrift, i en af hvilke der f. Eks. stod: »I maa være meget haardhjertet, siden I ikke vil føje mig i det, vi sidst talte om«, havde anmodet ham derom, men altid faaet Afslag, lod han endelig for ret at faa Oplysning i Sagen, som om han vilde gaa ind derpaa, dersom hun kunde skaffe ham 2 Mænds Kavtion for de 100 Rdlr.

Kort efter gav hun ham 2 Breve, det ene underskrevet af hendes Fader, det andet af hendes Svoger, Forpagter Vilhelm Farenhorst paa Kærsgaard, hvori de indestod for, at han skulde faa de 100 Rdlr., naar han havde udført, hvad hun begærede af ham.

Tillige leverede hun ham en Diamantring i Stedet for 10 Rdlr. til at købe Giften for.

Risom betroede sig nu til den residerende Kapellan, Hr. Morten Boesen, som igen satte Byfoged Schjødtz ind i Sagen, og Resultatet af deres Overvejelser blev, at Boesen

skulde tale med Mdm. Hornemann, men Schjødtz rejse til Hr. Anders Hvid i Brenderup for at formaa denne til at forlange sin Datter hjem i nogen Tid, saa Ulykken kunde forebygges.

Følgen af Kapellanens og Madam Hornemanns Samtale blev den, at hun erklærede at ville afstaa fra sit Forsæt og bad om at faa Ringen og Brevene tilbage, hvilket Risom imidlertid for sin egen Sikkerheds Skyld ikke vilde føje hende i, men leverede begge Dele til Byfogden.

Dennes Rejse til Brenderup havde kun bragt ringe Udbytte. Hr. Anders tog den højst alvorlige Sag ubegribelig let. Han svarede, at de 2 Kavtionsbreve maatte være skrevne af en Skælm, og vilde ikke have noget med det hele at bestille, men medgav kun Schjødtz en aaben Seddel til Datteren og bad ham iøvrigt formane hende til at frygte Gud og fly alt ondt, hvilket hun ogsaa lovede.

Kapellan Boesen, som ofte havde villet tale med Præsten selv om Sagen, men ikke var naaet dertil, fordi han frygtede dennes bekendte Heftighed, slog sig nu til Ro med, at Mdm. Hornemann efter det Løfte, hun havde givet baade ham og Byfogden, havde angret og opgivet sit skrækelige Forsæt.

Da opskræmmedes Byen en Morgen ved at høre, at Sognepræsten var funden død ved Foden af Trappen, som førte op til hans Studerekammer.

Døren til dette stod aaben, og Liget laa paa Ansigtet med Knæene paa det nederste Trappetrin og Fødderne op ad Trappen med en Trækande paa den ene Side og en Lysestage med et Stykke Lys i paa den anden Side.

Han var i Nattrøje og Skjorte, den ene Tøffel laa ved Siden af ham paa Gulvet, den anden paa et af de øverste Trappetrin, og rundt om paa Gulvet var der Blod, alt — som man senere forstod — for at det skulde se ud, som om han, der en Tid havde været svagelig, ved om Natten at ville hente Øl var falden ned ad Trappen og havde slaet sig ihjel.

Der blev straks af Stiftamtmanden givet Befaling til Magistraten i Kerteminde om at undersøge Sagen, men det synes, som om der ved denne Undersøgelse ikke fremkom nogen Sigtelse for Mord, men kun for attenteret Forgiftning.

Da fremtraadte den afdødes Broder, Byskriver Daniel Hornemann i Nyborg, med en Stævning imod Enken, og den 30te Juli 1731 begyndte Forhørene ved Kerteminde Byting.

Under disse opkom der ikke blot en stærk Mistanke om den forsøgte Forgiftning, men ogsaa om Mord.

Det oplystes af Vidnerne, at Mdm. Hornemann og Mørch havde korresponderet med hinanden uden Mandens Vidende, at en fremmed Person en Nat havde banket paa Vinduet til det Kammer, hvor hun og Pigen laa, at Hr. Hornemann nogle Uger før sin Død havde fortalt, at en Person i Odense havde sagt, at han havde Mdm. Hornemanns Hjerte i sin Haand, og hans var igen i hendes Haand, og endelig vidnede Tjenestepigen, at Mdm. H. den Aften, Ulykken skete, havde befalet hende at gaa til Sengs Kl. 10, og at hun straks efter hørte et stort Rabalder.

Da Enken intet vilde tilstaa, faldt Bytingsdommen den 19de Novbr. 1731 og lød paa, at hun ved Ed skulde fri sig fra direkte eller indirekte at have staaet sin Mand efter Livet; hvis ikke hun kunde dette, skulde hun have sit Liv forbrudt.

Denne Dom blev appelleret, og i Begyndelsen af 1732 blev Mørch arresteret i Middelfart, straks efter at han samme Dag havde prædikeret, og indsat i Bolt og Jern paa Raadhuset i Odense, hvortil ogsaa Mdm. Hornemann blev ført.

Skønt der nu fremkom langt stærkere Beviser imod dem, blandt andet fra Tjenestepigen, som vidnede, at hun havde set Sengen fuld af Blod, varede det dog endnu længe, inden nogen af dem vilde bekende, ligesom Hr. Anders Hvid paa alle Maader ved Trudsler imod Vidnerne søgte at holde Datteren fri for Mistanke.

Endelig tilstod hun dog, at Mørch var Morderen, men paastod tillige, at hun selv var aldeles fri for Skyld.

Da Mørch fik dette at vide, bekendte han, at vel havde han ene myrdet Hornemann, men at hun stadig havde tilskyndet ham dertil, ligesom hun ogsaa havde hjulpet ham med at kaste Liget ned ad Trappen og lagt rene Lagner paa Sengen i Stedet for de blodige, og da hun vedblev at nægte, bad han hende sige Sandheden, at de kunde faa Naade hos Gud og ses i Himlen.

Senere tilstod hun sin Delagtighed i Gerningen, og efter at Mørch om Sommeren var brudt ud af Arresten, men bragt tilbage igen, blev de begge henrettede paa Odense Hed den 4de Decbr. 1732 under en stærk Tilstrømning af Mennesker, »det halve Fyns Land var ventendes til Byen«, hans Lig blev lagt paa Stejle, hendes begravet paa St. Knuds Kirkegaard.

I et Brev fra en samtidig siges der, at Mdm. Hornemann i sin Dødsstund var »meget devot« (gudhengiven), og at Mørch, hos hvem Brevskriveren tilbragte den sidste Nat, som de »fremdrog med Psalmer og gudelige Discurser«, gik med Fromhed og Frimodighed Døden i Møde.

»I Vognen, som førte Mørch til Retterstedet, sad tvende Præster hos ham, og uden at se til højre eller venstre sang han hele Byen igennem med Disciplene fra Latinskolen, som gik ved Siden af Vognen, den Salme: O Sjælehyrde, Gud- og Mand.«

Før Eksekutionen talte Mørch til Mængden »om den store Brøde, der betyngede hans Samvittighed, og om den store Anger og Fortrydelse, han følte, og endte med en Bøn til ham, hvis Naade han saa højlig trængte til, saa inderlig og brændende, at alle blev højlig bevægede.«

Fra denne triste Begivenhed vender vi os atter til Byens almindelige Forhold.

Trods de trøstesløse Ord, anførte i Begyndelsen af dette Afsnit, har man dog heller ikke fuldstændig lagt Hænderne i Skødet.

1736 byggedes der et nyt *Raadhus*, opført af Bindingsværk, men med Grundmur ud mod Gaden, og en Snes Aar senere fornyedes de 3 Byporte, om hvilke det hedder, at »de er alle meget smukke og til en Ære for Borgerne, hvilke, da de var nødte til at bekoste nye Porte, saasom de gamle var ganske forfaldne, vilde ikke sætte et Vangeled for Byen, men stræbe denne Gang at gøre Ære af Byen efter deres Forfædres Eksempler.

Portene er 3, Munkeboport, Hindsholmsport og Langebroport lige for den inderste Ende af Broen.

De to sidste som de fornemste, hvor den stærkeste Passage nu falder, er især meget smukt panelede og malede, og over Portene ses paa begge Sider et malet Skib (som Byens Vaaben) med fulde Sejl og Kanoner.«

Udfor hver af Portene var der en Accisebod. Ved Forordning af 21de Juli 1677 var det nemlig, foranlediget ved de elendige Pengeforhold, der var en Følge af Svenskekrigen, blevet paalagt, at der skulde betales en Afgift, Accise eller Konsumption, til Staten af Varer, der indførtes i Købstæderne.

Dette var naturligvis meget generende og ubehageligt, og det blev derfor en lige saa hæderlig som yndet Sport at smugle Varer ind.

Acciseloven blev først ophævet 7de Februar 1851, og gamle Folk ved endnu at fortælle om de forskellige Snedigheder, man udpønsede for at narre Toldbetjenten eller »Siesemesteren«, som han almindeligt kaldtes.

Af den vestlige Accisebod, som blev omdannet til Beboelseslejlighed og først nedbrødes i Juni d. A., gengives omstaaende et Billede.

Den nordlige var ved Byens yderste Punkt mod Hindsholmssiden, det nuværende Peder Møllers Stræde. Efterhaanden rejste der sig Nord for dette en Del Smaahuse, som, fordi de laa udenfor Afgiftsgrænsen, fik Navnet »Friheden«, et Navn, der endnu stadig benyttes om denne Bydel.

Fortoldning af Varer, der ankom fra Søsiden, foregik ved Acciseboden ved Langebro.

Den nuværende Toldbod, der er opført 1735 til Forretningsbrug, overtoges af Toldvæsenet den 18de August 1848.

Langebro laa, som før nævnt, fra først af ud for Strandgade, og denne Gade var dengang »nok saa god som Langegade, men efter Ødelæggelsen blev den ringeagtet og ubebygget«, og Langegade tog, da ogsaa Broen, vistnok paa Grund af Strømforhol-

ACCISEBODEN VED MUNKEBOPORT

dene, blev flyttet, Luven fra den og blev Byens Hovedaare.

Noget stærkt Liv kan der dog, efter hvad vi har hørt, ikke have pulseret i denne Aare saa lidt som i de andre Gader.

Landboerne søgte vel til Tider Købstaden for at sælge deres Korn og forsyne sig med lidt fra Købmansboden, men til daglig laa Gaderne mest stille hen.

Af og til afbrødes dog Stilheden af, Sporeklirren og Hestetrampen, naar Dragonerne drog ud for at øve sig i deres Krigerhaandværk; thi Kerteminde var dengang og havde i en Aarrække været intet mindre end — Garnisonsby.

Tidligere, omkring ved Aar 1700, var her Infanteri, i den sidste Halvdel af det 18de Aarhundrede laa her en Eskadron af det 1ste fynske »gevorbne« Dragonregiment.

Som Kaserne benyttedes den saakaldte Magasingaard, »som Borgerne holdt til dette Brug«, og som laa paa Hjørnet af Strandgade og Magasinstræde, der, saavidt skønnes, har været det nuværende Brunsstræde.

Hvorledes Forholdet mellem Borgere og Soldater i det hele taget har været, er ikke godt nu at sige.

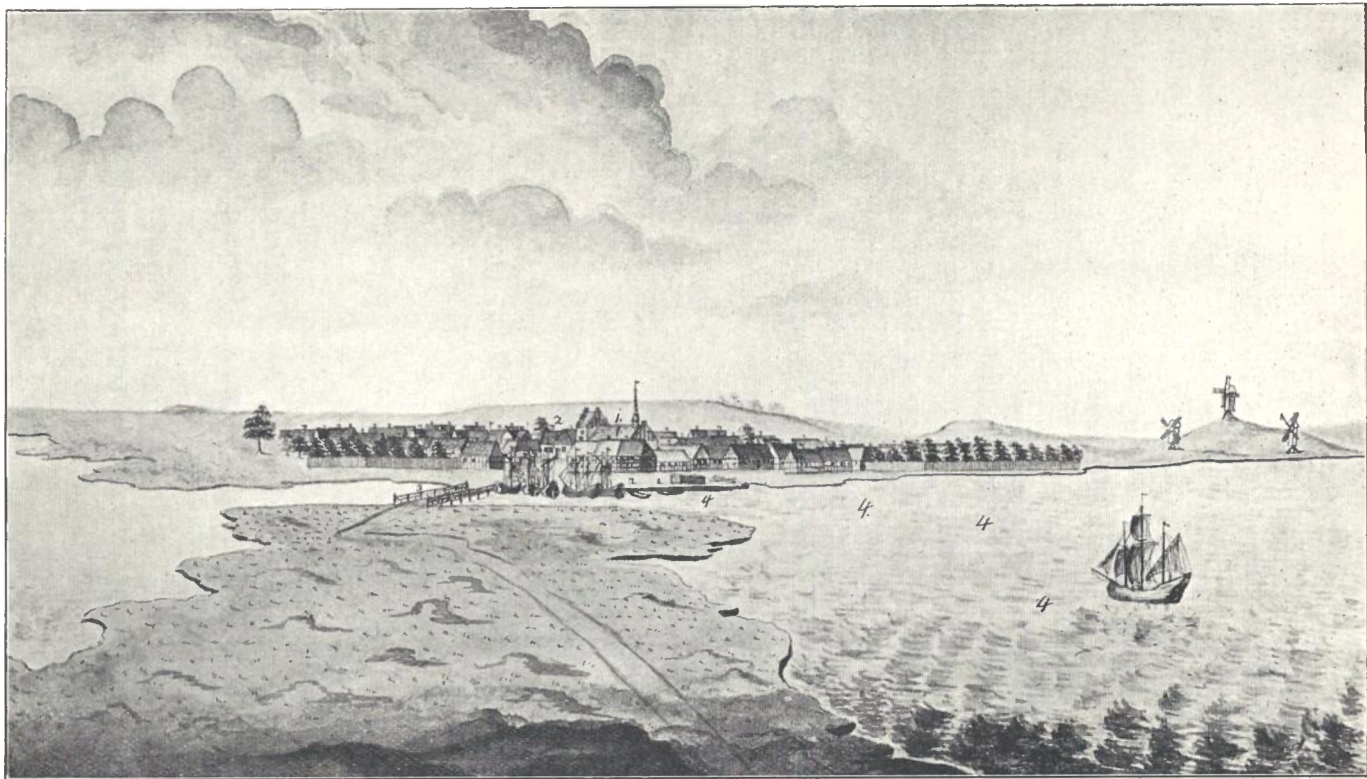
De »gevorbne«, der ikke just havde det allerbedste Lov paa sig, var næppe saa velsete som Soldaterne nuomstunder, hvor vi har set Byerne løbe Kapløb om at blive Garnisonsbyer; og en Begivenhed, som fandt Sted den 3die Juli 1721, da Sognepræsten, Sebastian Friis, fejrede sin Søsterdatters Bryllup i Præstegaarden, tyder i hvert Fald paa, at selv om de har omgaaedes selskabeligt, har der været Sprængstof til Stede, som kun behøvede en Gnist for at fænge og eksplodere.

Lystigheden ved Bryllupsgildet gik temmelig højt; men som alt syntes idel Glæde, opkom der uformodentlig Uenighed mellem Gæsterne. Det ene Ord tog det andet, og tilsidst »lod man paa den ene Side Trommerne røre for at samle Soldaterne, mens man paa den anden Side ringede med Stormklokken for at samle Byens Indvaanere.«

Bryllupsfesten var saaledes lige paa Nippet til at ende med en regulær Bataille, »hvilket dog ved de fornuftigeres Raad og Opførsel blev afværget, saa der til alles Forundring blev hverken Sag eller Klage.«

Garnisonen med alle, der hørte den til, »Militære med Hustruer og hos sig havende Børn«, beløb sig til 185 Personer, et ikke ringe Tal i Forhold til Byens faste Indbyggertal, der kun udgjorde 628.

Sammenlignet med dette var Tallet paa næringsdrivende, Købmænd og Haandværkere, mer end tilstrækkelig stort, 13 Købmænd og 42 Haandværkere, men Næringen var jo rigtig nok ogsaa derefter.

PROSPEKT AF KERTEMINDE — TAGET FRA DEN SØNDRE SIDE — ANNO 1755

1 Kirken 2 Raadhuset 3 Skibsbroen 4 Havnen

Om Købmændene hedder det hos Bøgh, at »de skulde være Købstadens Piller, men med disse staar Byen paa svage Fødder.«

»Alle handle de med Korn og Tømmer og andre grove Varer, som Bonden dels leverer, dels behøver, medens 3 af dem handle og med lidet Kram-Vare af Urte-, Isen- og Alen-Kram.«

Af de 8 større Skibe (det mindste paa $8\frac{1}{2}$, det største paa 12 Læster), som var hjemmehørende i Byen, for de 5 paa Norge med Korn og kom hjem med Tømmerlast, medens de 3 gik i Fart fra andre Byer; en Gang om Aaret sendte Købmændene som Regel et Fartøj til Bergen efter Tørfisk.

Post havde man 2 Gange om Ugen. Et offentligt Postkontor i Kerteminde blev oprettet senest 1694, men meget havde Kontoret ikke at varetage, hvorfor Postmesterforretningerne besørgedes af Byfogden.

De 42 Haandværkere, der repræsenterede 19 Haandværk, var meget ulige fordelte paa de forskellige Fag.

Medens saaledes Maler og Grovsmed slap for al Konkurrence, idet der kun var 1 Mand af hvert af disse Haandværk, fandtes der 3 Handskemagere og ikke mindre end 8 Skomagere.

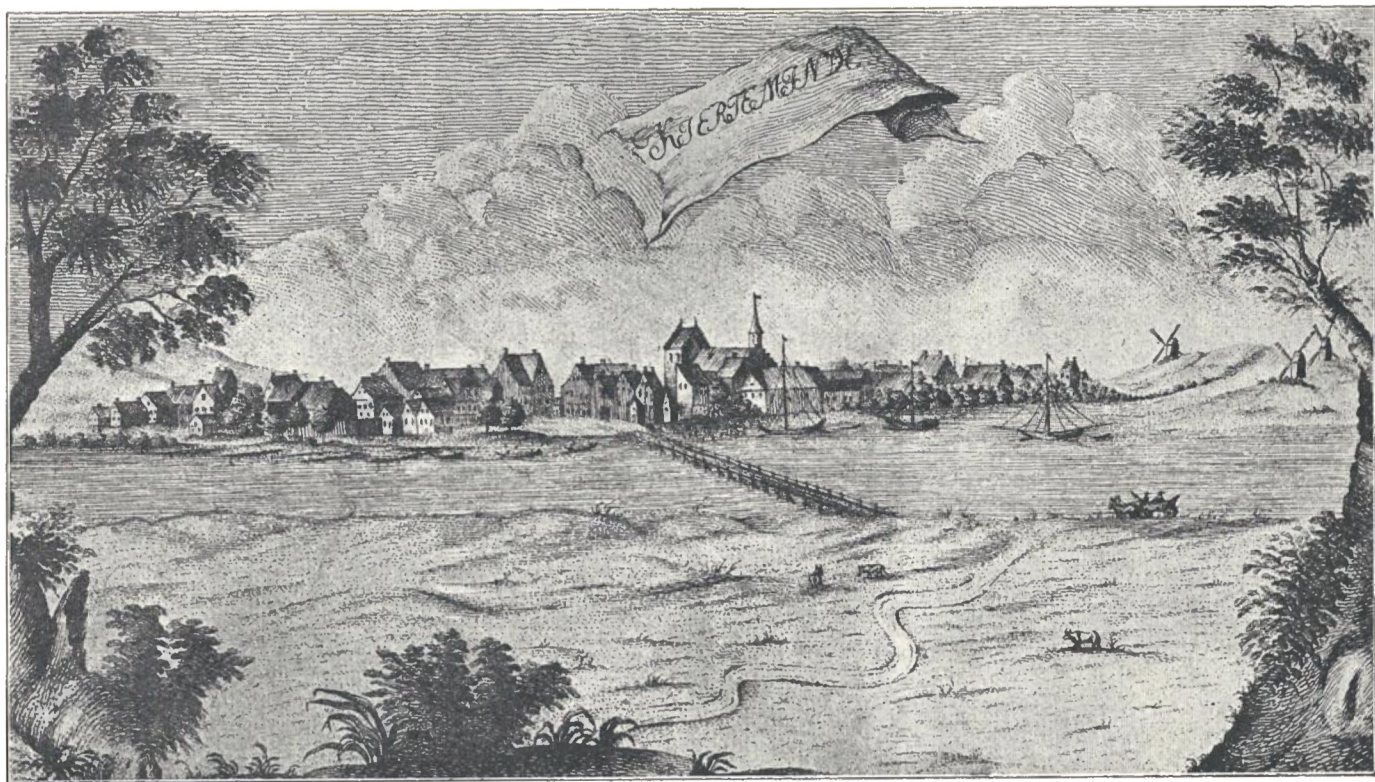
At disse ikke kunde klare sig ved blot at levere det stedlige Forbrug af Handsker og Fodtøj, siger sig selv, men de fandt god Afsætning for deres Arbejde, der var meget anset, paa Markederne rundt om i Landet.

Hvor forholdsvis stor en Del af Indbyggerne Fiskerbefolkningen androg, har jeg ikke kunnet finde nogen Oplysning om, »en Hob Fiskerbaade havde hjemme her«, siges der, men Spørgsmaalet om, hvor mange man regnede til en Hob, lades ubesvaret.

Det synes, som Hornfisk, Makrel og Hvidlinger har været fanget i større Tal end nu om Stunder, men ellers kunde Havet Aar igennem være lunefuldt, saadan som vore

Fiskere saa godt kender det. »De berømte Kerteminde Raadmænd er nu en stor Raritet, og de mægtige Høstsild, som man driver med Garnene efter fra St. Laurits Dag (10de August) til St. Michaels Dag (29de September), ja endog efter den Tid, og hvormed vi tilforn har kunnet proviantere hele Egnen, er ogsaa tagne af.«

Saaledes henrandt det omtalte Hundredaar for vor lille By stille og beskedent; der levedes fra Haand til Mund, og udover, hvad den haarde Nødvendighed krævede, naaede man ikke paa noget Punkt.

KERTEMINDE 1770

IV.

EFTER den 100-aarige Stagnation synes der dog i den sidste Fjerdedel af 17-Hundredaaret at være Tegn til, at man stod ved et Vendepunkt.

En Befolkningsforøgelse i disse Aar paa c. 66 pCt. — fra 628 Indbyggere i 1775 til 1045 i 1801 — synes at varsle om Fremgang, og Byen gaar med grundet Haab om bedre Tider over Tærskelen til det nittende Aarhundrede.

Haabet blev dog atter for en Stund stækket.

Krigen med England og Sverige, Statsbankerotten, Norges Afstaaelse, det var ikke Tider, der skulde bringe Opkomst.

Alene at kunne holde nogenlunde fast paa, hvad der var vundet, maatte være al Ære værd.

Og Kerteminde holdt fast, ja fik endogsaa, hvad senere nærmere skal omtales, i 1805 Tid og Raad til at omordne og udvikle sit Skolevæsen.

Tillige skal det her, som et Vidnesbyrd om Datidens Kertemindeborgeres Fædrelandssind og Offervillighed, nævnes, at der til en Pengeindsamling, som efter Tabet af Flaaden og Københavns Bombardement fandt Sted Landet over for at yde Hjælp til et nyt Søværn og for at støtte de brandlidte, indkom herfra forholdsvis store Gaver, saavel i rede Penge som i forarbejdet Sølv, Sukkerbøsser, Thedaaser, Lystestager m. m., og Giverne var, som det ses af en Fortegnelse over Bidragyderne i Arkivet i Odense, ikke alene de mere velstillede, ogsaa Smaakaarsfolk bragte deres Skærv.

I 1805 havde Kerteminde faaet sin første Læge (A. M. Stricker). Før den Tid var det nærmeste Sted, man kunde søge Læge, Nyborg eller Odense, men den lange og besværlige Tur dertil foretoges kun i yderste Nødstilfælde. For Resten hjalp man sig med gamle Husraad eller søgte en eller anden nærboende klog Kone.

Hvad der skulde bruges af Medikamenter, havde man dog i en halv Snes Aar kunnet faa paa Stedet, idet der den 25de November 1796 var givet I. V. Mincke Privilegium til at oprette og drive et Apothek i Kerteminde.

I Begyndelsen af Aaret 1808 sendte Napoleon som bekendt et Antal Tropper her til Landet for at støtte os i Krigen mod England og Sverige, og med disse fik Kerteminde trods sin afsides Beliggenhed dog en Del at gøre.

I Anledning af en paatænkt Landgang i Skaane kom i Begyndelsen af Marts nogle spanske og franske Tropper over til Fyn for derfra at drage videre til Sjælland, hvor de skulde slutte sig til et dansk Hærkorps.

Paa Fyn blev der truffet en Række Foranstaltninger for at lette Gennemmarchen og have alt i Orden til Overfarten til Sjælland.

Saaledes skulde alle Skibe, som fandtes ved Sjællands Vest- og Sydkyst, med fornøden Besætning samles ved Nyborg, medens af Fartøjer fra Fyn en Del blev beordret til *Kerteminde*, hvorfra der skulde kunne overføres 3000 Mand Infanteri.

Af forskellige Grunde, som her ikke skal gøres Rede for, blev det imidlertid trukket i Langdrag med Overførselen, ja, den blev for Størstedelen af Troppernes Vedkommende aldrig til noget, og Fyn beholdt i flere Maaneder de fremmede Gæster i Indkvartering.

Første Gang, Kerteminde gjorde Bekendtskab med disse Sydens Sønner, var, saa vidt ses, i Slutningen af Marts.

Her som andetsteds blev Tropperne indkvarterede hos Borgerne, og enhver Kvartervært var pligtig til at tage mod det Mandskab, der tildeltes ham, og maatte ikke leje det ind hos andre.

Til al anden Gêne ved at have disse fremmede Folk i Huset, kom de sproglige Vankeligheder, der gav Aarsag til adskillig Misforstaaelse og Ulempe.

Ganske vist var der i Anledning af Spaniolernes Ankomst udgivet forskellige Samlinger af spanske Ord og Talemaader og lignende Hjælpemidler, som flittig benyttedes af Kvarterværterne og hurtig maatte udgives i flere Oplag, men Ord-bøger og Parlører til Trods, blev det for de fleste Borgere en vanskelig Sag baade at forstaa Spaniolerne og gøre sig forstaaelige for dem.

Havde man imidlertid ved at benytte de Stumper af fremmede Sprog, man sad inde med, suppleret med rigelige Fagter og Gebærder, dannet sig et nogenlunde tilstrækkeligt Meddelelsesmiddel, kom der i de fleste Tilfælde et helt ven-skabeligt Forhold i Stand mellem Værter og Gæster.

Spanierne var her jo som vore Venner og Hjælpere, de roses for deres Føjelighed og Venlighed og sluttede sig gerne til de Folk, de boede hos.

Navnlig kom de snart paa en fortrolig Fod med de Familier, hvor der var Børn, som de viste stor Kærlighed til og rigtig paa deres livlige og barnlige Maade kunde lege og tumle med.

Men kom deres hede sydlandske Blod i Kog over et eller andet, kunde de ganske vist ogsaa være ret ubehagelige, hvad dog sjældenere hændtes.

Deres Ophold i de fynske Byer var jo kun en Ventetid, indtil de skulde føres hen, hvor der var Brug for dem, og de kunde her tage det med Ro.

»Deres Siesta holdt de meget af, baade Officerer og Geme-ne, og i Middagsstunden var alt tyst«, men om Aftenen kom der Liv over det hele, saa vandrede de deres Tur til

Havnen eller gennem Gaderne eller sad, naar Vejret var dertil, paa Trappestenene og talte om deres fjerne Hjem, medens de smøgede deres Tobak paa en Maade, som dengang var ukendt her til Lands, nemlig ved at omvikle den med blødt Papir, noget, den beundrende Skare af Byens Ungdom, der omgav dem, snart lærte at gøre dem efter, og som Ungdommen nu til Dags sikkert ikke staar tilbage for nogen Spanier i.

Med deres Madmødre kom de i Reglen ogsaa ud af det paa bedste Maade, om end der af og til forefaldt smaa venskabelige Tvistigheder med Hensyn til Maden, da det voldte de spanske Ganer ikke ringe Vanskelighed at forsone sig med adskillige af vore hjemlige danske Retter, som Øllebrød o. l., ligesom ogsaa Husmødrene saa med Forundring for ikke at sige Rædsel paa, hvad Soldaterne kunde faa i Sinde at rode sammen til, hvad de kaldte et lækkert Maaltid, f. Eks. stegte Snegle udrørte i en Sauce af Olie, Peber, Eddike og Løg, for ikke at tale om, naar de fangede Husets Kat eller maaske, for ikke at komme paa Kant med Familien, Naboens, og af denne tilberedte sig en lækker Steg.

Kvarterværterne fik i daglig Godtgørelse for Underofficerer og Menige 24 Skilling, 8 Sk. for selve Kvarteret og 16 Sk. for Kosten.

Derfor skulde der leveres $1\frac{1}{2}$ Ø Brød, $\frac{1}{2}$ Ø fersk Kød, $\frac{1}{4}$ Ø Ris, 1 Flaske Øl og $\frac{1}{4}$ Pægl Brændevin foruden de nødvendige Mængder af Kartoffler, Kaal og andre Grøntsager.

Kun Underofficerer og Menige fik Naturalforplejning. Officererne fik Kvarteret anvist, men ellers Diæter i Forhold til deres Charger.

I hvor lang Tid Spaniolerne laa i Kvarter her i Byen, har jeg ikke kunnet finde nogen fuldt nøjagtig Oplysning om, men af forskellige løse Skrivelser, som findes i Arkivet i Odense og omhandler Forplejning til Tropperne, Senge til Sygehuset, Udbetaling af Dagløn til Arbejderne ved Proviantmagasinet o. s. v., fremgaar det, at her har været Spaniere baade i April, Maj og Juni Maaneder.

Formodentlig har de været her lige til Begyndelsen af August, da deres Fører, Markis *de la Romana*, der havde sit Hovedkvarter i Nyborg, paa Grund af de forandrede Forhold i Spanien hemmelig satte sig i Forbindelse med de engelske Krigsskibe, der krydsede i Storebælt, og paa disse fik sine Landsmænd sendt hjem til deres solrige Fædreland.

Det var et broget Liv, der i disse Maaneder rørte sig i vor ellers saa rolige By.

De sortøjede og sorthaarede Soldaters hele Maade at tage Tilværelsen paa, der var saa vidt forskellig fra, hvad man ellers var vant til at se, de talrige Misforstaaelser, som Sprogvanskelighederne var Aarsag i, og de deraf kommende mange Pudsigheder, de smaa Tvistigheder om Mad og Drikke — alt dette gav Stof til Samtale og Drøftelse, naar og hvor Byens Folk traf sammen.

Særligt Røre var her i de Dage eller rettere Nætter, da der herfra skulde føres Tropper over til Sjælland, saaledes f. Eks. i Løbet af Nætterne den 14de og 16de Maj, da en Del af Infanteriregimentet *Guadaljara* sattes over, og den 17de og 24de Maj, da det samme fandt Sted med Infanteriregimentet *Asturias*.

Man forstaaer, at Kerteminderne ikke har faaet megen Søvn i Øjnene i disse Nætter, og hvilket broget Syn har ikke i den lyse Majnat Havnen og dens Omgivelser afgivet.

Der lever endnu i Byen gamle Folk, som fra deres Forældres eller Bedsteforældres Beretninger ved at fortælle Træk fra den spanske Indkvarterings Tid, og disse Træk tyder alle paa, at om der end, som naturligt er, ikke var nogen Begejstring over at have disse fremmede om sig, saa spændte dog som Regel alt af i bedste Forstaaelse.

Men der kunde dog til Tider være skellig Grund til Klage, som naar f. Eks. en Kvartervært foruden den Soldat, der var ham tilstillet, ogsaa maatte tage mod vedkommendes — Kone og Barn.

Og det hændte; der var virkelig dem af de fremmede Tropper, der saaledes førte Familien med, og selv om der baade for Kone og Barn ydedes den almindelige Godtgørelse af 16 Skilling daglig for hver, var denne yderligere Forøgelse af Husstanden langt fra velset.

Endnu mindre paaskønnet var det dog, naar vedkommende »Militærdame« viste sig at være en ganske anden end Mandens Kone, naar der, som det hedder i en Indberetning, skulde skaffes Kvarter til »en Employé med et Fruentimmer«.

Og at slippe for at tage mod et saadant Paahæng var ikke nogen let Sag, som nedenstaaende Klage fra en Kertemindeborger, i hvis Lod det faldt at skulle huse en saadan Dame, vil vise.

»Ærbødigst Pro Memoria!

Det blev mig i Gaar paalagt efter ihændehavende Billetter at modtage i Kvarter af de spanske Tropper en Major med Tjener, samt tvende Gemene og 4re Heste; med denne Indkvartering kunde ieg ikke være ganske tilfreds, da min Kone for nærværende Tid er svagelig, dog maa ieg finde mig derudi, siden vedkommende, der bestyrer Indkvarterings-Væsenet, hafde befundet mit Huses Lejlighed dertil.

Men foruden de, som ieg var paalagt at modtage, indtrængte sig et Fruentimmer, som paastod ligeledes at ville have Qvarter, Opvartning og Bispising.

Naar dette Fruentimmer var beskeden og saaledes, at man med hinde kunde komme tilrette, skulde ieg langt fra vægre mig ved at opfylde hindes Begieringer, men da hun paa alle Maader søger at fortrædige min Kone og Husets Folk, redt ligesom det heele stod under hendes Disposition, saa nødes ieg til at forlange enten en Omkvartering, eller i det mindste at blive skildt ved Fruentimmeret, omendskønt ieg ellers med Majoren og de Gemene har Aarsag at være tilfreds.

I Anledning heraf tilskrev ieg idag det Respektive Comendantskab, men da ieg erholdt det Svar, at ingen Forandring

i Henseende til Omqvartering kunde ske, maa ieg henvende mig til S. T. Hr. Byfogeden med Begiering at forestille Comēdantskabet, hvor ubilligt det er, at ieg mere end andre skal bebyrdes med bemeldte Fruentimmer, som mig synes kunde anvises Qvarter, i Fald hun tilkommer det, paa et Sted i Nærheden.

Gerne vil ieg modtage et passende Antal Gemene i Stedet for Majoren og de øvrige, som ieg nu har, eller og overlade mit Huses Leiligheder saavidt mulig til en anden Officer, endog af højere Rang.

Byfogden, som kiender Leiligheden hos mig og tillige ved, at min Kone er syg, haaber ieg drager Omsorg for, at min billige Begiering gaar i Opfyldelse snarest mulig.

Kierteminde 30 Marts 1808.

Møhl.*

Om Byfogden har kunnet udrette noget til Støtte for ovennævnte højst rimelige Forlangende, foreligger der ikke noget om, men det er vel tvivlsomt, siden der allerede een Gang var givet Afslag, og ikke bedre gik det Hr. Møhl, da Skæbnen et Par Maaneder senere atter vilde, at han maatte drages med en kvindelig Tilvækst til sin Indkvartering.

Han havde da hos sig en spansk Kaptejn med Tjener.

Kaptejnen var flink og omgængelig, og uagtet han havde Gennemgang gennem det eneste Værelse, Familien havde tilovers for sig, var der den bedste Harmoni mellem Vært og Gæst, indtil Kaptejnen en skønne Dag meldte, at han den kommende Lørdag ventede sin Kone med Barn og Amme; saa blev det, som man vil kunne forstaa, den gode Hr. Møhl for broget, og da han netop nu selv var bleven Medlem af Indkvarteringskommissionen, maatte der dog vel kunne gøres noget for at blive fri for de ventede Damer og Barnet.

Hvorledes det gik, viser nedenstaaende Skrivelse.

»Samme Dag som Hr. Møhl og jeg var bleven Indkvarterings Comisærer, lod han os alle samle og begierte at komme af med een hos ham i qvarter liggende Capitain

uden at klage over samme i nogen Maade undtagen at Capitainen om nogle faa Dage ventede sin Kone og Barn, som han ei kunde have.

Ieg svarede Hr. Møhl, at det lød Partisk at strax vilde af med sin Indqvartering og lægge den paa en mindre Mand, om et Par Dage derefter kom Konen og Barnet, Hr. Møhl lod os da atter samle og forklarede den Besværlighed, de havde ved den gennemgang i Hans og Hans Kones Soveværelse ved den ankomne Frue.

Svaret blev af Comisionen at kunde de taale, at Capitainen og Tjener gik derigennem, saa kunde han vel og taale, at hans Frue gik med.

Vi bød altsaa Hr. Møhl til, at han skulde uden Ophold komme af med andre af sin Indqvartering i Forhold af dennes nu ankomne Frue.

Midt Svar var, at Hr. Møhl var pligtig at beholde Konen med sin Mand for det første og vi Bør ikke selv at sætte Indqvarteringen i Udleilighed.

Kierteminde 21 Juni 1808.

C. Jensen.

Midt Svar var ligesom Hr. Jensen, tilstaaes af

H. C. Lange.

Midt Svar var, at ieg var ening med vad diandre mente der om.

N. Nielsen.«

Skønt den tredie af de ventede Personer, og maaske den af dem, der ikke fordrede mindst Plads, ikke nævnes i ovenstaaende Skrivelse, arriverede hun dog ganske rigtig sammen med Moder og Barn, men om, hvad Hr. Møhl stillede op med hende, saa vel som om, hvorledes han i det hele klarede Situationen, tier Historien desværre. Forhaabentlig har de to Kvinders Elskværdighed eller maaske det uskyldige Barns Smil efterhaanden formildet hans ikke uberettigede Harme, saa Forholdet er blevet i hvert Fald taaleligt.

Da de spanske Tropper skulde forlade Landet, var der flere Steder enkelte, der skjulte sig og ikke vilde med, enten det nu var fordi de havde fundet særligt Behag i Forholdene her til Lands, eller fordi der ikke i Hjemmet var noget, der drog dem.

Ogsaa af Tropperne her var der et Par Stykker, som blev tilbage, og som senere fik Plads paa 2 af Herregaardene paa Hindsholm.

Der var trange og usikre Forhold paa Næringslivets Omraade, da de Krige, som indledede Aarhundredet, var ophørte, men man tog fat efter bedste Evne, og det gik fremad, om end med smaa og undertiden vaklende Skridt.

I hine Dage brugte man stundom, som ogsaa nu til Dags, naar en eller anden særlig Meddelelse, som at Mandskabet skulde møde til Sprøjteøvelse, at der var ungt, fedt Hestekød paa Torvet el. lign., skulde bringes til Borgernes Kundskab, at lade »Trommen gaa«, men det skete ogsaa, at den gik i en Anledning, som vi, der lever i Forsamlingsfrihedens Tid, ikke ret fatter, nemlig for at indskærpe et Forbud fra Byfogeden mod at holde gudelige Forsamlinger.

»Kertemindesekten«, som Modstandere kaldte den Kreds af Mennesker, der sluttede sig til den kristelige Vækkelse, som var opstaaet i Kertemindeegnen, og som *Kristen Madsen* fra Bregner fra 1819 var Hovedmanden i, holdt jævnlig sine Sammenkomster hos Snedker *Rasmus Klink* i Langegade.

Disse Forsamlinger betragtedes af Sognepræsten i Kerteminde, Professor *Andresen* (1820—1832), med meget umilde Øjne, og der opstod mellem ham og de opvakte en Strid, som fulgtes af Indberetninger til det danske Kancelli med paafølgende Retssag, der først sluttede Aar 1829; men da disse Forhold er udførligt skildrede bl. a. i *Fr. Nygårds* »Kristenliv i Danmark gennem hundrede Aar«, skal der ikke her kommes nærmere ind paa dem.

Vi nærmer os nu den Tid, da der med Hensyn til Byernes Styrelse foregaar en væsentlig Forandring.

I Middelalderen styredes Købstæderne af et Raad og den (eller de) af dette valgte Borgmester.

Raadet supplerede sig selv og bestod af de fornemste og mest velhavende Borgere.

Desuden var der en Byfoged, som varetog Kongens Interesser, der nærmest gik ud paa at indkassere de ham tilkommende Skattebeløb og at udskrive Soldater til Krigstjenesten.

Raadets Myndighed var temmelig stor, det paalignede Skatter og Afgifter, havde Tilsyn med Handelen og med Haandværkerlavene o. m. a.

Undtagelsesvis forhandlede det, hvor det gjaldt særlig vigtige Sager, med Borgerne.

Efter Reformationen sporede der en Tendens til en Indskrænkning af Borgernes Ret til selv at styre deres Sager, idet Regeringen af og til blandede sig i Udnævnelsen af Raadsmedlemmerne, og efter Enevoldsmagtens Indførelse bestemtes det, at disse fremtidig skulde udnævnes af Kongen.

Fra 1780 fik Borgerne dog atter gennem »eligerede« Mænd nogen Del i Ledelsen af Købstædernes Anliggender, og denne Ordning varede til 1837, da der ved Forordning af 28de Oktober oprettedes en Borgerrepræsentation for hver By.

Borgerrepræsentationen valgte selv sin Formand, og den første Formand for Kerteminde Borgerrepræsentation blev Købmand *L. B. Muus* fra 1838—41. Derefter beklædtes Formandspladsen af Sadelmager *Lausen* fra 1842—47, af Møller *Minden* fra 1847—59, af Købmand *Delcomyn* fra 1859—61 og endelig af Lærer *N. Jakobsen* fra 1862 til 26de Maj 1868, da Borgerrepræsentationen afløstes af Byraadet med den kongevalgte Borgmester som Formand.

Af disse har Kerteminde haft 2, nemlig Kammerjunker *H. v. Levetzow* fra 1868 til 1889 (Byfoged fra 1854) og Borgmester *W. v. Wylich* fra 1890 til nu.

Af de Sager af almindelig Interesse for Byen, der i Borgerrepræsentationen og senere i Byraadet eller paa anden Vis har været fremme, skal her i omtrentlig Rækkefølge kortelig omtales enkelte af de vigtigste.

Noget af det første, Borgerrepræsentationen foretog sig, var at pynte op paa og udvide det gamle 100-aarige Raadhus, der i Sommeren 1841 blev underkastet en større Restauration, saa at det blev mere tidssvarende og et værdigere Samlingssted for det nye Bystyre.

Kort efter at Istandsættelsen var fuldført, gæstedes Byen af *Christian VIII*, og for hvem det maatte interessere at høre, hvorledes Kerteminde dengang tog imod sin Konge, citeres her en Beskrivelse af Kongebesøgets Forløb:

»Mandagen den 11te Oktbr. 1841.

Kommunalbestyrelsen fandt passende at tilføje Protokollen:

I Dag bæredes Købstaden med Hs. Majestæts Allerhøjeste Nærværelse, ledsaget af Hs. Kongelige Højhed Kronprinsen.

Hs. Majestæt indtraf her til Byen Kl. 1 Eftermiddag og begav sig straks til Fattiggaarden, hvilken Bygning og dens Indretning toges i Allernaadigst Øjesyn. Efter at have givet Audientse paa Gæstgivergaarden inspiceredes Borgerskolen, Brandkorpset og Borgervæbningen mønstredes, hvorefter Majestæten begav sig til Kirken, hvor Allerhøjstsamme modtoges ved Alteret af Højærværdige Hr. Provst Heiberg, der i en Tale blandt andet bevidnede Kongen hans og Købstadens Beboeres Glæde over at gense Hs. Majestæt efter den overstandne Sygdom.

Kongen sejlede derpaa ud i Havnen, ledsaget af en Baad, i hvilken Byens musikalske Selskabs Medlemmer musicerede, og efter at være steget i Land gik Kongen op i den nu istandsatte Raadstuebygning, hvor Allerhøjstsamme modtoges af en Sang, udført af Damer og Herrer fra Byen, ledsaget af blæsende Instrumenter.

Efterat Sangen var til Ende, holdt Byfogeden, medunder-
tegnede Kammerjunker Brettewille, en Tale til Kongen, i
hvilken blandt andet blev ytret, at Borgerne i Kongen saa
Byens Redningsmand og største Velgører, og bad Byfogeden
herfor Hs. Majestæt i Borgernes Hjertelag at ville se en Løn
for noget af det meget, de ere deres Konge skyldige, og vid-
nede han derhos, at Kongen, naar han kendte Borgernes En-
thusiasme i Dag, allernaadigst vilde erkende, at Kærlighed til
Konge og Fødeland intet Sted er større end i Kerteminde.

Byens Regnskaber blev derpaa fremlagte, og af Hs. Maje-
stæt gennemsete, hvorefter Allerhøjstsamme, efter at have
tilkendegivet Kommunalbestyrelsen sin Allerhøjeste Tilfreds-
hed saavel med Raadhusets Istandsættelse som med øvrige
Kommunalanliggender, afrejste til Nyborg.

Sluttelig bemærkes, at ved Kongens Ankomst kimede
Klokkerne, Kanonerne løsnedes, saa var og 3 Æresporte op-
rejste, og alle Huse i Langegade pyntede med Grønt, Kranse
og Blomsterguirlander.«

En anden kommunal Bygning, der i Tidens Løb var
bleven for lille, var Skolen, og i 1845 opførtes i Skolegade
en ny toetages Skolebygning med 3 Klasseværelser og 2
Lærerboliger.

I det næste Tiaar løstes adskillige af de Baand, der hid-
til havde hindret Samfundslivet i frit at røre sig. Konsump-
tionsskatten ophævedes, Lavsvæsenet afskaffedes, og der ind-
førtes Næringsfrihed, hvilket altsammen paa forskellig Vis
maatte give sig til Kende i hele den Maade, Livet formede
sig paa i Byen, hvad der dog ikke her skal kommes nærmere
ind paa.

Som andre Arbejder, man foruden de 2 forannævnte gik
i Gang med, skal nævnes Kirkens indvendige Istandsættelse
i 1855—56 — tilligemed en senere foretaget udvendig Istand-
sættelse omtalt under Afsnittet »Sognekirken« — og Anlægget
af et Vandværk, der fuldførtes i 1858 og kostede 9000 Rdlr.

Dette sidste Foretagende, der lededes af Ingeniørfirmaet English & Hansen, blev imidlertid ikke, hvad man havde ventet, idet det viste sig, at Trykket ikke var tilstrækkeligt til at føre Vandet, der lededes fra Kilderne i Marken Nord for Byen, op i Husene, ligesom det ogsaa til Tider flød højst sparsomt, saa Folk ofte maatte ty til deres Brønde.

I Begyndelsen af 60-erne var der et Projekt fremme, som, hvis det var blevet til mere end et Projekt, i hvert Fald ikke vilde have pyntet paa Kerteminde.

Det samme Ingeniørfirma, som anlagde Vandværket, havde indgaaet med Ansøgning til Indenrigsministeriet om at maatte lade opføre en Dæmning ved Langebro og derefter udtørre Fjorden, mod at det indvundne Areal for et Tidsrum af 25 Aar blev Firmaets skattefri Ejendom.

Den 26de Septbr. forelaa Andragendet til Borgerrepræsentationens Erklæring og mødtes med den skarpeste Protest, som man begrundede med, at Havnen, hvis Fjorden lukkedes, vilde miste den stærke Strøm, der nu holdt den fri for Dynd og Tang og Indløbet fra at tilsande, ligesom ogsaa Fiskerne vilde lide et Tab ved, at Krog-, Aale- og Rejefiskeriet i Fjorden ophørte, og endelig frygtede man, at Sundhedstilstanden i Byen og Omegnen kunde komme til lide ved de lave, fugtige Engstrækninger, som ved Udtørringen maatte fremkomme, og Protesten gjorde, at Sagen døde hen.

Mærkeligt nok stillede den samme Borgerrepræsentation, der saa stærkt tog Afstand fra denne Plan, sig ikke afvisende, da det samme Forslag et Par Aar senere dukkede op igen, dengang stillet af forhv. Digeinspektør, Kaptejn Carstensen, men gik ind paa, at Arbejdet maatte iværksættes, mod at der ydedes Byen og de private, der berørtes uheldigt at Foretagendet, navnlig Fiskerne, en Erstatning, som Kommunalbestyrelsen maatte finde passende.

To Medlemmer, der havde stemt for Inddæmningen, turde dog, efter at have hørt Havneinspektørens Mening, ikke fastholde deres tidligere Anskuelse derom.

Trods Borgerrepræsentationens forandrede Stilling til Sagen strandede den dog atter, og bedre gik det ikke, da den en halv Snes Aar senere levede op paany.

Efter at der af det daværende Byraad var indhentet sagkyndig Erklæring om Inddæmningens formentlig uheldige Indvirkning paa Havnens Strømforhold m. m. og indsendt Skrivelse til Indenrigsministeriet mod Planens Realisation, kunde Udvalget den 25de Februar 1875 i Henhold til Konference med Indenrigsministeriet og Krigsministeriet meddele, at Tilladelse til Inddæmningen ikke vilde blive givet.

De planlagte Angreb var saaledes tilbageviste, og Kerteminde beholdt sin gamle Fjord, der Aarhundereder igennem har sat sit smukke Præg paa Byen og Eggen, og som set fra Højderne Vest for Byen tager sig ud som en majestætisk Flod, der iler mod Havet.

I Aarene 1861 til 1876 foretoges med Mellemrum en Del Brolægningsarbejder, dels Nyarbejder, dels Omlægningsarbejder — i hvilken Anledning der blev optaget flere Laan — og Stenbroen i Gaderne maatte nu siges at være meget respektabel, men senere Opbrydninger paa Grund af Nedlægning af Vand- og Gasrør o. s. v. har desværre frembragt flere Ujævnheder, end ønskeligt er, og om Fortovene med deres toppede Sten er det bedst ikke at tale.

En Fliserække, hvor man uden Fare for Fodforvridninger kan færdes, ventes der stadig paa.

Efter at Tanken om at oprette en Spare- og Laanekasse i 1855 havde været oppe, men var bleven stillet i Bero af Mangel paa Tilslutning hos Omegnens Befolkning, blev Sagen 6 Aar senere taget op igen og med bedre Held.

Den 10de December 1861 stiftedes »*Spare- og Laanekassen for Kerteminde og Omegn*«, der i de forløbne Aar har haft en ikke ringe Betydning for Byens og Oplandets Beboere.

Dens første Bestyrelse var: Købmand *Th. Delcomyn*, Købmand *I. Causlund*, Købmand *E. A. Prøvensen*, Tobakshandler

M. E. Bloch, Distriktslæge *Gottschalck*, Baron *Juel-Brockdorff*, Schelenborg, og Proprietær *D. Møller*, Lysemose.

Ved Udgangen af det første Regnskabsaar udgjorde Sparernes indskudte Kapital 27,981 Rdlr. 40 Sk.

Efter 25 Aars Forløb (den 31te Marts 1886) var

Sparernes Indskud Kr. 1,108,588,30
og Reservefonden Kr. 74,452,86

og ved Slutningen af Regnskabsaaret 1912—13 stillede Forholdet sig saaledes:

Sparernes indskudte Kapital,
fordelt paa 5158 Konti. Kr. 3,664,742,56
Reservefonden Kr. 173,061,74

1867 blev der givet et privat Aktieselskab Koncession paa et Telegrafanlæg, og den 7de Oktober aabnedes den første *Telegrafstation* i Kerteminde.

I 1871 gik Stationen ved Statens Overtagelse af det private Telegrafanlæg Nyborg—Kerteminde over til Telegrafvæsenet.

Den 21de August 1868 købte Kommunen Ejendommen paa Hjørnet af Tvergade og Vestergade og lod den indrette til et *Sygehus*, der toges i Brug den 5te Maj 1869.

Sygehuset dreves fra først af udelukkende af Kommunen og ejes fremdeles af denne, men drives nu i Henhold til Regulativ af 17de April 1906 for Amtskommunens og Kerteminde Kommunes fælles Regning.

Det sorterer under en Bestyrelse paa 4 Medlemmer, af hvilke 2 vælges af Kerteminde Byraad, 1 af Odense Amtsråd, medens det 4de Medlem, Sygehuslægen, vælges af Amtsråd og Byraad i Forening.

Valget gælder for alles Vedkommende for 3 Aar ad Gangen.

1879 paabegyndtes Udgivelsen af den nuværende »Kerteminde Avis«.

Forsøg paa at skaffe Byen et Blad havde dog flere Gange tidligere været foretaget, men uden Held.

Første Gang var, da Bogtrykker J. E. Meier i 1859 begyndte Udgivelsen af en lille tospaltet Avis, der skulde udgaa 3 Gange om Ugen og koste 2 Rigsdaler Kvartalet.

Til Støtte for Bladet og for at give det mere Interesse henstillede Redaktøren til Borgerrepræsentationen at vedtage, at kommunale Bekendtgørelser skulde optages i det, ligesom han til Offentliggørelse udbad sig et Uddrag af Repræsentationens Forhandlinger.

Paa denne Henstilling fik han imidlertid Afslag, og ikke bedre gik det, da han kort efter indsendte et nyt Andragende med samme Anmodning, og denne Gang medunderskrevet af ikke færre end 100 af Byens Borgere.

Borgerrepræsentationen »fandt ikke at kunne fravige den Besked, den tidligere havde givet«, dog lod to af Medlemmerne tilføje Protokollen: »at om det havde beroet paa dem alene, vilde de af Hensyn til de respektable og intelligente Mænd, som havde underskrevet Andragendet, have taget dette til Følge.«

Der var dog endnu ingen ret Jordbund for et Bladforetagende, og Forsøget maatte nogle faa Kvartaler senere opgives.

En stort længere Levetid havde heller ikke den »Kerteminde Avis«, som C. Leo Westring startede i 1862, og nu var der Stilhed om denne Sag i 13 Aar, til 1875, da Jærnstøber Jensen fra Faaborg anlagde et Bogtrykkeri, og en »Kerteminde Avis« atter saa Dagens Lys.

Denne udkom imidlertid meget uregelmæssigt, en Gang udkom der saaledes kun eet Nummer i en hel Uge, og snart gik den samme Vej som de tidligere.

Saa tog i 1877 H. V. Slengerik fat efter at have lejet Bogtrykkeriet, men paa et halvandet Aars Tid blev ogsaa

han træt og overlod i 1879 til L. E. Vergmann fra Ringsted at forsøge, om han mulig kunde have bedre Held.

Det kunde med Erfaringerne for de forløbne 20 Aar for Øje ikke være med særlig lyse Forhaabninger, den nye Bladmand gik i Gang med Arbejdet, og Begyndelsen var da ogsaa overmaade beskeden, 36 Abonnenter i det hele — 33 i Byen og 3 paa Landet.

Det andet Aar steg Abonnenternes Antal med 16, og med Udgangen af det 3die Aar var det naaet op over 100.

Til at begynde med udkom Avisen kun 3 Gange om Ugen, det andet Aar 4 Gange, men med det fjerde Aar fik den sit eget Trykkeri og blev Dagblad, der udkom med 3 hele og 3 halve Nummere ugentlig. Og fra nu af gaar det, om end langsomt, saa dog jævnt fremad, saa Kerteminde Avis nu efter 34 Aars Bestaaen har naaet den respektable Størrelse, den nu har.

1884 byggedes Skolens *Gymnastikhus* (Arkitekt Schwanenflügel).

Gymnastikundervisningen var hidtil foregaaet, om Sommeren i Skolegaarden og om Vinteren paa — Sprøjtehusets Loft, et Gymnastiklokale af den mest primitive Art i enhver Henseende.

Af Størrelse som en almindelig rummelig Dagligstue og med et Gulv, der, naar Ungdommen øvede selv de mindste Benbevægelser, gyngede som et Skibsdæk i Storm og udsendte Hvirvler af det Støv, som laa gemt i dets Revner og Sprækker, til behagelig Indaanding for Lærer og Børn.

1889 købte Kommunen af Eksekutorerne i Baron Juel Brockdorffs Dødsbo for 18,000 Kr. de Ejendomme paa Kerteminde Grund, som tilhørte Boet, nemlig *Møllen* ved Kirkegaarden, Gaarden *Nr. 44* i Langegade og den saakaldte *Baronlække*, som stødte umiddelbart op til Byen mod Vest, og i Forventning om, at Byens Udvidelse vilde finde Sted til denne Side, lod man i nævnte Mark afstikke Gader.

Der blev ogsaa bygget en Del.

Saaledes rejste sig i Løbet af nogle Aar en sammenhængende Husrække paa den vestlige Side af Nørregade, ligesom der opstod en helt ny lille Gade, Asylgade; men dermed syntes det ogsaa at være forbi med Byggelysten ad den Kant, og Løkken er nu udlejet i Smaahaver.

1890 blev et nyopført *Epidemihus* taget i Brug.

Dets officielle Navn er »Karantæne- og Epidemihuset i Kerteminde«, og det blev efter Paabud for Søkøbstæderne oprindeligt opført som Karantænehus, men benyttedes snart og benyttes fremdeles nærmest som Epidemihus for Patienter fra Kerteminde Købstad og Odense Amtsrådsreds; dog holdes altid i en særlig Bygning, hvor der iøvrigt kun findes en Desinfektionsovn, en Stue med mindst 2 Senge til Raadighed for søværts ankomne Patienter, der maatte lide af visse bestemte smitsomme Sygdomme.

Udgifterne til Driften afholdes af Amt og By, og Bestyrelsen er den samme som for Sygehuset.

1896 anlagdes *Gasværket*.

Indtil da havde man med Hensyn til Belysning ude og inde udelukkende næret henvist til Petroleumlamper.

Der fandtes til Oplysning af Gaderne 40 Lygter, anbragte med temmelig store Mellemlum, og de præsterede ikke just noget glimrende Lys.

Det var derfor et stort Fremskridt, da man fik Gas, og endnu mere paaskønnet end til Gade- og Butiksbrug blev Gassen i Hjemmet af Husmødrene, der ved dens Hjælp hurtigere kunde faa Middagsmaden fra Haanden og Kaffe-kedlen i Kog.

Som altid ved Indførelsen af noget nyt var der dog ogsaa her adskillige, der vilde vente og se Tiden an; men efterhaanden som de af Naboer og Genboer lærte, hvilken Behagelighed Gassen er i et Hus, kom flere og flere til, og

Forbruget har derfor, som det af nedenstaaende vil ses, været i stadig Stigen.

Gasværket blev taget i Brug den 6te Decbr. 1906. Det første Aar var Forbruget: 3,642,800 Kbfd. og har senere stillet sig saaledes:

I Femaaret 1898—1902:	26,965,900	Kbfd.
- — 1903—1907:	38,250,400	—
- — 1908—1912:	52,476,000	—

I de forløbne Aar siden Anlægget er Ledningsnettet blevet omtrent fordoblet, og det stigende Forbrug har nødvendiggjort forskellige Udvidelser ved selve Værket, hvorved Anlægssummen, der var 126,000 Kr., er bleven forøget med c. 30,000 Kr.

1896 oprettedes Aktieselskabet »*Kerteminde Bank*«, der styres af et Bankraad paa 3 Medlemmer, medens den daglige Forretning ledes af en administrerende Direktør.

Aktiekapitalen er 50,000 Kr.

Ved Udgangen af det første Regnskabsaar udgjorde de samlede indskudte Kapitaler Kr. 82,064,99.

Ved Slutningen af sidste Regnskabsaar den 31te Decbr. 1912 udgjorde de Kr. 714,382,87.
Reservefonden var den 31te Decbr. 1912 . Kr. 35,000,00.

Den 1ste Novbr. 1897 indviedes *Missionshuset* i Nørregade, opført for en Sum af ca. 7,800 Kr., der er indkommen ved frivillige Gaver.

Aar 1900 faar *Kerteminde Jærnbane*, men inden vi gaar over til at se paa Byen under Jærnbanens Tegn, vil vi standse et Øjeblik ved enkelte Institutioner og Forhold, der kan gøre Fordring paa lidt nærmere Omtale.

V.

SOGNEKIRKEN. Første Gang, man hører om en Kirke i Kerteminde, er i et gammelt Pergament fra 1437, hvor der omtales, at en Messe »Gud til Lov og Jomfru Marie til Ære hver Lørdag til evig Tid skal synges for vor Frue Alter i Kerteminde Kirke«.

Naar denne Kirke er bygget, hvor den har ligget, og hvorledes den har set ud, vides der intet om.

Ret beskeden maa den vel have været, siden der kort Tid efter opførtes en ny.

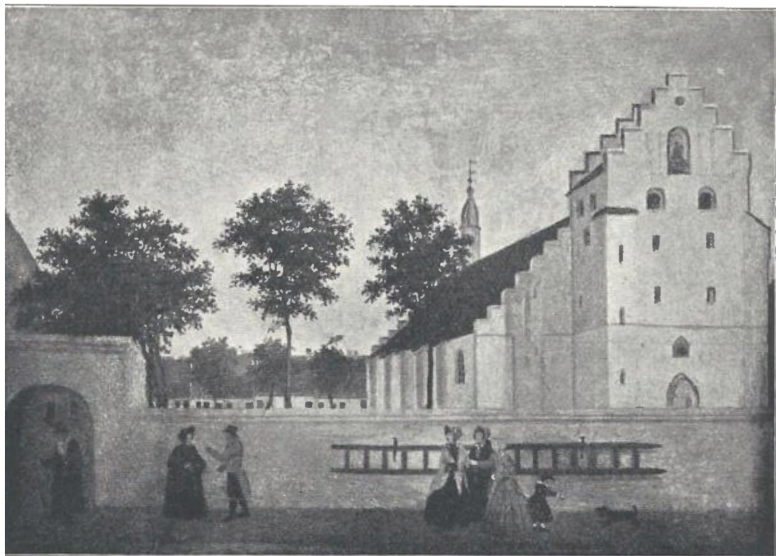
Denne, den nuværende Sognekirke, angives at være bygget 1476 og indviet til St. Laurentius.

Den er opført af røde Mursten og med Granitsokkel. Oprindelig har den dog baade udvendig og indvendig haft et noget andet Udseende, end den har nu.

Taarnet var noget højere, de 2 Sideskibe havde særskilte Tage, og det høje Midterskib, der skilles fra Sideskibene ved svære ottekantede Murpiller, som forbindes ved Spidsbuer, havde 5 spidsbuede Vinduer paa hver Side over Buerne; tillige var der i hele Kirken fladt Loft.

Senere indbyggedes der 5 Fag Krydshvælvinger i hvert Skib, og Midterskibets Vinduer lukkedes og staar nu som Blindinger. Samtidig fik alle Skibene eet Tag, og der opførtes takkede blindingsmykkede Gavle foran Sideskibenes Vestside, ligesom der mod Øst opførtes een Gavl for alle Skibe, over hvilken der sattes et ottekantet Spir.

Efter en Hovedreparation indvendig i 1855—56 underkastedes Kirken i 1873—76 under Ledelse af Arkitekt C. Lendorf en større Istandsættelse. Taarnets Overdel, Spiret, Østgavlen og de spidsbuede Vinduer fornyedes, og Vinduerne i Korgavlen tillukkedes.

KERTEMINDE KIRKE 1825

Den østlige Hvælving i hvert af Sideskibene er ved en Mur i halv Højde skilt fra Kirken, i det nordlige er der Sakristi, i det sydlige Materialrum og et Gravkapel.

De fleste af Kirkens indre Prydelser har den i Tidens Løb faaet skænket af sine Venner, og navnlig synes man i Tidsrummet umiddelbart efter 1659, hvor ellers Fattigdommen lagde sit Tryk over Byen, at have haft en aaben Pung, hvor det gjaldt Kirkens Udsmykning.

Den anselige Altertavle med et 1856 indsat Maleri, Nadveren, af Chr. Faber, angives 1616 at være skænket af Borgmester *Poul Schinkel*, men sikkert med Urette, idet der her aabenbart er sket en Forveksling med Insriptionen paa de to store Malmlysestager, som denne Mand 1616 gav til Alteret.

Paa den nederste Del af selve Altertavlen har der nemlig ifølge Provst Bøgh været at læse følgende Indskrift: »Hocce Momentum in gloriam Dei et æternam socrus dilectissimæ pie defunctæ Matronæ Birgittæ Olai f. memoriam: Hujus et suis propriis Sumptibus extruendum et adornadum curavit Johan Rudolfus Burenæus, consul civitatis Kiertemindensis.« Det er: »Til Guds Ære og evigt Minde om sin højtelskede Svigermoder, den saligen hensovede Kvinde *Birgitte Olufsdatter*, lod *Johan Rudolf Burenæus*¹, Borgmester i Kerteminde Købstad, paa hendes og sin egen Bekostning opsætte og bepryde dette Mindesmærke.«

Paa Siderne af Indskriften stod Burenæi og Hustrus Vaaben og Forbogstaverne til deres Navne J. R. B. og K. P. D., samt Aarstallet 1675.

Alt dette er forlængst forsvundet og har givet Plads for Navnet Poul Schinkel, et Navn, der, som det fremgaar af foranstaaende, utvivlsomt burde vige Pladsen for Navnet Burenæus.

Foruden de to store Malmstager findes paa Alteret et Par mindre Stager, skænket af afdøde Sognepræst *Winther*, Kastrup, fra 1873—79 Kateket i Kerteminde.

Omkring Knæfaldet er et smukt Jærngitter, bekostet Aar 1712 af Købmand *Thomas Johansen* og Hustru *Hylleborg Marie Bager*.

Døbefonten, en knælende, hvidmalet Engel, holdende et Messingfad i Form af en Muslingeskal, er af nyere Dato.

I Koret er en mindre 16-armet Lysekrone, skænket Aar 1665 af *Christen Pedersen Tolder*.

I Midterskibet lige overfor Prædikestolen hænger en stor og smuk, ligeledes 16-armet Lysekrone, givet Aar 1685 »til

¹ Borgmester Joh. Rud. Burenæus, Vice-Landsdommer i Fyn, død 1ste Septbr. 1682, var første Gang gift med Tolderen Jørgen Carstens eller Carstensens Efterleverske, Karen Poulsdatter, en Datter af Raadmand i Kerteminde Poul Christensen († 1657) og Birgitte Olufsdatter Bager (Datter af Mag. Oluf B. i Odense, en Søn af den bekendte Handelsmand Oluf Bager).

Guds Ære og Kirkens Prydelse« af *Jesper Jakobsen Bager* og Hustru *Dorthe Hansdatter*. Endvidere findes paa Murrillerne anbragte to Lampetter fra 1674 og 1712, Gaver henholdsvis fra *Hans Marte(n)sen* og *Elisabeth Steffensdatter* og *Morten Poulsen Bager*.

Det store Skib, som hænger i Midtergangen, er givet af *Poul Jespersen Bager* og Hustru *Anna Sophie Husum* Aar 1686.

Et mindre Skib i den søndre Sidegang er uden Aarstal eller Indskrift.

Den udskaarne Prædikestol er Aar 1676 af Sognepræsten *Anders Povlsen* og Hustru *Anne Pedersdatter* »skænket Kirken, Gud og det hellige Prædikeembede til Ære«.

Det nuværende Orgel er anskaffet 1847. Et tidligere Orgel var givet Kirken af Borgmester *Johan Glyssing* († 1698) og Hustru *Anna Mølken*, et Ægtepar, der paa forskellig Vis ved Gaver og testamentariske Dispositioner viste deres Kærlighed til Byen.

Enkelte af Stolestaderne har rigt udskaarne Laager og Endestykker fra det 17de Aarhundrede med Adelsvaabener (Trolle, Gyldenstjerne, Odeland og Abildgaard).

I et Rum foran Sakristiet findes et smukt og vel bevaret gotisk Alterskab med Beslag og udskaarne Ornamentter i Fyldingerne.

Blandt Kirkens Seværdigheder mærkes særlig 2 Epitafier.

Paa det mindre, der hænger paa en af Pillerne i Midtergangen, ses Raadmand *Anders Eggertsen* († 1620) og Hustru *Anne Lauritsdatter* med Kristus paa Korset mellem sig.

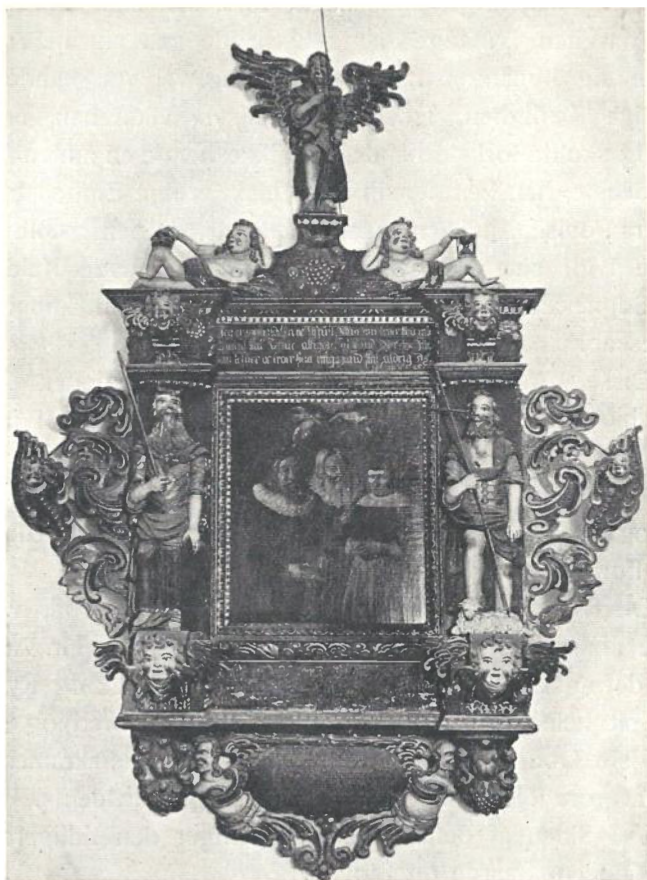
Det andet, rigere udstyrede Epitafium med Portrætter af Præsterne *Anders Jørgensen Mand* († 1654) og *Anders Povlsen* og deres Hustru *Anne Pedersdatter* (begge † 1677), er anbragt i Koret.

Om disse Personer fortæller Provst Bøgh følgende:

»Den første Præst (A. J. M.) skal paa sit yderste have leveret hende »ut virginem intactam« til den anden Præst

(A. P.), som da allerede i 8 Aar havde været hans Kollega i Embedet.

Hun var et fattigt Barn, siges endog at have været

DET STORE EPITAFIUM I KERTEMINDE KIRKE

Hønsepige i Præstens Gaard, men af hvad Extraction hun ellers var, vides ikke.

Hendes Skikkelighed og Lærvillighed gjorde, at Præsten intet sparede paa hendes Opdragelse, og da hun kom til Skælsaar og Alder, lod hun se imod ham paa hans Alderdom saadan Omhyggelighed, Troskab og Oprigtighed, at

han besluttede at gøre hende til sin Arving, og just tog hende af denne Aarsag til Ægte, endskønt saadant bekom ham selv bedst; thi Gud havde bestemt ham en meget højere Alder, end han nogensinde havde forestillet sig.

Som han i mange Aar selv havde paa sin høje Alder fundet sig i mange Maader trøstet og vel ved hendes bestandige Kærlighed, Troskab og Tilsyn, vilde han, da han endelig skulde forlade hende, beskikke hende en anden Mand, den bedste, han kendte, sin egen elskværdige Embedsbroder, Anders Povlsen, hvilken maaske allerede, da den gamle Præst havde fyldt sine 50 Aar her i Embedet, havde Kaldsbrev paa Sognekalderet; thi han succederede baade i Embede og Ægteskab.

Disse, Anders Povlsen og Anne Pedersdatter, levede med hinanden et kærligt og fornøjeligt Ægteskab i mange Aar, men under mange Byrder og Lidelser, som deres Tidsalder førte med sig, men de overvandt samme formedelst Tro og Taalmodighed og oplevede ogsaa igen en bedre Tid med Fornøjelse og Glæde.«

De Byrder og Lidelser, som her hentydes til, var en Følge af Kampen i Kerteminde 1659; thi da fik Hr. Anders, som det andet Steds berettes, »en saadan Skræk og Rystelse over sit hele Legem, at han mistede sit Helbred og siden, indtil sin Død, hverken formaaede at betjene Sakramenterne eller at gøre Tjeneste i Kirken uden meget sjældent«.

Ved Siden af dette Epitafium hænger den tidligere omtalte Officers Kaarde og Støvler.

Paa en Pille i Sideskibet mod Syd er en Stentavle over en Skipper *Ibsen* († 1618) med to Hustruer, og i det nordlige Sideskibs Gavlmur en Mindetavle af sort Marmor (indsat 1895) over Præsten *J. E. Heilmann* († 1800).

Paa Søjlen ved Prædikestolen en Stentavle over Præsten Mands Steddattersøn, død som Barn 1629.

I Materialrummet i den søndre Gang findes nedlagt en Del Ligsten over Borgmestre, Præster og Borgere i Byen.

De har tidligere haft Plads over Grave i Kirkens Gange — det var dengang en Æressag at blive begravet i selve Kirken — og er medtagne af Tidens Tand og slidte af Kirkegængernes Fodtrin.

Adskilt fra Koret ved et smukt Jærngitter findes i det sydlige Sideskib et Gravkapel med to Sandstenskister i Rococostil med Ligene af *Peder Juul* til Hverringe († 1779) og Hustru *Birgitte Cathrine Levetzau* († 1784).

Endnu skal til Slut omtales en Antikvitæt fra den katolske Tid, som indtil 1845 opbevaredes i Sakristiet, men nu findes i Nationalmusæet, nemlig den saakaldte hellige Grav, en Kiste, i hvilken der laa en Træfigur af Kristus i fuld Legemsstørrelse, saadan som han var nedtagen af Korset.

Kisten, der havde 2 Laager, bares med disse oplukkede hver Langfredag i Procession omkring i Byens Gader.

Til Kirken, der er selvejende, hører nogle Jorder paa O.-Kærby Mark, Drigstrup Sogn, af Hartkorn 4 Tdr. 3 Skpr. 1 Fdk. 1 Alb., delt i 7 Lodder (de 4 nu bortsolgte). Indtægten af disse udgjorde i Regnskabsaaet 1912—13 Kr. 1285,97.

En Kirketiende, som hvilede paa Kerteminde Jorder, er nu afløst med en Sum af Kr. 14,972,25; Renten heraf var sidste Aar Kr. 597,19.

Kirkens Formue (Tiendekapitalen ikke medregnet) er for Tiden Kr. 25,983,85, dens Gæld Kr. 13,380,00.

Omkring Kirken var der tidligere Kirkegaard, men da en ny Kirkegaard i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede blev indviet og taget i Brug, blev den gamle efterhaanden planeret og en Del af den afgivet til Torv og Gade, medens et Stykke paa begge Sider af Kirken blev omdannet til et lille Anlæg.

I dette Anlæg staar ud mod Torvet en Runesten, »*Rønningestenen*«, saaledes kaldet, fordi den oprindelig fandtes i Landsbyen Rønninge mellem Odense og Nyborg, hvor den

tilligemed andre Stene var benyttet til Brolægning af en Vej gennem Byen, men den havde efter Beboernes Udsagn tidligere staaet paa en nærliggende Høj.

RØNNINGE-STENEN

Senere forsvandt Stenen fra Rønninge, uden at man vidste, hvor den var bleven af.

I 1853 kom den imidlertid ganske uformodet atter for Dagen i Grunden til et gammelt Hus i Kerteminde, som blev nedrevet, hvorefter den straks blev anvendt som Grundsten i en ny Bygning.

Daværende Byfoged *Smidth* fik den dog igen udtaget og henflyttet til Pladsen ved Kirken.

Stenen, der bestaar af finkornet, rød Granit, er temmelig uanselig.

Dens Indskrift lyder paa Nutidsdansk saaledes:

»Sote satte denne Sten efter sin Broder Elev Søn af Asgot med det røde Skjold.«

EMAUSKIRKEN i Skolegade er opført i Aaret 1868 (indviet 24de Jan. 1869) til Brug for en Valgmenighed, der samme Aar havde samlet sig med tidligere Sognepræst for Steppinge og Faarup Menigheder i Sønderjylland *L. C. Hagen* som Præst.

Den er bygget efter Tegning af Bygmester Hansen, Svendborg, af gule Mursten og med takkede Gavle og Taarn.

Altartavlen er en Kopi af Marstrands Maleri »Disciplene i Emaus«, udført af J. P. Bless.

Omkring Kirken er et lille Haveanlæg, i hvilket ogsaa den af Menigheden opførte Præstebolig har Plads.

SKOLEVÆSEN. Efterhaanden som Købstæderne omtrent fra Aar 1300 stærkt havde begyndt at udvikle sig, følte Borgerne ofte Savnet af praktiske Kundskaber og tog flere Steder selv fat paa at oprette Skoler, i hvilke der foruden i Religion skulde undervises i Læsning, Skrivning og Regning.

De gik under forskellige Navne som Pogeskoler, danske Skoler og tyske Skoler.

Meget blev det imidlertid ikke til med dem, men en Begyndelse til et Borgerskolevæsen var dog dermed gjort.

Efter Reformationen anvendtes Klostergodserne navnlig til at ophjælpe det fattige Universitet med, samt til Oprettelse af Hospitaler og Latinskoler.

I enhver Købstad, var den end nok saa lille, blev der oprettet en Latinskole, og de danske Skoler, tyske Skoler eller Pogeskoler, der bestod i adskillige Byer, skulde nedlægges, saa at »der i hver Købstad aleneste blev een Skole«.

Dette Paabud blev dog omtrent samtidig efterfulgt af et andet, der syntes at staa i Modstrid hermed, nemlig at der blev givet den verdslige Øvrighed Befaling til at sørge for, at der blev oprettet »Skriveskoler, som man kalder dem, for Drengene og Piger og andre, som ikke duer til at lære Latin«.

Meningen med at nedlægge bestaaende Skoler for straks igen at oprette andre, maa vel have været at faa indført et offentligt Skolevæsen i Stedet for det tidligere private, hvilket ogsaa synes at fremgaa af, at det var Øvrigheden, der skulde ordne disse Forhold.

Denne maa imidlertid have taget sig Sagen let; thi der blev foreløbig intet andet offentligt Skolevæsen i Byerne end Latinskolerne.

I de mindre Byer havde disse Skoler kun en Rektor og een eller to Hørere og var nærmest en Slags Borgerskoler, thi vel læstes der Latin i dem, fordi dette Sprog sædvanlig brugtes i alle offentlige og retslige Forhold, men ellers undervistes iøvrigt kun i Religion, Skrivning og Sang.

Fra disse Skoler kunde de, der skulde studere, gaa over i de større.

Latinskolen i Kerteminde laa paa den daværende Kirkegaard.

Omgivelserne har skiftet Udseende, men den gamle Skolebygning har trodset Tidernes Tand og staar endnu den Dag i Dag paa sin gamle Plads, om end dens Brug forlængst er bleven en anden end den oprindelige.

Til Skolen maatte de omliggende Landsogne udrede Degnerente, idet Kirkesangertjenesten dér besørgedes dels af Rektor og Hørere, dels af Disciplene i Mesterlektien som »Løbedegne«.

Skolens første Rektor, *Jørgen Robertsen* (1568), var tillige Kapellan.

Som Rektor havde han i Løn Degnerenten af Drigstrup, som dengang udgjorde 37 Traver Byg, 27 »maure« og 9 halve Gæs, lige saa mange Brød, 3 Skpr. Byg af 3 fattige Husmænd, 2 Skpr. Havre af 2 Huskvinder og 2 Jordstykker, hvori der kunde saas 3 Skpr. Korn.

Det Kendskab til Hjemmene, som kan lette Skolens Opgave saa meget, men som saa mange Forhold i Nutiden, navnlig i Byerne, vanskeliggør, maa hin Tids Lærer have haft rig Lejlighed til at dyrke, om den ellers er bleven benyttet; thi den Maade, han modtog sin Løn paa, tvang ham ligefrem i Forbindelse med de forskellige Hjem.

Det hedder f. Eks. i Aar 1597, at Skolemesteren i Kerteminde skulde have fuld Kost en Dag om Ugen hos Sognepræsten og de øvrige Dage hos Borgerne.

Og den første Hører, som nævnes, *Mikkil Vinter* (ansat 1587), havde i Løn Degnerenten af Kølstrup, fri Kost hos Borgerne, fri Bolig i Skolebygningen, samt »hver Tamperdag 1 Skilling af de Sincker som formoer noget«.

Maaske kunde denne Ordning være ret praktisk for en Ungkarl, men var Manden gift, maa det have været mindre hyggeligt for Familien aldrig at se Fatter hjemme ved Maal-

KERTEMINDE LATINSKOLE

KERTEMINDE SKOLE 1805

KERTEMINDE SKOLE 1845

KERTEMINDE NUVÆRENDE SKOLE

tiderne, og at give Afkald paa den Del af Lønnen var fuldstændig udelukket, dertil var denne altfor knap tilmaalt.

Aar 1598 forbedredes Rektors Løn, maaske som en Anerkendelse af hans gode Arbejde, hvorom det hedder, at ved Visitatsen i 1598 havde Skolen 84 Disciple, og alting stod godt.

Forbedringen bestod i 8 Daler af Byen, 3 Skllg. for hvert Lig, 1 Snes Æg af hver Gaard i Drigstrup, 4—5 Mk. i Kvægtiende af begge Sogne, endvidere 5 Ørte Byg til af de 5 Sogne: Dalby, Stubberup, Viby, Rynkeby og Munkebo.

Trods Forbedringen vedbliver det dog at være en alt andet end indbringende Stilling at være Rektor i Kerteminde.

Om *Mathias Henriksen Schachtt*, der i 1686 var Skolens Rektor og dermed forenede Bestilling som Musikant i Kerteminde og paa Hindsholm, siges, at »han var nødt til at passe Skolen om Dagen og Violinen om Natten og havde endda næppe det daglige Brød«.

De vaagne Nætter og de trange Kaar synes dog ikke at have lammet denne Mands Arbejdskraft, thi ikke alene »drev han den forfaldne Skole frem, om end med den yderste Strengthed, men fik ogsaa Tid til at lede efter Oldsager og beskrive dem, at studere Litteraturhistorie og at udarbejde Efterretninger om mærkelige musikalske Forfattere, tildels danske, samt en Sang- og Musikskole«.

Efter at have bestaaet i et Par Hundrede Aar, ophævedes under *Christian VI* ved kgl. Anordning af 4de Marts 1740 Latinskolen i Kerteminde sammen med lignende Skoler i henved 30 andre smaa Købstæder.

Rektoren, *Christian Bruun*, afgik med 52 Rdl. i aarlig Pension, Hørerer *Lars Krag* blev Kordegn i Kerteminde, men denne Bestilling var saa ringe aflagt, at han ikke kunde have sit nødtørftige Udkomme.

Skolebygningen, der omtales som meget forfalden, blev omdannet til en »dansk Christendoms- samt Skrive- og Regneskole for Byen«.

I Aarene fra 1602 til 1666 var der blevet skænket Skolen 5 Legater til et samlet Beløb af 766 Rdlr. Det største, der blev givet den 13de Januar 1602 af *Anna Hardenberg*, sal. *Anders Bielckes* Efterleverske til Thorslundgaard, var paa »500 gode, uforfalskede Rdlr.«, og Renterne uddeltes hvert Aars 13de Januar til Vadmel og Sko til fattige Skolebørn i Kerteminde. Af de 4 andre var 2 paa 100 Rdlr., 1 paa 50 og 1 paa 16 Rdlr.

Ved Skolens Nedlæggelse blev alle disse Legater ifølge kgl. Reskript af 4de Marts 1740 henlagte til Nyborg Latinskole, dog saaledes, at de Disciple, som var fra Kerteminde By, var nærmest til at nyde dem, og da Skolen i Nyborg blev nedlagt, deltes ved kgl. Resolution af 28de Septbr. 1838 dens Legatformue lige mellem Nyborg Købstad og Odense Kathedralskole, medens Kerteminde Skole, hvortil ovennævnte Midler efter Fundatserne oprindeligt var skænket, blev fuldstændig forbigaaet.

Om Skolen, som afløste Latinskolen, foreligger der nu i godt et halvt Hundrede Aar ingen Oplysning af Betydning, men af forskellige Skrivelser, Kerteminde Skolevæsen vedrørende, som findes i Arkivet i Odense, ses, at der i Aaret 1804 er udarbejdet en Plan om en »udvidet Skoleindretning«, og med denne for Øje bliver det den 15de Febr. 1805 af Christian VII »efter Forslag af vort danske Cancelli bevilget og fastslaaet, at Skolehuset paa Kirkegaarden, som til dets nuværende Bestemmelse er uskikket, indrettes til Arbejdsstue for fattige og til Bolig for saadanne fattige, som Byens Fattigkommission ikke kan skaffe anden Husleje, og at den af Organist Korft og Søster købte Gaard i Langegade opføres saaledes, at den erholder de fornødne Lejligheder og Værelser i samme til Skolen og i det mindste for een af Lærerne. Bekostningen, 5500 Rdlr., laanes af Stiftets offentlige Midler med 6 pCt. Rente og Afdrag i 28 Aar.«

Og dermed gaar saa Huset paa Kirkegaarden, der gennem henvend halvtredie Hundrede Aar havde set Hold efter

Hold af Kerteminde Skoleungdom indenfor sine Mure, ud af Sagaen som Skole.

Med Indflytningen i de nye Skolelokaler i Langedgade træder ogsaa en ny Skoleplan i Kraft (approberet 16de Juli 1806), »der deler Skoleungdommen i 3 særskilte Klasser: en første eller Forberedelsesklasse, en anden for Provectoribus¹ og en tredje for dem, paa hvis Dannelse lægges sidste Haand.

Undervisningen besørgeres af 2 Lærere og en Læremoder.«

Ifølge et senere Reglement »skal den ene Lærer være fast ansat, valgt af Amtsdirektionen, medens den anden, Medlæreren, med Direktionens Approbation antages af den faste Lærer, der skal give ham Kost og Løn og holde ham uden Udgift for Skolekassen.«

Lærerens Løn fastsattes saaledes:

- 1) 2 Fjerdeparter² af Byjorden el. 10 Tdr. Byg for hver.
- 2) En Englod.
- 3) 4 Køers Græsning i Bymarken.
- 4) Fri Bolig paa Skolen og Tørv til Skolens Opvarmning og eget Brug.
- 5) 8 Tdr. Rug og 35 Tdr. Byg.

Endvidere 8 Tdr. Rug og 20 Tdr. Byg »til deraf at bestribe Omkostningerne med Medlærerens Kost, Løn og øvrige Fornødenheder«.

De samlede Skoleudgifter ansloges til:

Renter og Afdrag af Byggelaan	330 Rdlr.
Lærerløn	500 —
Ildebrændsel, Reparationer, Skatter m. m.	220 —

Ialt . . . 1050 Rdlr.

Med det samme Antal Lærere og under væsentlig de samme Forhold arbejder Skolen nu i en Aarrække, ofte hæmmet i sin Undervisning af overfyldte Klasser.

¹ Provectoriores = de viderekomne.

² En Fjerdepart = c. 5 Tdr. Land.

Allerede i 1814 tales der om »den Mængde Børn, som falder Læreren til Byrde«, og ved en Visitats i April 1820 udtaler Biskoppen, at »Børnene havde vist en betydelig Fremgang, uagtet alle de Vanskeligheder, som et stort Antal lægger i Vejen«.

Nutidens Lærere vilde sikkert gyse ved den blotte Tanke om saadanne Klasser, som det dengang faldt i Lærernes Lod at arbejde med.

I 1821 stillede Børneantallet i Skolens 3 Klasser sig saaledes: 1ste Klasse 114 Børn, 2den Kl. 50 og 3die Kl. 90 B.

Alene at skaffe Plads til 114 Børn i een Klasse maa have været et rent Kunststykke, at holde Orden og Disciplin og bibringe dem blot de allermest elementære Kundskaber et endnu større.

Men ingen Lovparagraf begrænsede det Børnetal, der maatte være i en Klasse, det fik man tage, som det faldt, og for Resten hjælpe sig, som man bedst kunde. Ældre Elever maatte tage Haand i med og hjælpe at undervise de yngre, den saakaldte »indbyrdes Undervisning«, som Frederik den Sjette var saa begejstret for, og som i en Del Aar var i høj Kurs herhjemme.

Aar 1830 skete der en ret væsentlig Forandring i Skolevæsenets Organisation.

Det residerende Kapellani nedlagdes, og i Stedet for en Kapellan ansattes en ordineret Kateket, hvis Hovedgerning faldt i Skolens Tjeneste, medens han kun lejlighedsvis gik Sognepræsten til Haande med Besørgelsen af kirkelige Forretninger, og ved Siden af Kateketen ansattes der 2 faste Lærere og en Haandgerningslærerinde.

Denne Ordning fastholdtes indtil 1844, men i disse Aar, som ogsaa tidligere, havde det gentagne Gange været under Overvejelse at faa indført en videregaaende Undervisning for de Børn, hvis Forældre ønskede det og vilde betale derfor, et Ønske, der dog stadig var strandet paa Frygten for de forøgede Udgifter for Kommunen.

Kravet om en fyldigere Undervisning blev imidlertid stærkere og stærkere, og i 1844 blev det imødekommet. Der oprettedes et nyt Lærerembede, Skolen deltes i en Borger-skole og en Realskole med fælles Lærerpersonele, og til Skolen mod Langegade føjedes en ny Skole paa Grunden mod Skolegade. Borger-skolen blev delt i 4 Halvdagsklasser og Realskolen i en yngre Halvdagsklasse og en ældre Hel-dagsklasse samt en Halvdagsklasse for Piger.

Undervisningen i Realskolen førtes lidt videre end i Borger-skolen, dels i de almindelige Skolefag, dels ved, at Tysk og for Drengenes Vedkommende tillige Begyndelses-grundene i Matematik optoges som Undervisningsfag.

Denne Ordning af Realskolen holdt sig væsentlig ufor-ændret til 1876, medens det stigende Børnetal i Borger-skolen allerede 1867 havde nødvendiggjort Oprettelsen af 2 nye Halv-dagsklasser og som Følge deraf Ansættelsen af en ny Lærer.

I 1876 udvidedes Realskolen ved Tilføjelsen af en Hel-dagsklasse, og Engelsk optoges som Undervisningsfag. Sam-tidig ansattes der en Lærerinde ved Skolen.

Undervisningen lededes da i Borger- og Realskolen af: 1 Kateket, 4 Lærere og en Lærerinde samt en Haandgernings-lærerinde.

Som Aarene gik, voksede imidlertid Kravet om en yder-ligere Omordning og Udvidelse af hele Skolevæsenet stadigt.

Dels hæmmedes Undervisningen i Borger-skolen mere og mere af overfyldte Klasser, dels følte det som et Savn, at Realskolen ikke kunde føre sine Elever frem til almindelig Forberedelseseksamen, og i 1889 skred man til en ret ind-gribende Forandring.

Borger-skolen udvidedes med 2 Klasser, Realpige-klassen nedlagdes, og der oprettedes i Løbet af 2 Aar 2 nye Real-klasser og ansattes 2 nye Lærere.

Efter forudgaaet Undersøgelse af Undervisningsinspek-tøren for Realskolerne fik Skolen Ret til første Gang i 1893 at afholde almindelig Forberedelseseksamen, og denne er

siden afholdt hvert Aar, indtil den 1903 afløstes af Real-eksamen. Disse Eksamener er i de forløbne Aar bestaaet af 114 Elever.

Den ovennævnte Udvidelse krævede flere Lokaler, og disse fik man ved at omdanne 2 Lærerlejligheder i Skolebygningen til Klasseværelser.

Imidlertid lod baade de saaledes omdannede Lokaler ligesom ogsaa et Par af de ældre i flere Retninger adskilligt tilbage at ønske, og i Eftersommeren 1900 paabegyndtes i Baronløkken Opførelsen af en ny og i enhver Henseende tidssvarende Skolebygning med 11 lyse og rummelige Klasseværelser foruden Sang-, Tegne- og Fysikklasse.

Bygningen, der er opført efter Tegning af Arkitekt Colding, kostede 74,388 Kr.; den indviedes den 7de Marts 1902 og toges i Brug den 10de Marts.

Til Slut skal endnu omtales en Forandring, som i 1898 fandt Sted med Hensyn til Skolens Ledelse.

Denne havde i en Aarrække været overdraget Kateketerne, men da disse hyppigt skiftede, idet Kateketstillingen for dem kun var et Gennemgangsled til Præsteembede, kom der her ved en for Skolen uheldig Usikkerhed og Vaklen ind i Ledelsen.

For at faa mere Stabilitet ind i dette Forhold blev der efter Andragende fra Skolekommission og Byraad ved kgl. Resolution af 20de Juni 1898 oprettet et Embede som Inspektør ved Byens Skolevæsen, uden at dette dog havde nogen Nyansættelse til Følge, idet Embedet blev besat med den daværende Andenlærer.

Senere er der paa Grund af en Forøgelse af Timer og Fag i Borgerskolen ansat et Par Lærerinder, og Undervisningen i begge Skoler, der fremdeles har fælles Lærerpersonele, ledes nu af: 1 Skoleinspektør, 1 ord. Kateket, 5 fastansatte Lærere, 3 fastansatte Lærerinder, 1 Gymnastiklærer, 1 Gymnastiklærerinde, 1 Timelærerinde og en Haandgjerningslærerinde.

Borgerskolen har 7 fremadskridende Klasser, Realskolen 4 Mellemskoleklasser og en Realklasse; fra Borgerskolens 4de Klasse kan Eleverne gaa over i 1ste Mellemskoleklasse.

Det samlede Børnetal i Skolen var den 1ste Maj 1913 441 Børn, 365 i Borgerskolen og 76 i Realskolen.

Udgifterne til Skolevæsenet bliver, naar Bidrag til Amtsskolefonden, Tilskud til private Skoler, Renter og Afdrag af Byggelaan medregnes, 59 Kr. 49 Øre pr. Barn. Til Sammenligning anføres Udgifterne i de øvrige fynske Byer for 1910—11: Odense Kr. 82,84 pr. Barn, Middelfart 69,47, Bogense 69,28, Assens 67,63, Nyborg 63,67, Svendborg 59,55 og Faaborg 57,83.

Foruden den kommunale Skole findes en Privatskole, *Kerteminde Friskole*, der er oprettet i 1887 og for Tiden søges af ca. 50 Børn, fordelt i 3 Klasser.

HAVNEN. Det var det trygge Leje, Skibe og Fiskerbaade fandt i Fjordmundingen, og den lette Adgang til Havet, der i den fjerne Tid for mange Aarhundreder siden gjorde, at den lille By, der blev Begyndelsen til Kerteminde, voksede frem.

Naar ældre Forfattere, som vi har hørt, udtaler sig rosende om Kerteminde Havn, er det ikke dens Rummelighed eller Dybde, der faar dem til at udbryde i Lovord, men særlig Beliggenheden ved den aabne Bugt, hvor Islægget i de haarde Vintre, man den Gang kendte, ikke i saa lange Tider spærrede Indsejlingen, som ved saa mange andre danske Havne, der ligger dybt inde i de lange Fjorde, eller som ved de sydfynske Havne, hvor Isen hurtig slaar sin Bro mellem de talrige Øer, der omgiver dem, og tillukker Sejlløbene.

Kerteminde Havn har dog ogsaa sin Fjende, der med utrættelig Energi lige til denne Dag har rettet sine Angreb paa den, nemlig Sandrevlen, som har lagt sig udenfor, og som øget af østlige Storme rejser sig truende mod Indløbet.

Til alt Held har Kerteminde i sin Kamp mod Revlen en allieret i Strømmen, der, naar Vandet falder, fra Fjorden i hurtigt Løb vælter sig ud gennem Havnen og søger at udjævne, hvad Storme og Højvande har bygget op.

Ene formaar Strømmen dog ikke med fuld Virkning at tage Kampen op, Mennesket maa række den en hjælpende Haand.

Om de Arbejder, der indtil Midten af det 18de Aarhundrede er bleven udførte til Forbedring af Havneforholdene, har jeg kun kunnet finde løsrevne og ganske tilfældige Bemærkninger uden Værdi.

Man ved, at Dybden i Indløbet kun tillod mindre Fartøjer at gaa ind og lægge til ved Skibsbroen, og at de større Skibe maatte blive liggende paa Rheden og losse eller lade ved dertil indrettede Baade og Pramme fra Byen.

I 1750 angives Dybden paa Revlen til 6—8 Fod og Havnen at være »rigelig dyb nok for de Fartøjer, der kunne gaa over Revlen«.

Imidlertid blev det ved kgl. Resolution af 4de April 1798 paabudt, at der i de Købstæder, hvor en saadan ikke allerede fandtes, til Varetagelse af Havnens Interesser, skulde nedsættes en særlig Havnekommission, som skulde bestaa af en Øvrighedsperson og nogle af Byens Borgere, og fra nu af findes alt, hvad der er af Betydning for Havnens Forhold, ført til Protokols.

Den 16de Februar 1799 afholdt Havnekommissionen sit første Møde, til hvilket alle Byens Handlende og Skibsejere var indvarslede, og her enedes man »efter megen Ventilation om, at da der til Hinder for Sejladsen omtrent 240 Favne fra Skibsbroen ligger en Sandrevle, hvor der ved daglige Vande kuns er $5\frac{1}{4}$ Fods Dybde, vil man, for at gøre Sejladsen til Byen mere bekvemmelig, forsøge med en Mudderpram eller anden saadan Maskine at oprydde saa meget af det Sand paa bemeldte Grund, at Dybden paa samme kan blive 10 Fod.«

For at være paa den sikre Side vedtog man tillige, at »siden Byens Baadførere, der ud- og indbringer Gods til og fra Fartøjerne paa Rheden og følgelig kan have Fordel deraf, ikke kunne anses for upartiske i denne Sag, vil man lade Lodskommandøren eller en anden Søofficer eller anden kyn- dig Mand undersøge Havnens Forhold og meddele Kommis- sionen sine Tanker derom og om, ved hvilke Midler samme bedst kan istandsættes.«

Kommissionens Raadgiver blev Lodskommandør Løven- ørn, der efter at have optaget et Kort over Havnen (dette Kort eksisterer desværre ikke mere) og undersøgt Forholdene i det hele taget, i September s. A. afgav den Erklæring, »at saadanne Foranstaltninger, som kunde sikre, at der vedlige- holdtes et Løb i Renden af den Dybde, som af Kommis- sionen foreslaaet, turde han ikke tilraade, da det vilde være forbunden med overdreven store Bekostninger, men da det alligevel var sandsynligt, at Løbet kunde hjælpes og staa nogen Tid, i det mindste fra et Aar til et andet, mente han, der burde gøres Forsøg paa at opmudre en Rende for det første 1 à 2 Fod dybere, end den nu var, og samtidig sætte et Stykke Bolværk eller en Tangskærm af omtrent 100 Alens Længde paa den nordre Side af Havnen, og hvis saa dette viste sig at gøre den Nytte, man turde haabe, nemlig at hindre en Del af Tangen og Sandet, som af østlige Vinde sættes ind i Bugten Nord for Byen, fra med paafølgende nordlige Vinde at føres ind i Havnen, kunde man med Tiden fortsætte.«

»Tillige gjorde Lodskommandøren opmærksom paa, at Hans Majestæt havde udsat en Fond af Credit-Kassen til at ophjælpe Søstædernes Havnevæsen, og at man altsaa kunde søge om Understøttelse.«

De givne Raad toges til Følge, og for at der nu kunde komme Orden og Plan i det hele, besluttede man »mod en billig Løn« at ansætte en Havnefoged til at holde Orden ved Havnen og tilse de Arbejder, der skulde foretages, og for at

han til enhver Tid kunde dokumentere sin Autoritet, forsynede Kommissionen ham »med et Tegn eller Skilt, som han altid bør medbære til Forevisning, at han er ved Havne- og Brofaget og berettiget til at holde Orden paa Broen og i Havnen«.

Den første Havnefoged — ansat 3die Oktbr. 1801 — blev forhenværende Baadfører Mads Christensen Due, »der formedelst Skade i det ene Ben er kommen ud af sin forrige Næring og kunde behøve Lønningen som en Understøttelse, og som var villig til at paatage sig Bestillingen for 30 Rdlr. aarlig«.

Omtrent samtidig med Havnefogden ansattes ogsaa, efter Forslag af Byens Handlende og med Anbefaling af Lods-kommandøren, en Lods og en Reservelods ved Kertemindes Havn. Lods blev Baadfører Jens Olsen, Reservelods Matros Arnt Johnsen.

Udgifterne ved de paatænkte Arbejder — nyt Bolværk og Opmudring — var efter et løseligt Skøn anslaaet til 1500 Rdlr., og med Penge var det meget smaat bevendt, men i 1801 blev der efter Andragende af Kreditkassen bevilget Havnen et Laan paa 1300 Rdlr.

Nu havde man noget at begynde med, og da det gjaldt om at passe godt paa de dyrebare Penge, baade de laante og dem, Havnen maatte indbringe, skulde der i Henhold til et affattet Reglement for Havnevæsenet i Kertemindes anskaffes »en Broe- og Havnekasse forsynet med en saadan Laas, at den ikke kan opluckes uden med trede forskellige Nøgler, af hvilke enhver af Kommissionens Medlemmer meddeles og bevarer den ene«.

Alt var klart til at kunne begynde Kampen mod Revlen, Slagplanen var lagt, Penge havde man, et Sted at opbevare dem ligesaa, og der blev straks taget fat.

Bolværket maatte man først give sig i Lag med, for at man bag dette kunde lægge det opgravede Sand og derved indvinde nyt Land for Havnen, et Arbejde, der siden da

stadig er fortsat, og af hvilket hele den nuværende store Havneplads er Resultatet; thi i den Tid, her er Tale om, gik den nordlige Side af Bugten helt op til det Terrain, der nu optages af Jærnbanen og Banegaarden.

Den 3die Juli 1802 stod det nye Bolværk færdigt, og man var endogsaa naaet noget længere frem end de oprindelig paatænkte 100 Alen, nemlig til 124 Alen, og Op-mudringen, der i Foraaret s. A. var paabegyndt, fortsattes til ind i Oktober, da Arbejdet maatte indstilles paa Grund af heftige Storme.

Nogen synderlig Glæde fik man dog ikke af disse Arbejder.

En stærk Isskruning ødelagde i den paafølgende Vinter store Dele af det nye Bolværk, og i Renden, som var bleven uddybet til $7\frac{1}{4}$ Fod, havde de stærke, østlige Vinde, som i Oktober og November næsten daglig havde raset, drevet Sandet ind, saa den næste Foraar kun viste godt 6 Fods Dybde.

Trods disse Uheld, og skønt Bolværket næste Vinter atter tog ikke ringe Skade, tabte man dog ikke Modet, men vedtog, saa snart Omstændighederne vilde tillade det, at lægge ud paany.

Imidlertid kom den 4de Maj 1804 Havnekommissionens Raadgiver, Lodskommandøren, til Byen, og det blev en alt andet end hyggelig Sammenkomst, han havde med Kommissionen.

Efter at have hørt om og beset de voldte Ødelæggelser, udtalte han sig i meget ublide Udtryk om Bolværksarbejdet, som han fandt »slet baade i Henseende til den Maade, Bolværket er opsat paa saavel som til Materialiernes Slethed, da der er anbragt mangt et forraadnet Tømmer«.

Det var jo »eine grausame Salbe« for Havnekommissionen at staa for, og overfor deres Medborgere og General-Toldkammeret, under hvilket Havnevæsenet sorterede, og for deres egen Skyld maatte de, som naturligt er, »reservere sig at meddele de fornødne Oplysninger, som kunde forsvare

deres Handlinger og Foranstaltninger i det hele, da de var hos sig selv overbeviste om, at de ingen Bebrejdelser eller Forhaanelser fortjente, og at det var at fornærme Sandheden, dersom de vilde sige, at det var forraadnet Tømmer, hvoraf Bolværket var opført«.

De Forhandlinger, som man, efter at Gemytterne var komne lidt til Ro ovenpaa forannævnte lille Uenighed, genoptog, resulterede i, at der burde fortsættes med Opmudringen; men denne, der hidtil var udført ved Hjælp af Ege — en Slags Pramme — som man havde laant i Stige, skulde nu foretages med en Muddermaskine paa en Flaade, og Lods-kommandøren lavede Tegning og Overslag til en saadan.

I Oktober 1805 var Muddermaskinen færdig, den kostede med Pramme 646 Rdlr. Courant, og med denne fortsatte man nu i nogle Aar Angrebet paa Revlen.

Men noget af et Sisufusarbejde har dette været; thi i 1811 var man endnu ikke naaet videre end til, at der paa Revlen var rigeligt 1 Fod dybere end i 1799.

I disse Aar var Havnens Gæld vokset til 2645 Rdlr., og Krigen, med hvad den bragte i Følge, gjorde, at alt Arbejde paa Havnens og Løbets Uddybning i en halv Snes Aar stod fuldstændig stille.

I 1818 begynder Havnekommissionen endelig igen at røre paa sig, og Bolværket forlænges med 111 Alen.

Til denne Forlængelse anvendtes blandt andet en Del af den gamle Muddermaskine, da den »med Tid og Konjuncturer var bleven saa forfalden, at man fandt det hensigtsmæssigst at anvende af de tilbageværende Levninger Bjælkerne af Flaaden til nyt Bolværk«.

Det var dog ikke dermed sagt, at man agtede at opgive Kampen mod Revlen, og der var Tale om at faa en ny Muddermaskine, men skønt Tiderne var opadgaaende, saa Havnens Indtægter, der i 1811 kun havde været 173 Rdlr., i 1821 beløb sig til 1350 Rdlr. 22 Skill., turde man dog ikke indlade sig paa at anskaffe en saadan, men »haabede paa en

lempeligere Maade og uden at sætte Kapitaler i Remedier at bevirke en forønsket Dybde i Indløbet«, nemlig ved at lade Opmudringen foretage med Bæltsbaade, der hver skulde forsynes med 2 Sandspader af en passende Størrelse til, at en kraftig Mand kunde hæve dem fyldte med Sand fra en Dybde af 8—9 Fod.

Dette Forsøg blev hurtigt iværksat, og med 4 Bæltsbaade holdtes nu i nogle Aar Dybden i Renden mellem 6 og 7 Fod med daglig Vande.

I Juni 1828 tilser Havneinspektøren atter Havnen.

Han anerkender det Arbejde, der er foretaget, men udtaler sig ellers temmelig mistrøstende om Opmudringens Nytte, »da østlige Stormvinde stadig pakker til, enten der har været mudret lidet eller meget, indtil en Dybde, der synes at være Maximum for Elementerne, nemlig omtrent 6 Fod med daglig Vande«, og fremsætter iøvrigt 2 Forslag til at forbedre Forholdene, af hvilke dog det første med Stenmole og Bolværk helt ud paa Revlen straks maa opgives paa Grund af den overordentlige Bekostning, det vilde medføre, og det andet med Risgærder paa begge Sider af Havnen maaske vilde være af tvivlsom Nytte, men dog, da det var overkommeligt for Havnekassen, kunde forsøges.

Forsøget blev gjort, men heftige Storme ødelagde fuldstændigt Gærderne, og Havnekommissionen begynder nu at blive træt af denne ulige Kamp, der, siden man i 1799 begyndte den, i Krigsomkostninger havde opslugt 9285 Rdlr., uden at man havde set noget næneværdigt Resultat af sine Anstrængelser, og den udkaster en Plan til at rette sine Vaaben mod en anden Kant.

Denne Plan, der gaar ud paa at komme udenom Revlen ved at lade grave en Kanal tværs over Feden, maa dog hurtig opgives, da Havneinspektøren efter i 1829 at have undersøgt Forholdene i Bugten udenfor Feden, erklærede, at Dybet paa denne Side var for langt fjernet, og at der ogsaa der fandtes Sandrevler, som man kunde vente vilde

valde de samme Bryderier som den Revle, man var saa vel kendt med.

Kommissionen var dog trods denne Havneinspektørens Erklæring og de lidet lovende Udtalelser, han havde fremsat Aaret forud, ikke til Sinds at nedlægge Vaabnene, men man forstod nu, at Fremstødet alligevel skulde rettes mod det gamle Punkt, kun maatte man med de indvundne Erfaringer for Øje nu gaa noget anderledes til Værks; man maatte, hvis man vilde haabe at kunne angribe med nogen Virkning, se at komme Fjenden nærmere ind paa Livet, og den Slagplan, som Kommissionens Medlemmer efter Samraad med Havneinspektøren blev enige om, gik ud paa, 1) at der fra Feden i nordøstlig Retning skulde sættes en Stendossering paa 400 Alens Længde ud til Revlen, »hvilket formentes at ville have til Følge, at der vilde opstaa et forøget Strømskær over Revlen, som vilde have dens Fordybelse til Følge, ligesom det sydlige Land derved vilde tiltage«, 2) at der fra »Kamperhoug« som Værn sættes et Stengærde paa en Længde af ca. 900 Alen og i en Højde af lidt over daglig Vande Sydøst paa Revlen, og 3) at der byggedes en Muddermaskine.

Men disse Foretagender vilde koste Penge, og Kassen var tom. Der maatte rejses et Laan, og Kommissionen mente, »for ikke af Mangel paa Kapital at blive nødt til at standse Arbejdet, før det er færdigt, at forsøge hos private at laane 5—6000 Rdlr.«

Dette viste sig imidlertid ikke at være nogen let Sag.

Der forhørtes baade i København, Altona, Hamborg og Lübeck uden Resultat.

Endelig fik man i Maj 1834 af Finanskassen et Laan paa 3500 Rdlr. mod 4 pCt. Rente og 200 Rdlr.s aarligt Afdrag, og de omtalte Arbejder blev sat i Gang.

Laanet, der var adskilligt mindre, end hvad man havde ønsket, kunde langt fra strække til, og i August 1835 fik man et privat Laan, som efter Andragende »maatte anses for prioriteret førend forrige Aars Laan paa 3500 Rdlr. af Finans-

kassen«, og endelig optoges i 1837 et yderligere Laan paa 2500 Rdlr.

Ved de Stensætningsarbejder, som i disse Aar skrider jævnt fremad, forandres Forholdene ved Indsejlingen en Del.

Tidligere skulde Skipperne for at naa ind i Havnen »holde Kirkens Taarn og Spir over et«, nu maatte man søge adskilligt nordligere.

I September 1836 kom Havneinspektøren hertil og udtalte sin Tilfredshed med, hvad der var foretaget, »da der øjensynlig vistes Virkning af det anvendte Arbejde«, og endnu havde man det andet Vaaben, Opmudringsmaskinen, i Baghaanden.

Denne blev færdig i Maj 1838 og straks taget i Brug, og i Oktober samme Aar var efter Havnefogdens Pejling Dybden i Skibsløbet 1 Dag 11 Fod, 1 D. $10\frac{1}{2}$ F., 1 D. 10 F., 4 D. $9\frac{1}{2}$ F., 1 D. 9 F., 1 D. $8\frac{3}{4}$ F., 10 D. $8\frac{1}{2}$ F., 10 D. 8 F., 1 D. $7\frac{1}{2}$ F. og 1 C. 5 F. Vinden havde i samme Maaned i 10 Dage været N. N. Ø. til S. S. Ø.

I November Maaned: 1 Dag $9\frac{1}{4}$ Fod, 10 D. $8\frac{1}{2}$ F., 2 D. $8\frac{1}{4}$ F., 14 Dage 8 F. og 3 D. $7\frac{1}{2}$ F. Vinden 16 Dage østlig fra N. N. Ø. til S. S. Ø.

Skønt Arbejdet bringer sine Skuffelser, og Sandrevlen ved Hjælp af sine Forbundsfæller, Storme og Ispakninger, af og til faar Held til at bryde noget ned af, hvad der er naaet, forstaar Havnebestyrelsen dog, at man nu er inde paa den rette Vej, og at der ikke er andet at gøre, hvis man vil naa det Maal, der blev sat i 1799, Revlens Undertvingelse, end at fortsætte, som man nu har begyndt.

Derfor vedtoges det i 1841 at forlænge den nordre Dæmning »for at hindre Sandets Indsætning fra Norden og for at knibe Indløbet mere sammen, hvorved Strømskæret vil faa større Kraft«, og samtidig med, at denne Forlængelse fandt Sted, blev der udført et lignende Arbejde paa den søndre Side, saa begge Moler i Slutningen af Fyrreerne stod ført ud i den Længde, de nu har.

KERTEMINDE HAVN 1866

Bolværket paa den nordre Side, der i den første Halvdel af det 19de Aarhundrede kun naaede til Hugget ved Jærnbanebroen, er gradvis ført helt ud til Molen, og i den sidste halve Snes Aar er der taget fat paa den søndre Side.

1901 sattes Stendosseringen fra Langebro til Jærnbanebroen, og for den Værdiforøgelse, som de Grunde, der ligger bagved og tilhører Byen, derved fik, betalte denne Havnen 1200 Kr.

Nogle Aar senere sloges Bolværk paa samme Side fra Jærnbanebroen udefter i en Længde af c. 100 Alen, og den 11te Juni d. A. vedtoges det i Byraadet i Vinkel paa dette Bolværk at opføre en Dækmole for derved at give Fiskefartøjerne en mere sikker Fortøjningsplads under østlige Storme.

Til Bestridelse af Omkostningerne ved dette Arbejde, der er anslaaet til 31—32,000 Kr., søges optaget et Laan paa 20,000 Kr.

Det er ikke saa ganske lidt, der af Arbejde og Bekostning i Tidens Løb er ofret paa Kerteminde Havn, men det har ikke været forgæves, og den maa nu siges, ikke alene ved sin Beliggenhed, men ogsaa ved sine Dybdeforhold, 16 Fod i Sejlløbet over Revlen og 15—16 Fod i selve Havnen, at indtage en smuk Plads blandt Danmarks mindre Havne.

Havnens Kapitalstatus.

Havnen, hvis Areal udgør 26,000 □-Alen, ejede den 31te Marts 1913:

a) i Kontanter	Kr. 1,080,29
b) indest. i A/S Kerteminde Bank paa Folio	— 377,96
c) indest. i Kerteminde Spare- og Laanekasse	— 4,965,15
d) Havnehuset, brandforsikret for	— 3,750,00
e) Fyrhuset paa Molen	— 130,00
f) Dampmuddermaskinen, brandforsikret for	— 32,000,00
g) Aktier i Odense-Kerteminde-Dalbybanen	— 47,800,00

Ialt . . . Kr. 90,103,40

og skyldte:

1) til Kerteminde Fattigvæsen efter Obligation af 11te Juni 1766	Kr. 1,062,50
2) - Kerteminde Sparekasse (Obligation af 31te Decbr. 1884, oprindelig Kr. 11,800).....	— 6,700,00
3) - samme (Obligation af 31te Decbr. 1884)..	— 1,650,00
4) - Livsforsikringsselskabet »Hafnia« (Obliga- tion af 31te December 1901, oprindelig Kr. 35,000).....	— 25,831,00
	<hr/>
	Ialt... Kr. 35,243,50

FORENINGER. Vor Tid kan med Rette karakteriseres som Foreningernes Tid; det er et rent Utal af Foreninger, man finder overalt, hvorhen man vender sig, og med de mest forskelligartede Formaal; man saa at sige vader i Foreninger, og det kan mangel Gang falde vanskeligt for den enkelte at klare, hvor mange han egentlig er Medlem af.

Hvor stort Antallet af Foreninger i Kerteminde er, skal jeg ikke gøre noget Forsøg paa at udrede, her skal kun nævnes enkelte af dem, som har bestaaet gennem en længere Aarrække.

Den ældste og for saa vidt den interessanteste, som den ved at have bevaret sine gamle Skikke og Ceremonier fører med sig et Pust fra Kerteminde for 200 Aar siden, er *Skipperligbærelavet*.

Paa Oprettelsen af dette Lav blev der givet kgl. Konfirmation den 26de April 1737, og denne fornyedes af de følgende Konger, sidste Gang den 15de Februar 1842 af Christian VIII.

Med Grundloven af 1849 blev, som Ministeriet i en Skrivelse af 17de April 1855 som Svar paa Skippernes Ansøgning udtalte, »en saadan Confirmation ikke nødvendig«.

I det kgl. Dokument af 1737 hedder det: »Vi Christian den Sjette o. s. v. gøre alle vitterligt, at efter som Lars Muus

med flere paa egne og samtlige Skipperes og Baadsmænds Vegne udi vor Købstæd Kierteminde af os Allerunderdanigst haver været begierende, at vi Allernaadigst ville tillade dennem at oprette et Lidet Societet til Soulagement for dem af de Søfarende sammestetz, som kommer til Alderdommen og kunde lide Mangel paa det som Nødtørfthighed udkræver og deres Enker« o. s. v., og herefter følger saa Bestemmelser om Lavets Styrelse, Virkemaade og øvrige Forhold, der i det væsenligste er de samme den Dag i Dag.

I Lavet, der har 2 Afdelinger, Skipperlavet og Baadsmændslavet, kan optages enhver Sømand, der er hjemme-hørende i Kerteminde.

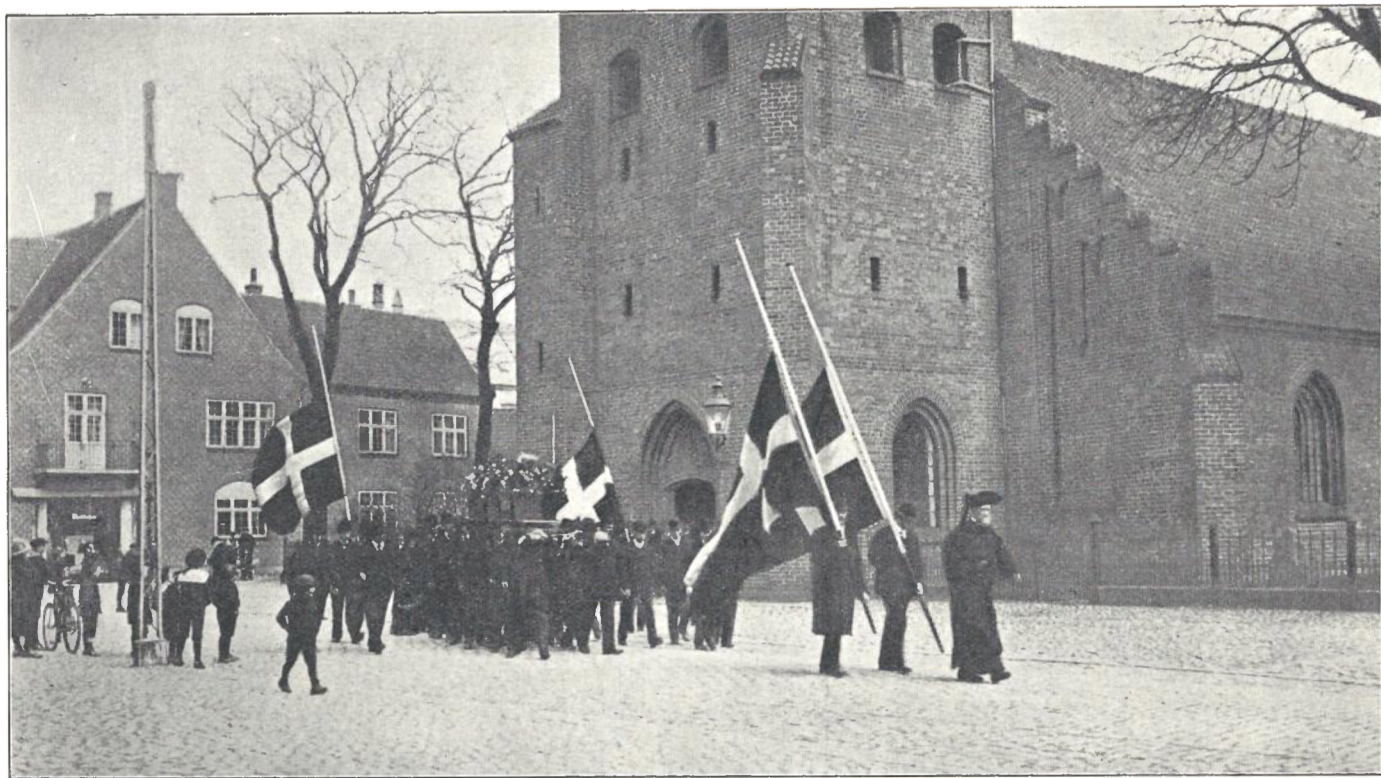
Af hvilken Afdeling den indmeldte blev Medlem, beroede oprindeligt paa, om han førte Skib eller Baad, men nu er denne Rangsforskel bortfalden, og det staar enhver frit for at vælge, i hvilket Lav han vil staa.

Lavets Anliggender bestyres af en Oldemand og 4 Bidsidere, af hvilke to skal være af Skipperlavet, 2 af Baadsmændslavet, og de vælges efter Alder i Lavet paa 3 Aar.

»Skipper« svarer i aarligt Kontingent 4 Kr., »Baadsmænd« 2 Kr., og naar et af Lavets Medlemmer eller hans Hustru afgaar ved Døden, udbetaler Lavets Kasse en Fjerdedel af det Kontingent, der af Vedkommende i Aarenes Løb er ydet, »til enhvers Kiste og 1 Kr. i Jordpaakastelspenge«. Desuden faar Enker efter tidligere Medlemmer i aarlig Pension et Beløb, der er lig med Mandens aarlige Kontingent.

Ved Siden af disse Rettigheder har Medlemmerne den Pligt, naar Lavsbrødre eller deres paarørende (Hustruer og Børn over 8 Aar) afgaar ved Døden, at følge dem til Graven og bære Kiste eller Flag, som det af Oldemanden bestemmes, og som de ved Bedemanden tilsiges.

Udebliver nogen fra Ligfærd uden lovlig Grund, hvortil kun regnes Sygdom eller Fraværelse fra Byen paa Rejse, betales til Foreningens Kasse en Mulkt paa 35 Øre.

EN SØMANDSBEGRAVELSE I KERTEMINDE 1913

I de første 80 Aar af Lavets Bestaaen var det paabudt Medlemmerne ved Sømandsbegravelser at møde i sorte Klæder, men i 1819 vedtoges det, »da det ofte for de uformuende af vort Lav er forbundet med betydelig Bekostning at anskaffe sig sorte Klæder især i nærværende pengetrænge Tider, og da det overalt er Tilfældet, at enhver til Ligfølge gaar paaklædt med, hvad han har, vil enhver i Lavet for Eftertiden kunne møde i kulørte Klæder, dog ikke i lyskulørte, men i mørke«, og samtidig indskærpes det, at »naar Lavets Medlemmer mødes til Ligbegængelse, der er en særdeles højtidelig og ærværdig Handling, skal enhver vise sig ordentlig og stille, som det sømmer sig ærlige, fornuftige og gode danske Sømænd og Borgere«.

Overtraadte nogen dette Paabud, skulde han bøde 1ste Gang 2 Mark, 2den Gang 3 Mark og 3die Gang 2 Rdlr., og virkede denne Mulkt ikke, »da maa det blive at deliberere over, om han kan vedblive at være i Lavet eller ej«.

En Sømandsbegravelse i Kerteminde er ikke alene et ejendommeligt, men ogsaa et smukt og stemningsfuldt Skue.

Baaren, paa hvilken den blomstersmykkede Kiste, omvunden med Dannebrog, er anbragt, løftes af unge, kraftige Fiskere op paa Skuldrene, og saaledes bærer de den hensovede Lavsbroder først fra Hjemmet til Kirken, og derfra gennem Byen til hans sidste Hvilested.

Forrest gaar Bedemanden i sin lange, sorte Sørgekappe og med trekantet Hat, og foran og efter Kisten bæres Lavets florumvundne Faner, medens der i Følget, som slutter sig til, ses talrige, vejrbitte Fiskeransigter.

Det var at ønske, at denne kønne og værdige Maade at bære sine døde til Graven paa, som nu har holdt sig op imod 200 Aar, fremdeles maatte bevares.

Det var Synd, om den skulde dele Skæbne med saa meget andet gammelt og kønt, der i vore omvæltende Tider saa ofte maa vige for noget nyt og mindre kønt.

En Gang om Aaret, i Reglen i Januar Maaned, kommer Medlemmerne sammen til Generalforsamling, »Lavshus«, som den benævnes, og her gaar det ligeledes til paa ægte, gammel Lavsviis.

»Laden«, en lille hvidmalet Kiste, hvori Lavets Værdipapirer opbevares, og som er forsynet med en forgyldt Krone og med 3 forsvarlige Laase, bringes af de to Bisiddere af

„LADEN“

Baadsmandslavet hen i Forsamlingslokalet, og »mens Laden er aaben, forbydes al Skænkning af Drik, og ingen maa vække Forstyrrelse«, men naar Oldermænden har aflagt Beretning om Aarets Begivenheder, tillukkes Laden og bringes straks til Oldermændens Hjem, og naar den er ude af Huset, er dermed den alvorlige Del af Festen forbi.

Nu henter de gifte Medlemmer deres Koner, den ugifte Kæresten eller en anden »ærbar Pige«, og der danses en Times Tid.

Saa bæres de store Fade, der bugner af Smørrebrød, frem, for at man kan styrke sig til den kommende Nats Anstrengelser.

Men under Spisningen hersker igen et stift Ceremoniel.

»Skipperne«, som de fornemmere Personer, de er, spiser i et Lokale for sig, og »Baadsmændene« i et for sig.

De første har Dug paa Bordet, ligesom ogsaa deres Smørrebrød har et finere Tilsnit, og der vanker til »Skipperne« Kaffe med Kage og et Glas Vin, mens de jævne »Baadsmænd« maa nyde deres Rundtenommer ved det bare Bord og i Stedet for Kaffen og den ædle Druer tage til Takke med Øl og et ganske almindeligt Glas Punch.

Men er Spisningen endt, er ogsaa dermed Etiketten brudt for denne Gang, og »Baadsmændene« svinger nu til den lyse Morgen »Skipperkonen« eller »Skipperdatteren« ret og avet om paa ægte Sømandsvis uden at generes af eller skænke den Rangsforskel, der er imellem dem, den mindste Tanke.

Indenfor Sømandsstanden eksisterer en anden Forening, *Sømandsforeningen*.

Denne stiftedes paa et Møde den 23de Januar 1876, hvor Fiskerne enedes om at danne en Forening, hvis Formaal skulde være at virke hen til at faa oprettet en Stiftelse for værdige og trængende Sømænd og deres efterladte.

For at skaffe Begyndelsen til et Fond i dette Øjemed lod Fiskerne i de første 2—3 Aar blandt andet flere Gange afholde Dystløb, »skyde i Strande«, som det ogsaa kaldes.

Ved en saadan Turnering, der finder Sted i Havnen, og som for at afvinde Tilskuerne den rette Interesse, helst skal foregaa en rigtig kold Vinterdag, hvor den blotte Tanke om et Søbad kan bringe Blodet til at stivne i ens Aarer, tager 2 Modstandere, unge Fiskere klædt i hvide Sømandsdragter, med Lanse i Haand, Opstilling i hver sin Baad paa en Planke eller et Bræt, der er anbragt ud fra Baadens Forstav.

Naar Kampsignalet lyder, lægger Roerne ud, og til Musikens Toner glider de to Baade mod hinanden fra hver sin Side af Havnen.

Første Gang, de mødes, hilser de to Modstandere paa hinanden paa ægte Riddervis ved at sænke Lansen, men

DYSLØB I KERTEMINDE 1824

naar Baadene har vendt og atter mødes, tager Kampen sin Begyndelse, og det gælder nu om at kunne bibringe Modstanderen et saa velrettet Stød med Lansen, der i Stedet for Spyd er forsynet med en bred Træskive, at han mister Balancen og styrter i Dybet.

Forfejles Stødet, eller det afpareres, vender Baadene og gaar atter mod hinanden, Kæmperne forsøger igen, og saaledes vedblives der, indtil den ene af dem har maattet gaa over Bord.

Har den sejrende set de kolde Vover lukke sig over Modstanderen, hæver han Hovedet med et triumferende Smil, og følger derpaa frivilligt den slagne ned i det vaade Element.

Snart dukker begge Hoveder op over Vandspejlet, nogle kraftige Svømmetag bringer Kæmperne paa det tørre, og mens de haster hjem for at afføre sig den vaade Kampdragt, rykker næste Par frem.

Under alt dette løber unge Fiskere med raslende Pengebøsser om blandt de forsamlede Tilskuere, der viser deres Tilfredshed med at overvære det muntre Skue ved at lade en eller anden Mønt glide ned i Bøsserne.

Trods saadanne og andre Forsøg paa at skaffe Penge kom Foreningen dog i de første 2—3 Aar ikke ret langt frem mod Maalet, men i 1879 kom der en kærkommen Hjælp, idet Konsul *E. B. Muus* skænkede en Byggegrund samt 1500 Kr. til Stiftelsens Opførelse.

Denne værdifulde Støtte gjorde, at der allerede i Januar 1880 kunde fremlægges Tegning og Overslag til den paa-tænkte Bygning, som Foreningen i Taknemlighedsfølelse overfor den Mand, der havde vist saa stor Gavnildhed mod Sømandsstanden, udbad sig og fik Tilladelse til at kalde: »*E. B. Muus's Minde*«.

Stiftelsen, der indrettedes med 8 Lejligheder, hver bestaaende af 2 Værelser og Køkken, og til hvis Opførelse der af det Classenske Fideicommis blev ydet et Laan paa 6000 Kr.,

stod færdig inden Udgangen af 1880; den bestyres af et Udvalg af 6 af Foreningens Medlemmer.

Senere viste Konsul Muus atter sin Interesse for Foreningen, idet han den 1ste Novbr. 1889, 60-Aarsdagen for hans Forretnings Grundlæggelse, skænkede 1000 Kr. til Fri-boligen. Denne Sum blev anvendt til et Legat, der fik Navn af »Konsul E. B. Muus's Jubilæumslegat« og bestyres af Stiftelsens Bestyrelse.

Renten udbetales til 4 af Stiftelsens Beboere.

Haandværkerforeningen eller, som dens fulde Navn lyder: *Kerteminde Haandværker- og Industriforening*, er stiftet den 19de Maj 1862.

Den er, som saa mange Foreninger af den Art, skabt af den Ængstelse og det Haab, som Næringsloven af 29de Decbr. 1857 fremkaldte i Haandværkerkredse.

Mange af de gamle Mestre, der havde levet et langt Liv under Lavsvæsenets stramme Baand, rystede paa Hovedet og forstod ikke, hvor det hele nu skulde bære hen, mens de yngre blandt Haandværkerne frejdigt tog mod den nye Tid som den, der skulde give Energien og Virkelysten bedre Betingelser for at kunne udfolde sig.

Men hvorledes der nu end blev set paa Sagen, forstod alle, at en Sammenslutning af Folk af samme Stand til Varetagelse af fælles Interesser maatte kunne faa den største Betydning, og der blomstrer derfor i Begyndelsen af 60-erne rundt om i Købstæderne den ene Haandværkerforening frem efter den anden.

Af de Opgaver, Kerteminde Haandværkerforening fra første Færd stillede sig, var, ved Siden af i paakommende Tilfælde at støtte sine Medlemmer ved mindre Laan eller at yde dem Hjælp, naar Trang paa Grund af Sygdom eller anden Aarsag var til Stede, særlig 2, som den, indtil den saa dem løste, satte ikke liden Energi ind paa, nemlig at faa oprettet

en Skole for unge Haandværkere og at faa bygget en Fri-bolig for gamle, trængende Haandværkere og deres Enker eller andre paarørende.

Hvad den første af disse Opgaver angaar, saa kunde allerede den 19de April 1863 en Skole begynde sin Virksomhed, men rigtignok under yderst beskedne Forhold — 2 Timer om Ugen, hver Søndag Eftermiddag fra 3—5 blev der undervist i Retskrivning, Regning og Tegning.

At en Afbrydelse af Søndagens Frihed for at sætte sig paa Skolebænken ikke altid var de unge Lærlinge tilpas, forstaar man tilfulde, og trods det, at der fra Bestyrelsens Side blev givet Mestrene Paalæg om at give deres Lærlinge Paalæg om flittigt at følge Undervisningen, blev det kun smaat med Besøget, og Skolen førte en hensygnende Tilværelse, indtil den i 1871 under Navn af Kerteminde Vinterskole blev omdannet til en Aftenskole med 2 Timers Undervisning 5 Aftener om Ugen.

Undervisningen blev givet af Borgerskolens Lærere og en enkelt Haandværksmester.

Byen gav frit Lokale i Borgerskolen, og under disse Forhold arbejdede Skolen nu i godt en Snes Aar, indtil efter Initiativ af Haandværkerforeningens Bestyrelse i 1895 den nuværende tekniske Skole — efter Tegning af Arkitekt Schwanenflügel og for en Sum af 18,000 Kr. — opførtes.

Samtidig med, at der flyttedes ind i den nye Skole, blev Undervisningen udvidet med flere tekniske Fag, saa Skolen nu byder sine Elever en grundig og forsvarlig Undervisning.

Foruden ved stedlige Tilskud, fra Haandværkerforeningen, Kerteminde Kommune og Kerteminde Sparekasse, støttes Skolen af Staten og Skolefonden; andre Indtægter er Skolepenge af Eleverne og Leje af 2 Værelser i Kælderetagen, udlejede til Svenderejseforeningen.

Skolens Regnskab balancerede sidste Regnskabsaar med en Sum af Kr. 2604,23.

Fra 1895 til 1905 var Skoleinspektør *Kragh* Skolens Forstander, hvorefter dette Hverv overtoges af Lærer *H. C. Hansen*.

Med Tanken om Friboligen for Øje var der i Løbet af 7—8 Aar dels ved frivillige Bidrag fra Medlemmer, dels ved Afholdelse af forskellige Basarer blevet samlet et lille Byggefond paa 700 Rdlr., og man mente nu at kunne tage fat paa at bygge.

I 1870 blev der købt et Par Huse paa Hjørnet af Præstegade og Rebslagerstræde, medens et tredie Hus, der stødte op til disse og ejedes af Lundegaards Stiftelse, af denne blev skænket Foreningen, og den 18de Juni 1872 blev den nye Bygning, i hvilken der foruden Fribolig til de gamle var en Læsestue for Foreningens Medlemmer og en Forsamlingssal, indviet og taget i Brug.

Det var med Glæde og Stolthed, Foreningen drog ind i sit eget Hus; men det viste sig dog inden ret længe, at det havde sine Ulemper at have Forsamlingslokale og Bolig for gamle under samme Tag; thi selv om Foreningen hverken afholdt natlige Orgier eller ekstravagerede i nogen Retning, kunde det dog ikke undgaas, at der af og til blev nogen Forstyrrelse for Stiftelsens Beboere, af hvilke flere helst vilde til Ro med Hønsene.

Man lempede sig imidlertid efter hinanden paa bedste Maade, og det gik i hele 20 Aar og gik godt.

Men da der i 1904 for at skaffe Plads til en Udvidelse af Naboejendommen viste sig en Køber til Bygningen, slog man til, og efter at de dertil hørende nødvendige Bestyrelsesmøder og Generalforsamlinger var afholdte, opførtes i 1905 i Baronløggen, som Nabo til Teknisk Skole, efter Tegning af Muremester Taaning, den nye Fribolig, der har 8 Lejligheder, hver bestaaende af 2 Værelser, Køkken, Spisekammer og en lille Entré; desuden hører der til hver af Lejlighederne et lille Stykke Have.

Foreningen selv lejede til sine Sammenkomster 2 Værelser paa Højskolehjemmet, men er senere flyttet til Tornøes Hotel,

hvor den har 2 gode Værelser, et Læseværelse og et Tale- og Spilleværelse.

Af overordentlig stor Betydning for Haandværkerforeningen har Lotteriet været.

I 1887 oprettedes »Almindelig dansk Vare- og Industri-lotteri« ved en Sammenslutning af en Række mindre, stedlige Kunstflids- og filantropiske Lotterier, saaledes at af Indtægterne 65 pCt. gaar til Gevinster, 8 pCt. til Administration, og det overskydende tilfalder, dels enkelte velgørende Anstalter og kulturelle Foretagender, dels en Række Haandværkerforeninger i Forhold til den Garantium, de har tegnet.

Ved Hjælp af sin Part af Lotteriets aarlige Overskud har Foreningen kunnet paatage sig at løse Opgaver, som den ellers aldrig havde turdet give sig i Lag med.

Naar der saaledes i 1903 kunde oprettes et Legat paa 10,000 Kr. for gamle, værdig trængende Haandværkere og deres Enker, og ved Foreningens 50-Aars Jubilæum den 19de Maj 1912 et paa 5000 Kr., hvoraf Renterne kan uddeles til øjeblikkelig Hjælp til Medlemmer, der er i Trang, saa skyldes dette væsenligst Forholdet til Lotteriet.

Hvad der her er nævnt, er Ting, der specielt har Interesse for og er komne Haandværkerstanden tilgode, men iøvrigt har Foreningen for sine Medlemmer, af hvilke der er mange udenfor Haandværkerens Kreds, en Læsestue med forskellige gode Blade og lader afholde selskabelige Sammenkomster samt nogle gode Foredrag i Vinterens Løb.

Handelsforeningen, der som Medlemmer optager Handlende og Mæglere i Kerteminde, blev stiftet den 13de Marts 1883.

Dens Formaal er »at give sine Medlemmer Lejlighed til ved regelmæssige Sammenkomster at udveksle Anskuelse om Spørgsmaal af almindelig merkantil Interesse og om, hvad der til enhver Tid kan gøres for at fremme Byens

Handel, samt at bilægge mulige Differencer blandt Medlemmerne angaaende deres Handelsforretninger.«

Ved Siden af at virke for stedlige Interesser danner Foreningen i Forbindelse med Handelsforeningerne i de øvrige fynske Byer een af de 4 Centralforeninger, hvis aarlige Møder omhandler Sager af mere almindelig Betydning, og som sammen med Grosserersocietetet udgør den danske Handelsstands Fællesrepræsentation.

Et Udslag af Handelsforeningens Virksomhed er Oprettelsen af Handelsskolen.

I 1893 var der ved privat Initiativ blevet gjort Forsøg med en Handelsaftenskole. Denne begyndte med 13 Elever, der undervistes 2 Gange ugentlig fra 8—10 Aften, men der var dengang endnu ikke nogen ensartet Plan for saadanne Skoler, og dette var maaske Grunden til, at der ikke vistes dette Forsøg tilstrækkelig Interesse, saa Skolen efter at have bestaaet i 4 Aar maatte ophøre af Mangel paa Tilslutning.

Men i 1902 tog Handelsforeningen Sagen i sin Haand, og den nuværende Handelsskole blev oprettet med Lærer *Juul* som Forstander.

Skolen følger en Plan, der er udarbejdet af »Provins-handelsforeningernes Fællesudvalg for Skolevæsen« og er fælles for hele Landet.

Den har 3 Klasser, og et fuldstændigt Kursus varer 3 Vintre med mindst 450 Timer.

3die Klasse afslutter med en Eksamen, der er ens for hele Landet, og kontrolleres af forannævnte Udvalg.

Eksamensfagene er: Handelsregning, dansk Handelskorrespondance, Handels- og Vekselret samt dobbelt Bogholderi.

Den afsluttende Eksamen er til Dato bestaaet af 28 Elever.

Fra 1905 har Skolen haft Statstilskud.

Handelsforeningen ejer for Tiden en Legatkapital paa 3000 Kr.

Af disse er 2000 Kr. givet af Konsul *L. B. Muus* og Fru *Fanny Muus* og 1000 Kr. af Bankdirektør *Th. Delcomyn*.

Renterne af disse Beløb uddeles af Handelsforeningens Bestyrelse til trængende Handlende i Kerteminde eller disses efterladte.

STIFTELSE, LEGATER M. M. Paa Stiftelser og Legater er Kerteminde ikke rig, og hvad Byen ejer til humane Formaal, er for en Del skænket i et Tidsrum af dens Historie, da Trangen blandt Borgerne vel var stor, men paa den anden Side ogsaa Evnen til at give kun ringe.

De Summer, der er ydet, er derfor i det hele hverken mange eller rigelige, men de er givne af kærligt Sind, hvorfor ogsaa Givernes Navne ved denne Lejlighed skal mindes.

Foruden de Stiftelser og Legater, som er nævnte under Afsnittet »Foreninger«, findes af Stiftelser:

Jakob Peter Schmidts Minde, oprettet 1885 af *Anne Cathrine Schmidt* (f. 1812, † $2^{\circ}/_4$ 1890), Enke efter Farver og Tøjfabrikant i Præstø *Jørgen Petersen* (f. 1810, † $2/_3$ 1872), med Ejendommen Nr. 44 i Strandgade til Fribolig for 3 trængende, ugifte Damer, fortrinsvis af Sømandsstanden, og en Kapital, nu 2200 Kr. 89 Øre. Overskudet af Renten tildeles Stiftelsens Beboere i lige Dele, mod at de hygge om Legatstifterindens Broders, *Jakob Peter Schmidts Grav*.

Stiftelsen bestyres af Byraadet, men er endnu ikke taget i Brug som Fribolig.

Og af Legater:

Glysings Legat, stiftet ved Testamente af 12te Maj 1695 af Borgmester *Johan Glysing* (f. 1639, begr. $9/_11$ 1696) og Hustru *Anna Mølken* (f. 1621, begr. $1/_3$ 1699) med 500 Rdlr., nu 1062 Kr. 50 Øre, hvis Renter uddeles til fattige husarme.

Elisabeth Nielsdatters Legat, stiftet 1718 med 20 Sldr., nu 53 Kr. 60 Ø., hvis Renter uddeles til fattige og husarme.

Bagers Legat, stiftet 1750 af *Hylleborg Marie Bager* (begr. $9/_2$ 1758), Enke 1ste Gang efter Købmand *Thomas*

Johansen, 2den Gang efter Borgmester og Byfoged *Peder Christian Schjødtz* (f. 1680, begr. $^{25}/_{10}$ 1747) med 100 Rdlr., nu 200 Kr., hvis Renter uddeles til fattige.

Madam Guldbergs Legat, stiftet 1751 af *Barbare Reutze* († $^{7}/_{12}$ 1758), Enke 1ste G. efter *Aage Petersen Syv* (begr. $^{4}/_{12}$ 1721), 2den G. efter Sognepræst til Hvirring, Hornborg og Tamdrup *Ove Guldberg* (f. $^{1}/_{8}$ 1671, † $^{19}/_{2}$ 1732), med 50 Rdlr., nu 100 Kr., hvis Renter uddeles til fattige og husarme.

Rues Legat, stiftet af *Hans Christian Jensen Rue* (begr. $^{16}/_{7}$ 1770) med 140 Rdl., nu 280 Kr., hvis Renter uddeles til husarme.

Hofmanns Legat, stiftet 1784 af Konferensraad *Niels de Hofmann* til Hofmannsgave (f. 1717, † $^{8}/_{6}$ 1785), uddeles til fattige, sengeliggende eller andre nødlidende Mennesker i de fynske Købstæder, saaledes at 8 i Odense og 4 i hver af de andre Købstæder nyder 10 Kr. hver St. Hansdag.

Jomfru Jørgensens Legat, stiftet 1792 af *Jørgine Sofie Jørgensen* (f. 1770, † $^{16}/_{4}$ 1792), Datter af *Søren Jørgensen* til Brolykke, med 250 Rdlr., nu 500 Kr., hvis Renter uddeles til fattige.

Brügmans Legat, stiftet 1812 af *Charlotte Amalie Nørkencrone* (f. 1729, † $^{16}/_{9}$ 1812), Enke efter Konferensraad *Caspar Herman Brüggmann* til Østergaard (f. $^{20}/_{11}$ 1705, † $^{28}/_{9}$ 1781), med 500 Rdlr., udlagte med 483 Rdlr. 2 Mk., nu 966 Kr. 66 Øre, hvis Renter uddeles i lige Dele til 2 syge og sengeliggende trængende og 2 husarme.

Bruuns Legat, stiftet 1814 af Købmand *Hans Otto Bruun* (f. 1744, † $^{6}/_{7}$ 1820) med hele sit Bo, nu 6330 Kr. 98 Øre, hvis Renter uddeles til fattige.

Mindens Legat, stiftet ved Testamente af 25de Febr. 1867 af Jomfru *Caroline Minden* (f. $^{22}/_{5}$ 1817, † $^{5}/_{3}$ 1867). Legatet, hvis Renter udgør 166 Kr. aarlig, uddeles i 4 Portioner til

trængende og værdige Piger og Enker af Borgerstanden, i Særdeleshed til syge; alle skal have Ophold i Kerteminde; dog skal ansøgende af Mindens Slægt have Fortrinsret til at komme i Betragtning ved Uddelingen, der foretages af Sognepræsten og Byraadet.

Enkemadame Anne Cathrine Dragsteds Legat, stiftet ved Testamente af 17de Marts 1871 af *Anne Cathrine Grønlund* (f. 1797, † $14/8$ 1874), Enke efter Skomagermester *Christian Dragsted* (f. 1787, † $27/4$ 1856), med 1000 Rdl., nu 2161 Kr. 11 Øre, hvis Renter uddeles i 4 lige store, livsvarige Portioner til 4 Haandværksmestres Enker.

E. B. Muus' Legat, stiftet 1889 i Anledning af Firmaet E. B. Muus' 60-Aars Forretningsjubilæum med 1000 Kr. og 500 Kr., hvis Renter tilfalder henholdsvis »Bespisningen« og Fattiggassen.

Forpagter Jantzens Legat, stiftet 1906 af Forpagter *Jantzen, Hverringe*, med 1500 Kr., hvis Renter tilfalder »Forskønnelsen«.

Sparekassens Brudeudstyslegat, oprettet ved Sparekassens 50-Aars Jubilæum den 10de Decbr. 1911, uddeles hvert Aar paa Stiftelsesdagen med 3 Portioner à 200 Kr. til uformuende Piger i Byen eller Oplandet.

Af nævnte Legater uddeles i Henhold til Lov af 4de Maj 1907 om kommunale Hjælpekasser de, der er skænket til fattige eller til Fattiggassen, af Bestyrelsen for Hjælpekassen, de øvrige, hvis intet andet er anført, af Byraadet.

Endvidere er der knyttet enkelte Legater til Asylet og Børnehjemmet.

Børneasylet, der begyndte sin Virksomhed ved Nytaarstid 1880, sad i mange Aar til Leje, men fik i 1898 sin egen Bygning, opført efter Tegning af Arkitekt Brandstrup for 7076 Kr.

Det støttes foruden ved Bidrag af private, af Kerteminde Sparekasse og Kerteminde Kommune, og ejer følgende Legater:

Proprietær Cecildus Christian Harder og *Hustru Constance Henricke f. Weinholdts Legat*, stort 1000 Kr., oprettet 19de Maj 1897.

Bankdirektør Th. Delcomyns Legat, 805 Kr. (305 Kr. og 500 Kr.) og *Forpagter Jantzens Legat*, 500 Kr.

Børnehjemmet, til hvis Oprettelse Frøken *Marie Lovise Knudsen* af Kerteminde i Henhold til Testamente skænkede 4000 Kr., bærer Navnet »*Helle Marie Larsens Minde*« til Erindring om Testatrixens Tante.

Ovennævnte 4000 Kr. tilligemed 2000 Kr., skænkede af Frøken *Anna Gad* af Kerteminde, indestaar i Hjemmets Bygning, der er opført i Aaret 1900 for 6940 Kr. og ejes gældfrit.

Hjemmet, der begyndte sin Virksomhed i Efteraaret 1900, har desuden et Legat paa 500 Kr., stiftet 1906 af Forpagter *Jantzen*, Hverringe, og faar Tilskud fra Staten, Kerteminde Kommune og Kerteminde Sparekasse.

Bestyrelsen bestaar af og skal stedse bestaa af Valgmenighedspræsten i Kerteminde, samt 4 andre Medlemmer, 2 valgte blandt Valgmenighedens og 2 blandt Byraadets Medlemmer.

Skulde Børnehjemmet ophøre at bestaa, skal Bygningen og dets andre Midler med Indenrigsministeriets Samtykke anvendes til en anden lignende, velgørende Institution i Kerteminde Købstad.

Foruden de her omtalte Legater er der til Vedligeholdelse af vedkommende Giveres Begravelsespladser i Kirken i sin Tid tilskrevet denne forskellige Legater, saaledes er blandt andet »*Kirkemøllen*« skænket af Borgmester *Glysing* og Hustru til dette Formaal, og det hedder herom i et Gavebrev, der først omtaler nogle Beløb, som dette Ægtepar har givet til »*Kirkens Beprydelse*«, til et »*Orgelværk*« o. s. v.
»og som min Salig Mand og jeg haver vores Begravelses-

Sted i Kierteminde Kirke, udi det Nordre Uds kud ved Alteret, saa haver min Salig Mand og jeg til samme Begravelse vedlige at holde evindeligt foræret den mindste Vejr-Mølle med sin Indkomst, som staar paa Kierteminde Byes Grund, hvilken Mølle aldrig fra Begravelses-Stedet maa sælges.«

Denne Grav, som ogsaa de andre, til hvis Vedligeholdelse der er skænket Kirken Legater, er imidlertid forlængst sløjft; men selv om Forholdene har nødvendiggjort dette, kunde der dog være vist saa megen Pietet overfor Giverne, at man ved en Tavle eller paa anden Maade betegnede deres Hvilesteder.

VI.

JÆRNBANEN. Forbindelsen med Omverdenen skete endnu adskillige Aar efter, at de øvrige fynske Købstæder var blevne indlemmede i Jærnbanenettet, for Kertemindes Vedkommende paa gammeldags Manér med Post- og Dagvogn.

Postforbindelsen foregik over Ullerslev Station, ordnet saaledes, at Staten betalte en Vognmand i Kerteminde en vis Sum aarlig for Besørgelsen af Posten med Forpligtelse til ogsaa at besørge Passagertrafikken til almindelig Posttakst, 30 Øre for hver halve Mil.

Postvognen, en lukket, gul Karrosse, havde indvendig Plads til 6 Passagerer og udvendig egentlig vel kun til 2, ved Siden af den rødkjolede Postkusk, men ved Lejligheder, hvor det kneb, til saa mange, som kunde hænge paa, nogle til Vejrs paa Ruffet, og et Par Stykker paa Kuskens Plads, idet han velvillig anbragte sig paa Forlæderet med Fødderne paa Hammelen og derfra styrede sit Forspand.

Behagelige var de fem Kvarter, som Turen til Ullerslev varede, som Regel ikke.

I Sommertiden var de 2 Pladser hos Kusken for den friske Lufts Skyld de mest efterspurgte, og det gjaldt om at være den første til at løse Billet for at kunne lægge Beslag paa en af dem; thi i Vognen, der kun havde et lille Vindue i Døren til at aabne, kunde det til Tider være kvælende hedt.

Om Vinteren kunde Kulden i Vognen være slem nok, men værre var det dog for hvem der i Ullerslev steg ud af

en velopvarmet Jærnbanekupé og blev Syvende- og Sidstemand til at løse Postvognsbillet, uden at have husket at regne med den Mulighed at blive nødt til at bestige Højsædet hos Kusken og derfor ikke havde Overflod af Rejsetøj.

Da dette engang hændte Forfatteren af denne Bog til- ligemed en Bekendt i en Temperatur af $\div 15^{\circ}$ Reaumur, og vi, ventende paa, at Vognen skulde sætte sig i Bevægelse,

POSTVOGNET KERTEMINDE - ULLERSLEV

sad paa vor ophøjede Plads og med allerede halvt blaafrøse Næser drøftede, hvad der forestod, forsøgte Kusken, uden Sans for den bidende Ironi i den Situation, han derved fremkaldte, at aflokke Posthjørnet sin Yndlingsmelodi: »Herligt en Sommernat!«

Een Gang daglig gik Dagvogn til Odense, og i en Del Aar 3 Gange ugentlig til Nyborg.

Nu flyver Bilen denne Vej i en god halv Time, de svære Dagvogne brugte 3 og i tungt Føre undertiden 4 Timer.

Turene med disse Vogne var endnu mindre efterspurgt end Postvognsturen, og Kerteminde saa ikke uden Misundelse paa de lykkelige Byer, der var komne i en mere tidssvarende Forbindelse med den store Verden derude.

Forsøg paa at faa en saadan Forbindelse i Stand manglede det dog ingenlunde paa.

Baade fra Kerteminde og fra anden Side blev Forslag om en Jærnbane rejst Gang efter Gang, men at forlige de mange Hoveder, der var interesserede i et Jærnbaneanlæg, under den samme Hat, viste sig alt andet end nemt, og stadig optaarnede der sig Vanskeligheder af forskellig Art, som gjorde, at Sagen maatte stilles i Bero for at afvente bedre Tider.

Fra 1873, da der første Gang forhandlede herom i Kerteminde Byraad, stod med enkelte Afbrydelser Striden om Jærnbanen i henimod 30 Aar.

Der afholdtes et Utal af Byraadsmøder, Borgermøder, Møder med og af de forskellige Jærnbaneudvalg, uden at man syntes at komme et Resultat nærmere.

Skulde det være en Linie Kerteminde-Ullerslev eller Langeskov, eller en Linie Kerteminde-Odense, derom drejede Striden sig.

Snart syntes den ene, snart den anden af de to Retninger at have de største Chancer, men Kerteminde holdt paa den første som bedst tjenende Byens Interesser.

Man saa med Ængstelse paa en direkte Jærnbaneforbindelse med den store fynske Hovedstad, og gik endogsaa i sin Iver for at undgaa den saa vidt, at Byraadet i Maj 1894 under Forudsætning af Tilslutning fra Borgerne vedtog at tegne, hvad de Landkommuner, der var interesserede i Kerteminde-Ullerslevlinien, maatte mangle i den tilstrækkelige Kapital til, at Banen kunde gennemføres, naar Summen ikke oversteg 180—185,000 Kr.

Dette Tilbud, som rigtignok mange rystede alvorligt paa Hovedet ved Tanken om at gaa med til, forblev dog uden Virkning. Kerteminde-Ullerslevbanen maatte opgives, og det viste sig snart efter, at den eneste Mulighed, der stod aaben for Kerteminde for at faa Jærnbane, var at slutte sig til Odenselinien.

Lidt efter lidt svandt ogsaa de Betæneligheder, man havde næret ved dette Projekt, og i 1895 gik Byen med til at søge det gennemført.

Dermed gik dog ikke alt som Fod i Hose.

Først affødte Spørgsmaalet, om Banegaarden skulde lægges paa den søndre Side af Havnen eller, som Kerteminde ønskede det, paa den nordre Side — der var oprindelig kun Tale om at føre Banen fra Odense til Kerteminde — og i sidste Fald, hvorledes de forøgede Udgifter til Brobygning o. s. v. skulde fordeles, en Del Uoverensstemmelse, og senere, da, ved Beslutningen om at føre Banen videre til Dalby, dette Spørgsmaal løste sig af sig selv, kom der alligevel snart et, snart et andet, som f. Eks., om Banen skulde slaa dette eller hint Sving, om en Landstation skulde ligge her eller der, der trak Sagen i Langdrag, og først den *5te April 1900* blev Banen aabnet for almindelig Trafik.

Med Jærnbansen indtræder der for Kerteminde, om ikke et Vendepunkt, saa dog forandrede Forhold paa flere Omraader.

Det er den samme By, men det føles dog, at den er traadt i nærmere Samkvem med Omverdenen, Impulserne kommer lettere hertil, der er kommet mere Fart over Udviklingen.

Frygten for, at den direkte Jærnbaneforbindelse med Odense skulde virke hæmmende paa Byens Næringsliv, har, selv om der for enkelte Fags Vedkommende har kunnet spores nogen Tilbagegang, dog i det store og hele vist sig at være næret uden Grund. Thi vel bragte Banen en livligere Konkurrence med Odense, men tillige bevirkede den en større Omsætning med Oplandet, navnlig i de største Omsætningsartikler som Korn, Foderstoffer, Kunstgødning og Kul, saa Byens Handel sikkert kan siges at være gaaet saa betydeligt frem, at dette fuldtud har opvejet den Indflydelse, som den forøgede Konkurrence har haft paa Priserne.

Af Betydning for mange næringsdrivende er det ogsaa blevet, at Byens friske Strand og smukke Beliggenhed, der før, foruden af dens egne Beboere, kun var kendt og skattet af Folk fra Omegnen og de nærmeste Byer, nu drager en stedse voksende Strøm af Bade- og Feriegæster hertil, saa Byen i Sommertiden præges stærkt af Fremmedbesøget, ligesom der ogsaa, for at man paa fyldestgørende Maade kan tage mod dette, er sket en ikke ringe Udvidelse og Forbedring af Hotel- og Restaurationsforholdene (Ombygning af Tornøes Hotel, Opførelsen af Kochs Hotel, Højskolehjemmet, Rekreatiohshjemmet og Strandpavillonen »Pax«).

Og sidst, men ikke mindst, maa nævnes Banens overordentlig store Betydning for Byens anselige Fiskehandel; thi som for de fleste Kystbyer er ogsaa for Kerteminde *Fiskeriet* en vigtig Erhvervskilde, et ikke lille Tal af Byens Borgere henter deres Brød fra Havet.

At dette ogsaa har været Tilfældet i tidligere Tid, derpaa tyder det gamle Ord, at »i Kerteminde er alle Borgere Fiskere undtagen Borgmesteren, der stanger Aal«.

Blandt de Fisk, som fanges her, er særlig den fede Høst-sild bleven en landskendt og efterspurgt Vare.

I den første Halvdel af forrige Aarhundrede foregik Fiskeriet med Kroge efter Torsk og Flynder og tildels med Bundgarn efter Torsk og Sild.

Fisk var der rigeligt af, men det var ikke altid saa let en Sag at komme af med dem.

Hver Mand maatte selv afsætte sin Fangst til Byens Folk eller til Landboerne, som søgte herind, og Priserne var smaa, 4 Skilling f. Eks. for et Knippe Torsk, der vejede 4 ø.

Den Fisk, man ikke naaede at sælge, var der, hvis man da ikke selv kunde spise den, ikke andet at gøre ved end at kaste bort.

Senere hen — i 60-erne — blev der paa Feden anlagt en Fiskegødningsfabrik, og her købtes den Fisk, det ikke lykkedes at sælge, om end til en højst ubetydelig Pris.

Fabrikken, der paa Grund af den ubehagelige Duft, den førte med sig, var alt andet end velset, bestod dog kun faa Aar, skønt der i en Indberetning til Staten af en sagkyndig tales i rosende Udtryk om den her benyttede Metode og om det heldige Resultat af Virksomheden, som mentes at have en Fremtid for sig.

I nogle Aar midt i Aarhundredet søgte svenske Fiskere om Foraaret hertil med deres Baade og opkøbte den ferske Fisk, navnlig Sild og Hornfisk.

I en »Indberetning til Ministeriet om Fiskeriernes Tilstand i Kongerigets Farvande for Aarene 1862—63« siger A. J. Smidth: »Den 30te Juni kom jeg til Kerteminde, der er bekendt nok som en af vore betydeligste Fiskerbyer. Her findes ogsaa 68 Fiskere, som alle har Joller til Makrel- og Krogfiskeri, og her er 34 Bæltsbaade paa 2—4 Læster, som bruges dels til Sildefiskeri, dels til Stenslæberi.

Kerteminde Fiskere er udmærket dygtige og virksomme, men ogsaa temmelig konservative Folk. Dog begynder de unge nu at gaa ind paa nye og bedre Veje. Saaledes har de i Aar fanget Makrel i Storebælt med Drivgarn, og Fangsten var lønnende.«

Makrelfiskeriet dreves fra Begyndelsen af Maj til efter St. Hansdag, da der toges fat paa Bæltfiskeriet. Dette dreves med Baade, der kun havde Dæk over Forskibet, og Garnene, man brugte, baade til dette og andet Fiskeri, var fuldstændig eget Fabrikat.

Konerne spandt den Hamp, som Mændene og de større Børn knyttede Garnene af.

Da henimod Midten af 60-erne Makrelen syntes at have forladt Kysterne her, begyndte Fiskerne at lægge sig efter at bygge Dæksbaade. Disse Baade betegner et stort Fremskridt fremfor de aabne Baade, og da det omkring ved 70-erne blev almindeligt med Netfabrikkerne, og det saaledes blev lettere at skaffe sig de mange Garn, der fordredes for med Udbytte at kunne drive Bæltfiskeriet, blev dette Hovederhvervet.

Ogsaa Afsætningsforholdene var i Slutningen af 60-erne blevne bedre, om end de endnu lod adskilligt tilbage at ønske.

Fiskehandlere havde begyndt at opkøbe og forsende Fangsten, Foraarsfisken, Sild og Hornfisk, navnlig til København, Efteraarssilden til Røgerier i Flensborg, Kiel og Ekernførde. Men Befordringen af Fisken med Vogn til Ullerslev Jærnbanestation var besværlig nok — en mindre Damp, der i Begyndelsen af 80-erne var bygget til Fisketransport, benyttedes kun faa Aar til dette Brug — og Udbyttet stod for Fiskerne ikke altid i Forhold til Fangsten. Det hændte til Tider, at Silden fangedes i saa rigelig Mængde, at Fiskehandlerne ikke kunde tage mod den, og hele Vognlæs solgtes for 2 Kr. til Landet til Gødning.

I disse Aar dreves der for manges Vedkommende med Vaad om Sommeren et lønnende Aalefiskeri.

Først i 80-erne var her en Sildeflaade paa op imod 70 Baade; men efter en Del gode Aar viste Silden sig sparsomt i Bæltet, og Baadenes Antal svandt, for dog senere, da der fra 1902 igen kom gode Sildeaar, atter at stige.

En Fisk, der tidligere ikke fangedes meget her, var Rødspætten, men efter at der ved Forsøg fra Biologisk Station havde vist sig Mulighed for et lønnende Rødspættefiskeri med Snurrevaad, toges der i 1905 fat paa at bygge Motorbaade, og fra nu af faar nævnte Fiskeri Fart, saa det for Tiden med godt Udbytte drives med over 50 Motorbaade, og de forbedrede Afsætningsforhold, som kom med Jærnbanen, gør, at Fiskerne nu opnaar anderledes gode Priser for deres Fisk end tidligere.

Ifølge en skønsvis given Beregning over Indtægten af Fiskeriet i Kerteminde, der fra 1893 hvert Aar er indsendt til Fiskeriinspektionen, har Udbyttet udgjort i 1893: 62,000 Kr., 1897: 30,000 Kr., 1902: 165,000 Kr., 1907: 174,000 Kr., 1911: 278,000 Kr. og 1912: 344,000 Kr. Dette sidste Tal fordeler sig saaledes paa de enkelte Fiskearter: 600,000 ø Torsk = 60,000 Kr., 1,300,000 ø Rødspætter = 150,000 Kr., 20,000

Kasser Sild = 100,000 Kr., 20,000 ø Aal = 10,000 Kr., 6,000 Kasser Hornfisk = 4,000 Kr. og forskellige Fiskearter = 20,000 Kr.

For Tiden er der i Kerteminde hjemmehørende 8 Motor-Handelskvaser.

Tidligere var her en forholdsvis ikke lille Handelsflaade, der i 1870—80-erne talte ca. 30 Skibe med tilsammen over 1000 Reg.-Tons Netto.

De for Sejlskibe uheldige Konjunkturer i Slutningen af sidste Aarhundrede gjorde imidlertid, at disse Skibe, af hvilke flere var gamle, efterhaanden blev solgte eller gik ud af Fart, og de er ikke senere erstattede af nye.

Den Udvikling, Byen befinder sig i, giver sig tydeligt til Kende i dens hele Fysiognomi, der er undergaaet en ikke ringe Forandring, som allerede tog sin Begyndelse samtidig med, at der blev taget fat paa Baneanlægget.

Næppe var det saaledes fastslaaet, at Banegaarden skulde lægges paa Havnepladsen, før den Tanke straks kom frem om derfra at faa en bedre Forbindelse med Byens Centrum end den, man alt havde.

At dette vilde være heldigt, var alle enige om; men naar det gjaldt at finde dette Punkt, glippede Enigheden, idet forskellige Forslag, som kom frem, tydeligt tilkendegav, at Meningen om Bycentrets Beliggenhed kendeligt var paavirket af, hvor Forslagsstilleren selv havde sit Domicil.

Spørgsmaalet Banegaardsvej blev imidlertid løst, uden at Kommunen fik noget dermed at gøre, og paa en Maade man ikke havde drømt om.

Fra flere Sider havde der været peget paa, at hvis den saakaldte Trollegaard — en gammel Gaard i Langegade lige udfør Præstegade, hvor der i mange Aar havde været drevet Brændevinsbrænderi — blev nedreven, vilde der her blive tilstrækkeligt Areal til en bred og tidssvarende Gade til Banegaarden.

Der var Tale om, at et Konsortium vilde købe Gaarden med nævnte Banegaardsforbindelse for Øje, og Byraadet vedtog i saa Fald at træde til med et Beløb af indtil 8000 Kr.

Man var imidlertid ikke kommen ud over Overvejelsernes Stadium, da det en skønne Dag rygtedes, at Gaarden var solgt til en Privatmand.

Denne tilbød straks at afhænde et passende Areal af Grunden til Gadeanlæg, men Byraadet afslog Tilbudet, og nu tog vedkommende selv fat med en Resoluthed og en Hurtighed i Vendingen, der havde noget amerikansk ved sig.

De Ejendomme i Strandgade, det var nødvendigt at komme i Besiddelse af for at kunne gennemføre Gadeprojektet, blev uden Tingen om Prisen indkøbte, Nedrivningen foretaget, og Gaden afstukket.

Paa den nordlige Side af den nye Gade opførtes en høj Mur og paa den sydlige Side fra Langegade til Strandgade det store toetages Bygningskompleks, der har beholdt det gamle Navn, Trollegaarden, medens der mellem Strandgade og Strandvejen for de undrende Kerteminderes Øjne rejste sig et Hotel, *Strandhotellet*, der langt overgik, hvad man hidtil havde set i Kerteminde paa dette Omraade.

Et saa stort Foretagende var noget saa uhørt i vor lille By, hvor der i mange Aar kun var bygget i yderste Beskedenhed, at det vakte ikke blot megen Undren, men ogsaa stærk Kritik.

Det stod som en Gaade, hvorledes den nødvendige Kapital til et saadant Byggeri var skaffet til Veje, og der rystedes paa Hovedet med Hensyn til dets Rentabilitet.

Det viste sig da ogsaa ret hurtigt, at det blev en alt andet end lukrativ Forretning, men til alt Held var det ikke Kerteminde-Penge, der var anbragte i de nye Ejendomme.

Enkelte Haandværkere fik vel et lille Smæk, men til Gengæld fik Byen en Del Beboelseslejligheder, som der var særdeles god Brug for, og fremfor alt uden Udgift en For-

bindelsesvej mellem Langegade og Banegaarden, som den nu ikke kunde være foruden.

Omtrent samtidig med, at Trollegaden gennemførtes, blev ogsaa Færdselsforholdene ved Langebro forbedrede. Tidligere havde der kun været een Bro, der altsaa maatte

DEN GAMLE GAARD I LANGEGADE

benyttes baade af kørende og gaende, nu blev der ved Siden af denne bygget en Gangbro.

Foruden de Ejendomme, der faldt for Trollegaden, har ogsaa flere andre Steder, navnlig i Langegade, adskillige gamle Huse maattet vige Pladsen for nye og anseligere Bygninger — en gammel Gaard fra 1630, tilhørende Farver Hinke, staar dog endnu som en Pryd for Byen og som et Minde om gamle Dage —, og endelig har der paa Feden rejst sig et helt nyt Bygningskvarter.

Der har vist sig en naturlig Lyst til at komme ud at bo under de frie, friske Forhold med Skoven og den aabne Strand for Øje.

Maaske har ogsaa noget af denne Tilbøjelighed tidligere været til Stede, men man var dengang saa godt som afskaaren fra at følge den paa Grund af den store Besværlighed, hvormed det var forbundet derude at faa brugeligt Vand.

Det gamle Vandværk var løbet træt og kunde kun nu og da tage sig sammen til at udsende en nogenlunde tilstrækkelig Vandmængde.

Til de faa Beboere paa Feden naaede Vandet dog kun sjældent, og da Brøndene dér ikke som Brøndene inde i Byen gav ordentligt Vand, men kun Brakvand, uanvendeligt til Husholdningsbrug, maatte man ofte over Broen for at hente Vand, og Byggegrundene Syd for Havnen kom først i Pris, da denne Ulempe hævedes ved, at Byen fik et nyt *Vandværk*.

Dette skete i 1902.

Efter at der uden Held var foretaget Boring efter Vand forskellige Steder Nord for Byen, fandt man paa den sydlige Side af Fjorden et rigt vandførende Lag, og Værket, der fik Pumpestation paa en Mark i Revninge Sogn, blev nu efter Tegning af Ingeniør *Jochumsen*, København, opført for en Sum af 110,000 Kr.

Med dette Foretagende blev et ikke ringe Savn for Byen afhjulpet, og skønt der stadig i større Udstrækning er blevet lagt Beslag paa Værkets Ydeevne, har denne dog ikke givet Grund til Klage.

I 1903 pumpedes der til Byens Forbrug 455,372 Tdr. Vand.

- 1906	—	—	—	—	697,594	—	—
- 1909	—	—	—	—	772,882	—	—
- 1912	—	—	—	—	931,676	—	—

Den gode Forbindelse med det øvrige Land gav Kerteminde Lyst til at minde Omverdenen om sin Tilværelse og

vide, hvad den formaaede, og i 1903 afholdtes her efter Opfordring af Haandværker- og Industriforeningen en større *Udstilling* for Haandværk og Industri, Landbrug, Biavl og Husflid.

Udstillingen, der i alle Maader var vellykket, bragte en Mængde Mennesker til Byen, og gik det end, som det gaar de fleste Udstillinger, at den gav Underskud, har det dog sikkert ikke været uden Betydning, at den gav saa mange fremmede Lejlighed til at se, hvad vi kan og hvor vi bor.

HØJSKOLEN. Blandt enkelte af Byens og Omegnens Beboere havde Tanken om at faa oprettet en Folkehøjskole ved Kerteminde i nogle Aar været fremme, og Sagen var nærmest strandet paa, at den bestemte Mand, man havde forhandlet med og tænkt sig som Forstander, havde trukket sig tilbage.

Senere kom Sagen atter frem, men under en noget anden Form, idet der nu var Tale om en Fiskerhøjskole.

De forskellige Møder, som i den Anledning holdtes, havde imidlertid til Resultat, at det vedtoges at oprette en almindelig Folkehøjskole med S. Alkersig som Forstander.

Folk fra Byen og Omegnen ydede deres Støtte ved at tegne en Garantium, og paa en smukt liggende Grund ved Kildebakken Nord for Byen, skænket af Kommunen, opførtes Skolen efter Tegnig af Arkitekt Colding i Sommeren 1908.

Samtidig oprettede cand. mag. Otterstrøm, fra hvem Idéen til en Fiskerhøjskole var udgaaet, i 3 lejede Villaer ved Kildeanlægget en saadan Skole — den første her i Landet af sin Slags —, der dog førstkommende Efteraar forlægges til Snoghøj.

I Foraaret 1898 dannedes med Borgmesteren som Formand en Komité med det Formaal at vække Interessen for at faa rejst et Mindesmærke for Digteren *Frederik Paludan-Müller* her i hans Fødeby.

Et Opraab om at yde Bidrag til et saadant, som Komitéen lod udgaa, vandt god Tilslutning, og den 7de Februar 1909,

Hundreedaarsdagen for Digterens Fødsel, afsløredes Mindesmærket i Overværelse af en talrig Forsamling, hvoriblandt Repræsentanter for den Paludan-Müllerske Slægt.

Det bestaar af en 4 Alen høj Granitsten, der bærer en smuk og vellignende Bronzebuste af Digteren og har Plads ved Langebro lige udfor den Gaard, hvor han fødtes.

Et andet Mindesmærke vil i den kommende Oktober Maaned blive rejst, idet Borgmester *van Wylich*¹ paa Stranden Nord for Byen, hvor Landgangen i 1659 fandt Sted, lader opsætte en smuk og anselig Granitsten, paa hvilken der mod Søsiden er indhugget:

Her gik den 31 Oktober
1659 de Danske og Hollæn-
derne i Land fra deres forenede
Flaade under Ruyter og Henrik
Bjelke og fordrev under Anførsel af
Feltmarskalken Hans Schack
de fjendtlige Tropper fra Kerteminde.

I Juni 1910 blev der i Forbindelse med Telegrafkontoret aabnet *Statstelefon* hertil.

¹ Medens de sidste Ark af denne Bog er under Trykning, og faa Dage efter at ovennævnte Mindesten er bleven opstillet, er Borgmester *van Wylich* afgaaet ved Døden.

Hans Død kom brat og uventet efter kun et Par Dages Sygdom, og Budskabet derom modtoges med oprigtig Vemod trindt om i Byen; thi ikke blot har Borgmesteren sin Del af Æren for de mange Fremskridt, som her paa forskellige Omraader i den sidste Snes Aar har fundet Sted, men tillige har han ved sin milde, venlige Færd og sin Hensynsfuldhed overfor store og smaa vundet alles Hjerter.

Den Fest, som Kerteminde nu forbereder sig til, og som Borgmesteren, inden han afsluttede sin Embedsvirksomhed, havde glædet sig til at være Leder af, skulde han saaledes ikke opnaa at være med til.

Han var en god Mand, og hans Minde vil blive æret iblandt os.

Sin første *Telefonstation* fik Kerteminde i 1887, anlagt af Odense Telefonselskab, og i Januar 1900 gik Driften ind under Fyns kommunale Telefonselskab.

Abonnementernes Antal var i 1889: 17, 1900: 50, 1905: 85, 1910: 140 og 1913: 184.

Sammen med disse Tal skal her anføres nogle andre, der paa det Omraade, de henviser til, betegner en betydelig Fremgang i den sidste Snes Aar.

Tallene er hentede fra det herværende Postkontor, hvortil der ankom:

I Aaret	Breve	Pengebreve	Pakker	Blanketter, Breve og Pakker med Postopr.	Udbetalte Post- anvisninger og indløste Post- oprævninger		Aviser og Tids- skrifter
					Antal	Beløb Kr.	Numre
1890-91	177,000	930	8,800	1,100	3,660	85,300	190,700
1900-01	257,500	1,540	12,200	6,760	7,470	198,500	442,200
1910-11	557,970	2,850	28,400	23,930	17,100	685,660	727,490

RAADHUSET. I det gamle Raadhus, der tillige var Thing- og Arresthus, havde der i flere Henseender længe været en følelig Mangel paa Plads.

Navnlig havde Arrestforholdene gentagne Gange givet Justitsministeriet Anledning til Paatale, og i 1910—11 blev der paa det gamle Raadhus's Grund efter Tegning af Arkitekt Valdemar Schmidt opført et nyt, der i Bagbygningen indeholder Arrestlokaler samt Bolig for Arrestforvareren og i Forhuset mod Torvet foruden Byraadssal og Udvalgsværelser har Borgmesterkontor, By- og Herredsfogedkontor samt Kæmnerkontor.

Det nye Raadhus, til hvilket Amtet for Thing- og Arrestlokaler yder et aarligt Bidrag af 1700 Kr., indviedes den 24de April 1911 af daværende Kronprins *Christian*, nuværende Kong *Christian X.*

ELEKTRICITETSVÆRKET. Som det nu finder Sted trindt om baade i By og paa Land, har ogsaa Kerteminde taget Elektriciteten i sin Tjeneste.

At gøre dette havde vel ogsaa tidligere været paa Tale, men først i 1911 blev det til Virkelighed.

Efterat der paa et Par Borgermøder, hvortil sagkyndige var tilkaldte, havde vist sig afgjort Stemning for Sagen, henvendte Byraadet sig til Ingeniør Spangenberg, København, der udarbejdede Tegning og Overslag til et Elektricitetsværk, hvis Opførelse derpaa hurtig paabegyndtes.

Allerede den 19de Oktober 1911 stod Værket færdigt til at afgive Strøm, og Tilslutningen har vist sig langt større, end man i Henhold til Erfaring fra Byer af lignende Størrelse som Kerteminde havde kunnet vente.

Normalt regnes 80 Lamper for hver 100 Indbyggere, medens her allerede i det andet Driftsaar var tegnet godt 150 Lamper pr. 100 Indbg., noget, der sikkert ikke kan siges at pege i Retning af uheldige økonomiske Forhold.

Til Sammenligning anføres her Værkets Balance, saaledes som den var i det kommunale Regnskabsaar 1ste April 1912 —31te Marts 1913 (efter 1½ Aars Forløb), og saaledes som den af Ingeniøren var tænkt at ville stille sig i det 2det Driftsaar.

Det virkelige Forhold: Ingeniørens Beregning:

Til Belysning....	4,405 Lamper	1,800 Lamper
Til Drivkraft.....	137,5 H. K.	30 H. K.
Produktionen....	71,191 K. W. T.	4,200 K. W. T.
Indtægter ...	c. 20,000 Kr.	10,300 Kr.
Udgift	c. 14,000 —	9,425 —
Overskud	c. 6,000 —	827 —

Det er ikke alle Foretagender, der er eller har kunnet blive et Aktiv for Kommunen, saaledes som Elektricitetsværket synes at skulle det, og det siger sig selv, at Borgerne har maattet betale de senere Tidens Fremskridt med forøgede Skatter, om end Kerteminde i den Henseende, sammenlignet

med saa mange andre Byer, ingenlunde har skellig Grund til Klage.

Skatteprocenten har dog hidtil kunnet holdes indenfor nogenlunde rimelige Grænser, et Forhold, der har sin Grund dels i, at Byen har sine indbringende Markjorder, ca. 400 Tdr. Land, dels i de nye Skattelove, efter hvilke Indtægterne rammes nøjagtigere end efter de gamle Regler, men sikkert ikke mindre i en gennemgaaende større Skatteevne hos mange Borgere.

De skattepligtige Borgeres samlede Indtægt (uden Fra-
drag af tilstaaet Moderation) var:

midt i 60-erne ansat til	128,882 Rdlr.,
— - 70-erne — -	200,050 —
— - 90-erne — -	593,530 Kr.,

og har senere stillet sig saaledes:

1906—07	764,150 Kr.
1908—09	870,125 —
1910—11	853,624 —
1912—13	1,028,270 —

Nogen nævneværdig Fremgang i Indbyggerantal har Kerteminde derimod ikke at vise.

I 1801 var her 1,045 Indbyggere,	
- 1840 —	1,720 —
- 1855 —	1,963 —
- 1860 —	2,148 —
- 1880 —	2,488 —
- 1890 —	2,471 —
- 1900 —	2,601 —
- 1912 —	2,819 —

Over et helt Aarhundrede for at bringe Indbyggertallet fra 1045 op til 2819, det er ikke særlig imponerende; men Byens Ærgerrighed gaar heller ikke i Retning af at blive stor, derom har den aldrig drømt, dens Stræben er ene rettet mod at skabe sine Borgere de bedst mulige Betingelser at leve under.

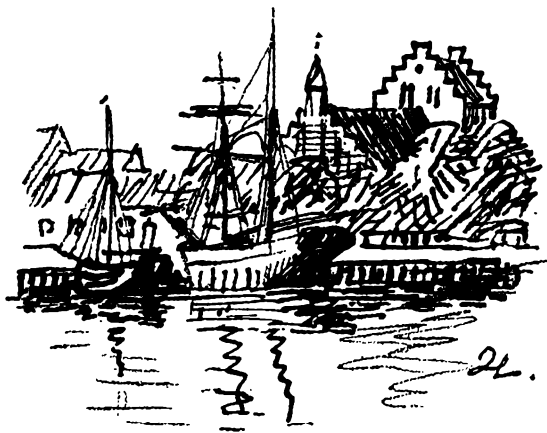
KERTEMINDE 1913

Det er et selv i en Bys Historie klækkeligt Tidsrum, der er henrundet siden hin 7de December, da Kong Erik satte sit Navn under Kerteminde Købstadbrev.

Aarene er blevne til Aarhundreder, disse igen til et halvt Aartusinde.

Det har for Byen vekslet med Lys og Skygge, og Skyggerne har engang lagt sig saa mørke og knugende hen over den, at de truede med at lægge den øde, men den bjærgede dog Livet og naaede, om end gennem en mer end hundredaarig Hensygnen, atter at faa Blodet til at rulle friskt i sine Aarer og at vokse frem til, hvad den nu er, en lille By ganske vist — med Smaabyens Mangler og Smaabyens Fordele —, men dog en By, der i nogen Maade har vidst at følge med Tiden og Udviklingen og, som det gamle Kerteminde i de fjerne Dage, forstaaet at udnytte de Muligheder, Tid og Forhold byder.

Maatte vor kønne lille By gaa lyse og lykkelige Tider i Møde!

BILAG

Kommunale Ombud i Aaret 1913.

Byraadet:

Borgmester van Wylich,
R. af D., Dbmd., Fmd.
Cancelliraad, Kæmner Jul. Larsen.
Fisker M. Boesen.
Frøken Kristine Rude.
Købmand H. Tvedskov.
Direktør R. V. Hansen.
Sagfører J. Poulsen.
Postekspedient F. C. Larsen.
Fisker Carl Olsen.
Fisker Jens Bagge.

Overligningskommissær:

Lærer H. A. Nielsen, Dbmd.

Ligningskommissionen:

Farver Th. Henningsen, Fmd.
Lærer A. P. Juul.
Postekspedient F. C. Larsen.
Købmand V. Bøttern.
Fisker Carl Olsen.
Fisker Jørg. Voller Larsen.
Stenhugger P. Mogensen.
Barber N. H. Hansen.
Skomager G. Nielsen.

Hjælpekassen:

Fru Skoleinspektør Kragh, Fmd.
Slagter Chr. Bless.
Arbejdsmand J. Jørgensen.
Fru Mægler Jørgensen.
Murer L. Andersen.

Kommunale Revisorer:

Postmester M. Rasmussen.
Dyrlæge Joh. Petersen.

Menighedsraadet:

Sognepræst N. Meier, Fmd.
Frøken M. Causlund.
Fru Skibstømrer Schrold.
Malermester R. Jensen.
Købmand Emil Andresen, R. af D.
Skoleinspektør Kr. Kragh.

Værgeraadet:

Købmand H. Christensen, Fmd.
Sognepræst N. Meier.
Cancelliraad Jul. Larsen.
Malermester R. Jensen.
Kateket J. Eegholm.